

รายงานผลการวิจัย

เรื่อง

แผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงสิ้นสุดยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์

**National Scheme of Education, Curriculum, Teaching and Learning Management of Basic Education
from the Reign of King Rama V to the End of the Absolute Monarchy**

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นววรรณ วุฒฑะกุล

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สนับสนุนโดย

เงินทุนเพื่อการวิจัยคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปี ๒๕๕๐

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปี ๒๕๕๐

บทคัดย่อ

**แผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงสิ้นสุดยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์**

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์หลักคือ ศึกษาสาระสำคัญและแนวคิดของแผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่เริ่มต้นปฏิรูปการศึกษาใน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงสิ้นสุดยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งผลสำเร็จของการ จัดการศึกษาในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนำไปสู่เป้าหมายสำคัญ คือ การสร้างคนและสร้างชาติ

ผลการวิจัยพบว่าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ รวมทั้งสิ้น ๕ แผน และหลักสูตรรวมทั้งสิ้น ๘ หลักสูตร ถือเป็นกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการศึกษา ของประเทศให้เป็นระบบและเป็นกระบวนการครั้งแรก แผนการศึกษาแห่งชาติมีความสำคัญในฐานะที่เป็นแม่บทหลักในการจัดการศึกษาของประเทศ อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบการจัดการศึกษา คือ การจัดทำหลักสูตร และการปรับปรุงหลักสูตร สำหรับการจัดการเรียนการสอนปัจจัยที่นำไปสู่ ความสำเร็จของการจัดการศึกษา ให้ได้มาตรฐานและมีคุณภาพ คือการผลิตครูผู้มีความรู้ความสามารถ ตลอดจนทักษะในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียน โดยเริ่มต้นจากการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูใน พ.ศ. ๒๔๓๕ และพัฒนาสืบเนื่องมาเป็นการผลิตครูบัณฑิตโดยคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใน พ.ศ. ๒๕๐๐ จากการศึกษาสาระสำคัญและวัตถุประสงค์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตร ทุกฉบับ และการจัดการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ผู้วิจัย พบว่าพระราชญาณทัศน์ พระราชกรณียกิจ ที่เกี่ยวเนื่องกับการจัดการศึกษาทั้ง ๓ รัชกาลทรงยึด หลักการสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาคือการสร้างคน สร้างชาติ ด้วยการศึกษาดูตามแบบอารยประเทศ การ สร้างคนที่มีรู้ความสามารถตามแบบอย่างวิทยาการตะวันตก สำหรับเป็นกำลังสำคัญในการสร้างชาติ ให้เจริญเท่าเทียมอารยะประเทศและรักษาชาติให้รอดพ้นจากภัยลัทธิจักรวรรดินิยม โดยคำนึงถึงความ เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย และวิถีชีวิตของคนไทย โดยมีได้มีพระราชประสงค์จะลอกเลียนแบบ แนวคิดตะวันตกทั้งหมด การจัดการศึกษาจึงควบคู่กับการกล่อมเกลาคณะธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา การปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นศึกษา เพื่อให้ผู้เรียน ตระหนักถึงความสำคัญของการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักของ คนไทย มิใช่วัตถุประสงค์เพื่อเข้ารับราชการเสียทั้งหมด จึงได้มีการจัดการศึกษาระดับอาชีวศึกษา ตลอดจนการจัดการศึกษาเพื่อปลูกฝังให้คนไทยมีจิตสำนึกของความรักชาติ เสียสละเพื่อประโยชน์ ของประเทศชาติเป็นส่วนรวม จึงกล่าวได้ว่าการจัดการศึกษาในอดีตของไทย แม้ว่าจะพบอุปสรรคใน ด้านขาดแคลนงบประมาณและบุคลากรก็ตาม แต่ก็สามารถจัดการได้ประสบความสำเร็จอย่างงดงาม และเหมาะสมสำหรับสังคมไทย สมควรที่นักการศึกษาในปัจจุบันจักนำมาเป็นแบบอย่างเพื่อบริหาร จัดการศึกษาของไทยให้เกิดการพัฒนาคนและพัฒนาชาติอย่างมั่นคงและยั่งยืนสืบไป

Abstract

National Scheme of Education, Curriculum, Teaching and Learning Management of Basic Education from the Reign of King Rama V to the End of the Absolute Monarchy

The main purpose of this research is to study the principle concept and method of the national scheme of education, curriculum, teaching and learning management involved in the foundation of basic education in Siam from the reign of King Rama V, which was the start of the education reform in Siam until the end of the absolute monarchy. The success of education plan during this period made it possible for the nation to achieve the crucial goal in producing civilized citizens and unifying the country.

The study finds that in the reigns of King Rama V, King Rama VI and King Rama VII, there were altogether 9 national schemes of education and 8 curricula. This was considered the milestone for systematic and methodical scheme of education in the country. The national scheme of education was of considerable importance because it was the model upon which other changes in education plans such as education patterns, curriculum designs and reforms were based. With regards to the teaching and learning management, the production of qualified and skillful teachers was the leading factor that contributed to standardized education. This began with the establishment of the teacher's training school in 1892 which would later become teacher's colleges, for example Faculty of Education, Chulalongkorn University, with its first BA degrees in education in 1957. From the research study which pinpoints the objective of each national scheme of education and curriculum during this period, the researcher found that the three kings had displayed a far vision in using education that was modeled after the west as a way to produce civilized citizens and stabilize the country. The national scheme of education had as its main objective the necessity to produce westernized and educated citizens that would bring about a unified country that would not fall victim to western colonization. Suitability to the Thai way of life and environment was taken into consideration; education of the citizens went hand in hand with Buddhist dharma teaching. Desirable qualities of learners were part of the plan. Moreover, there was a curriculum design regarding regional farming resources since farming was the backbone of the country. The national scheme of education did not prepare the Thai people only for work having to do with government services but also for vocational fields with an emphasis on nationalism and personal sacrifice for greater good. In conclusion, the Thai national scheme of education in the past was successful and suitable for the Thai society although it had certain obstacles in terms of budget and personnel shortage. Educators of today should not ignore the founding concepts of the national scheme of education in the past.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง แผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงสิ้นยุคยุคมบูรณาญาสิทธิราชย์ สำเร็จได้ด้วยการสนับสนุนจากหลายหน่วยงานและบุคคลหลายท่าน ที่สำคัญที่สุดคือ งานวิจัยและบริการวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้สนับสนุนเงินทุนเพื่อการวิจัยคณะครุศาสตร์ โดยผ่านงานวิจัยและบริการวิชาการ โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายมัธยม ซึ่งผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณหน่วยงานที่เป็นแหล่งข้อมูลเอกสาร ได้แก่ ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศูนย์สารนิเทศมนุษยศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศูนย์บรรณสารสนเทศทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และฝ่ายจดหมายเหตุ หอประวัติ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และขอขอบคุณเจ้าของผลงานทุกท่านที่ผู้วิจัยใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่องานวิจัยเรื่องนี้

ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โชติรส เฟ็มพิกุล คุนิย์ และอาจารย์วันทนา ทวีคุณธรรม ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือระหว่างทำการวิจัย ขอขอบคุณนิสิตผู้ช่วยค้นคว้าข้อมูล คุณนวมภรต ทวีทอง คุณทิพย์พาร อินคัม คุณปกิต วิเศษปัดสา ท้ายสุดงานวิจัยเรื่องนี้จะสำเร็จลงไม่ได้ถ้าปราศจากคุณวลัยพร โกศลวัฒน์ ผู้พิมพ์งานวิจัย และคุณรสสุคนธ์ พึ่งผลพฤษ์ ที่ดำเนินการด้านธุรการอย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้วิจัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญตาราง	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ หลักการและเหตุผล	๒
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
๑.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๒
๑.๔ กรอบแนวคิด	๓
๑.๕ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๖ ข้อตกลงเบื้องต้น	๔
๑.๗ นิยามศัพท์	๔
๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย	๕
๑.๘.๑ ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้	๕
๑.๘.๒ ขั้นตอนในการจัดเก็บข้อมูล	๕
๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๕
บทที่ ๒ ปฐมบทแห่งการปฏิรูปการศึกษาของไทย	๖
๒.๑ ที่มาและความสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา	๖
๒.๑.๑ การคุกคามจากจักรวรรดินิยม	๗
๒.๑.๒ การเตรียมการเพื่อสร้างกำลังคนที่มีคุณภาพ	๘
๒.๑.๓ การเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศ	๙
๒.๒ การดำเนินงานที่สำคัญของการปฏิรูปการศึกษา	๙
๒.๒.๑ การตั้งหน่วยงานเพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการศึกษาของชาติ	๙
๒.๒.๒ การปฏิรูปสถานศึกษาจากวัดและวังมาเป็นโรงเรียน	๑๐
๒.๒.๓ การเริ่มใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ	๑๑
๒.๓ ปัญหาและอุปสรรคของการปฏิรูปการศึกษา	๑๑
๒.๓.๑ ปัญหาด้านงบประมาณ	๑๑
๒.๓.๒ ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการศึกษา	๑๒

	หน้า
บทที่ ๓ สารสำคัญและแนวคิดของแผนการศึกษาแห่งชาติและหลักสูตร	๑๔
๓.๑ แผนการศึกษาแห่งชาติ	๑๕
๓.๑.๑ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑๕
๑) แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๓๘	๑๕
๒) โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๑	๑๖
๓) โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๕	๑๗
๔) แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๑	๑๘
๕) แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๒	๑๘
๓.๑.๒ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	๒๐
๑) โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๖	๒๑
๒) แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๘	๒๑
๓) โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔	๒๒
๓.๑.๓ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว	๒๔
๑) แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. ๒๔๗๕	๒๔
๓.๒ หลักสูตร	๒๕
๑) กฎพิกัดสำหรับการศึกษาเป็นหลักสูตรในโรงเรียนมูลศึกษา (พ.ศ.๒๔๓๕)	๒๗
๒) หลักสูตร พ.ศ. ๒๔๓๘	๒๘
๓) หลักสูตร พ.ศ. ๒๔๔๘	๓๐
๔) หลักสูตรสามัญศึกษาสำหรับเรียนช่วงเวลา ๒ หรือ ๓ ปี (พ.ศ. ๒๔๕๓)	๓๒
๕) หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๔	๓๔
๖) หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๖	๔๔
๗) หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔	๕๐
๘) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. ๒๔๗๑	๕๕
บทที่ ๔ การจัดการเรียนการสอนและผลสำเร็จที่ได้รับ	๖๕
๔.๑ การจัดการเรียนการสอน	๖๕
๔.๑.๑ ความรู้ความสามารถของครู	๖๕
๑) ก่อนการปฏิรูปการศึกษา	๖๕
๒) การจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครู	๗๐

	หน้า
๔.๑.๒ การพัฒนาทักษะและคุณภาพครู	๓๓
๑) การพัฒนาครูอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง	๓๓
๒) การจัดครูตรงตามหน้าที่และความสามารถ	๘๒
๔.๒ ผลสำเร็จที่ได้รับ	๕๔
๔.๒.๑ ผลสำเร็จจากการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน	๕๔
๑) ผลการจัดการสอบไล่ของนักเรียน	๕๔
๒) จำนวนโรงเรียนและนักเรียนที่เพิ่มขึ้น	๑๐๐
๔.๒.๒ ผลสำเร็จจากการจัดการฝึกหัดครู	๑๐๘
๔.๓ ปัญหาและอุปสรรค	๑๐๕
๑) อัตรากำลังครู	๑๐๕
๒) อัตราส่วนระหว่างครูและนักเรียน	๑๑๑
บทที่ ๕ บทสรุป	๑๑๕
บรรณานุกรม	๑๒๐

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ ๓.๑	แสดงวิชาและอัตราเวลาเรียนในโรงเรียนมูลศึกษา ๒๗
ตารางที่ ๓.๒	แสดงวิชาที่จัดสอนในชั้นต่าง ๆ ตามหลักสูตร พ.ศ. ๒๔๓๘ ๒๘
ตารางที่ ๓.๓	แสดงวิชาที่จัดสอนในชั้นต่าง ๆ ตามหลักสูตร พ.ศ. ๒๔๔๘ ๓๒
ตารางที่ ๓.๔	แสดงวิชาและอัตราเวลาเรียนของหลักสูตรมูลศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๓ ๓๓
ตารางที่ ๓.๕	แสดงวิชาและจำนวนชั่วโมงที่จัดให้เรียนตามหลักสูตรสามัญศึกษาธรรมดา (ชาย) และหลักสูตรมัธยมสูง ๓๖
ตารางที่ ๓.๖	แสดงวิชาและจำนวนชั่วโมงที่จัดให้เรียนตามหลักสูตรสามัญศึกษาธรรมดา (หญิง) และหลักสูตรมัธยมสูง ๓๘
ตารางที่ ๓.๗	แสดงวิชาและจำนวนชั่วโมงที่จัดให้เรียนตามหลักสูตรสามัญศึกษาสายพิเศษ (ชาย) และหลักสูตรมัธยมสูง ๔๐
ตารางที่ ๓.๘	แสดงวิชาและจำนวนชั่วโมงที่จัดให้เรียนตามหลักสูตรสามัญศึกษาสายพิเศษ (หญิง) และหลักสูตรมัธยมสูง ๔๒
ตารางที่ ๓.๙	แสดงวิชาและจำนวนชั่วโมงที่จัดสอนในชั้นต่าง ๆ ต่อสัปดาห์ ตามหลักสูตรหลวง (ชาย) ๔๖
ตารางที่ ๓.๑๐	แสดงวิชาและจำนวนชั่วโมงที่จัดสอนในชั้นต่าง ๆ ต่อสัปดาห์ ตามหลักสูตรหลวง (หญิง) ๔๘
ตารางที่ ๓.๑๑	แสดงวิชาและจำนวนชั่วโมงที่จัดสอนในชั้นต่าง ๆ ต่อสัปดาห์ ตามหลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ (ชาย) ๕๑
ตารางที่ ๓.๑๒	แสดงวิชาและจำนวนชั่วโมงที่จัดสอนในชั้นต่าง ๆ ต่อสัปดาห์ ตามหลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ (หญิง) ๕๓
ตารางที่ ๓.๑๓	แสดงวิชาและอัตราเวลาเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. ๒๔๗๑ ๕๖
ตารางที่ ๔.๑	แสดงจำนวนครูและจำนวนนักเรียน (โรงเรียนรัฐบาล) ๑๑๑
ตารางที่ ๔.๒	แสดงจำนวนโรงเรียน จำนวนนักเรียน และจำนวนครู (เปรียบเทียบ ๕ ปี) ๑๑๒
ตารางที่ ๔.๓	แสดงจำนวนนักเรียนและจำนวนครู (เปรียบเทียบ ๑๐ ปี) ๑๑๒
ตารางที่ ๔.๔	แสดงอัตราส่วนระหว่างครูและนักเรียนในโรงเรียนรัฐบาล ๑๑๓
ตารางที่ ๔.๕	แสดงอัตราส่วนระหว่างครูและนักเรียน โรงเรียนประชาบาล ๑๑๔

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ หลักการและเหตุผล

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อมีการปฏิรูปและจัดระบบการศึกษาของไทยให้ได้มาตรฐานตามแบบอย่างอารยประเทศ ทำให้การจัดการศึกษาของไทยมีพัฒนาการตามลำดับ ทั้งการปฏิรูปด้านบุคลากรทางการศึกษาและด้านการจัดการเรียนรู้ การเรียนในวัดและวัง โดยมีพระภิกษุเป็นผู้สอนและมีนักเรียนเฉพาะผู้ชายเท่านั้น ก็เปลี่ยนมาเป็นการเรียนในโรงเรียนและมีฆราวาสเป็นครูที่มีคุณวุฒิเป็นผู้สอน ผู้เรียนก็มีทั้งผู้ชายและผู้หญิง ส่วนสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาอีกประการคือ การประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ

แผนการศึกษาแห่งชาติ ประกาศใช้ครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๔๓๘ เพื่อกำหนดแนวการจัดการศึกษาในประเทศไทยให้เป็นระบบ เดิมเรียกว่า แผนการศึกษาบ้าง โครงการศึกษาบ้าง เช่น แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๓๘ โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๑ เป็นต้น แผนการศึกษาแห่งชาติมีฐานะเป็นแม่บทหลักในการจัดการศึกษาของประเทศ แผนการศึกษาแห่งชาติแต่ละฉบับประกอบด้วยหลักสูตร ซึ่งจะกำหนดการจัดชั้นระดับความรู้ของนักเรียนแต่ละระดับชั้น ได้แก่ ชั้นมูลศึกษา ชั้นประถมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษา และชั้นอุดมศึกษา ในการเล่าเรียนแต่ละระดับชั้นได้กำหนดระยะเวลาของการเรียนวิชาที่เรียน และผลการเรียนที่นักเรียนจะได้รับภายหลังจบการเล่าเรียนในแต่ละระดับชั้น เพื่อพัฒนาการเรียนของนักเรียนให้สูงขึ้น หรือสามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้ ดังนั้นแผนการศึกษาแห่งชาติแต่ละฉบับจึงกำหนดมาตรฐานและคุณภาพของนักเรียน เพื่อให้ได้คุณสมบัติตรงตามจุดหมายหรือเป้าหมายของหลักสูตรซึ่งสอดคล้องกับความต้องการในการผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพออกไปรับใช้สังคมตามสถานการณ์และความต้องการของสังคม หรืออาจกล่าวได้อีกอย่างว่า หลักสูตรจะมีมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเครื่องกำหนดคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน (Standard based curriculum) มาตรฐานการเรียนรู้จะสามารถบอกได้ว่าเมื่อผู้เรียนจบหลักสูตรแล้วจะได้รับความรู้ใดบ้าง สามารถออกไปประกอบอาชีพหรือทำอะไรได้บ้าง ตลอดจนมีคุณภาพ จริยธรรมและค่านิยมอย่างไรบ้าง ทั้งนี้องค์ประกอบที่สำคัญยังต้องรวมการจัดการเรียนการสอนของครู ซึ่งหมายถึง การปรับปรุงและพัฒนาการสอนให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เพื่อจะนำไปสู่ผลการเรียนรู้ของนักเรียน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนบรรลุเป้าหมายหรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงสิ้นสุดยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เพราะเป็นช่วงระยะเวลาแห่งการเริ่มต้นการปฏิรูปการศึกษาของไทย อันนำมาสู่พัฒนาการการจัดการศึกษาจนถึงปัจจุบัน โดยกำหนดให้เป็นการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ ที่มีลักษณะเป็นสหวิทยาการ เพราะเนื่องจากจะมีการใช้กรอบความคิด ทฤษฎี และวิธีการในศาสตร์สาขาอื่น ๆ เช่น ครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ อักษรศาสตร์ และภาษาศาสตร์ เข้ามาช่วย

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสาระสำคัญและแนวคิดของแผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่เริ่มต้นปฏิรูปการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงสิ้นสุดยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์
๒. เพื่อศึกษาผลสำเร็จของการจัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในช่วงระยะเวลาดังกล่าวซึ่งปรากฏผลจากการจัดการสอบไล่ของนักเรียน จำนวนนักเรียนและจำนวนโรงเรียนที่เพิ่มขึ้นอันนำไปสู่เป้าหมายสำคัญคือ การสร้างคนและสร้างชาติ

๑.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดวงเดือน พิศาลบุตร. **ประวัติการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสารัตถศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

บุญเจือ องค์กรประดิษฐ์. **พัฒนาการทางการศึกษา ของกรมศึกษาธิการ**. พระนคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๐๕.

ลัดดา สุวรรณกุล. **พัฒนาการของหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในประเทศไทย** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘.

ปิยนาด บุนนาค และคณะ. **มโนทัศน์ของมาตรฐานและคุณภาพการศึกษาตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงสิ้นสุดยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๗๕)**. งานวิจัยได้รับทุนสนับสนุนโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, ๒๕๔๘.

วิทย์ วิศทเวทย์. **ปรัชญาการศึกษาไทย ๒๔๑๑ - ๒๔๗๕**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.

แต่ทั้งนี้การศึกษาวิจัยให้ความสำคัญต่อเอกสารและข้อมูลชั้นต้น ได้แก่ เอกสารรัชกาลที่ ๕ - ๗ รายงานกระทรวงธรรมการ เอกสารกระทรวงธรรมการ รายงานกระทรวงศึกษาธิการจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารชั้นต้นจากศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ และเอกสารชั้นต้นที่ปรากฏในหอประวัติจุฬาฯ

๑.๔ กรอบแนวคิด

การวิจัยนี้เกิดขึ้นภายใต้กรอบความคิดเบื้องต้น คือ การจัดการเรียนการสอนมีปัจจัยสำคัญ ๒ ประการ คือ ด้านบุคลากร คือ ครู และด้านการใช้หลักสูตร ซึ่งปรากฏในแผนการศึกษาแห่งชาติ การพัฒนาครูถือเป็นงานพัฒนาบุคลากรที่มีความสำคัญยิ่งต่อการจัดการศึกษา เพราะครูจะทำหน้าที่สำคัญคือการบ่มเพาะนักเรียนให้เป็นคนเก่งและคนดี ให้เป็นกำลังสำคัญในการรับใช้บ้านเมือง ดังนั้นแผนการศึกษาแห่งชาติแต่ละฉบับจึงประกอบไปด้วยหลักสูตรที่กำหนดแนวคิดสำคัญคือ เน้นการผลิตนักเรียนให้ตรงตามจุดมุ่งหมายดังกล่าว จึงกล่าวได้ว่า ปัจจัยด้านบุคลากรและด้านการใช้หลักสูตรส่งผลอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของการจัดการศึกษาชาติ

จากแนวคิดดังกล่าวนำไปสู่การตั้งสมมติฐานที่ว่า ความสำเร็จของการกำหนดสาระและแนวคิดสำคัญในแผนการศึกษาแห่งชาติ ตลอดจนการสร้างหลักสูตร และการผลิตครู อันนำไปสู่การจัดการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับบริบทสังคมในช่วงเวลานั้น คือ ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา ส่งผลต่อความสำเร็จของการปฏิรูปประเทศในด้านต่าง ๆ ทำให้มีความเจริญก้าวหน้าเช่นอารยประเทศ

๑.๕ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้ได้กำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

๑.๕.๑ ศึกษาสาระสำคัญและแนวคิดที่ปรากฏในแผนการศึกษาแห่งชาติตั้งแต่ยุคเริ่มต้นการปฏิรูปการศึกษารัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อสิ้นสุดยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๕ – ๒๔๗๕ เพราะเป็นช่วงระยะเวลาแห่งการวางรากฐานระบบการศึกษาในระดับขั้นพื้นฐานของไทยให้ได้มาตรฐานและมีคุณภาพ จำนวนแผนการศึกษาแห่งชาติ ๘ แผน และจำนวนหลักสูตร ๘ หลักสูตร ดังนี้

แผนการศึกษาแห่งชาติในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

- แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๓๘
- โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๑
- โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๕
- แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๑
- แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๒

แผนการศึกษาแห่งชาติในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

- โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๖
- แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๘
- โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔

แผนการศึกษาแห่งชาติในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

- แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. ๒๔๗๕

หลักสูตรประกอบด้วย

- กฎพิทักษ์สำหรับการศึกษา เป็นหลักสูตรในโรงเรียนสามัญ (พ.ศ. ๒๔๓๕)
- หลักสูตร พ.ศ. ๒๔๓๘
- หลักสูตร พ.ศ. ๒๔๔๘
- หลักสูตรมูลศึกษาสำหรับเรียนช่วงเวลา ๒ หรือ ๓ ปี (พ.ศ. ๒๔๕๓)
- หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๔
- หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๖
- หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔
- หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. ๒๔๗๑

๑.๕.๒ ศึกษาการจัดการเรียนการสอนโดยครูที่ได้รับการพัฒนาได้มาตรฐานตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษา

๑.๕.๓ ศึกษาผลสำเร็จของการจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในระยะเวลาดังกล่าว

๑.๖ นิยามศัพท์

แผนการศึกษาแห่งชาติ	หมายถึง	แนวการจัดการศึกษาของประเทศให้เป็นระบบ โดยมีกำหนดมาตรฐานและคุณภาพของนักเรียน เพื่อให้ได้คุณสมบัติตรงตามจุดหมายหรือเป้าหมายของหลักสูตร
หลักสูตร	หมายถึง	แผนสำหรับการจัดการศึกษา ที่กำหนดจุดมุ่งหมาย การจัดการเรียนรู้ การจัดกิจกรรม ตลอดจนประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ แก่นักเรียน
การจัดการเรียนการสอน	หมายถึง	การปรับปรุงและพัฒนาการสอนให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การจัดแผนการเรียน การจัดการสอน การจัดชั้นเรียน การจัดครูเข้าสอน การจัดทำโครงการสอน การจัดทำบันทึกการสอนหรือแผนการสอน การจัดแบบเรียนและอุปกรณ์การเรียน การจัดทำคู่มือครู
ผลสำเร็จที่ได้รับ	หมายถึง	ผลสำเร็จจากการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยพิจารณาจากผลการจัดการสอบไล่ของนักเรียน จำนวนโรงเรียน และนักเรียนที่เพิ่มขึ้น ตลอดจนผลสำเร็จจากการจัดการฝึกหัดครู

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๗.๑ ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้

ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยสำรวจข้อมูลทั้งเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) และเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) แล้วนำมาวิพากษ์ วิเคราะห์ ตีความ ข้อมูลต่าง ๆ และสังเคราะห์เนื้อหาสาระทั้งหมด เพื่อนำมาเสนอเป็นผลงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โดยมีการดำเนินงานดังนี้

- ๑) สืบหาข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น โดยเน้นความสำคัญของเอกสารราชการประเภทต่าง ๆ ทั้งที่มีการเผยแพร่และยังมิได้มีการเผยแพร่เกี่ยวกับการพัฒนาครู เพราะครูถือเป็นงานพัฒนาบุคลากรที่มีความสำคัญยิ่งต่อการจัดการศึกษา ตลอดจน

ศึกษาระและแนวคิดของแผนการศึกษาแห่งชาติแต่ละฉบับ แต่ให้ความสำคัญกับข้อมูลเอกสารชั้นต้นที่ยังมิได้มีการตีพิมพ์เผยแพร่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเอกสารจากห้องสมุด ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

- ๒) สํารวจเอกสารชั้นรองที่เกี่ยวกับหลักสูตร เพื่อพิจารณาถึงผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนในช่วงปฏิรูปการศึกษา จนถึงสิ้นสุดยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์
- ๓) จัดลำดับความสำคัญของข้อมูล แล้วนำมา วิพากษ์ วิเคราะห์ และตีความข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ และขั้นตอนต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ
- ๔) สังเคราะห์เนื้อหาสาระทั้งหมดที่ผ่านขั้นตอนของการวิเคราะห์และตีความ มาจัดลำดับเรียงเรียงตามประเด็นที่ศึกษา ให้มีความสมดุลและต่อเนื่องกลมกลืนกันอย่างมีเหตุผล

ทั้งนี้การวิจัยจะใช้ระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์และระเบียบวิธีทางศึกษาศาสตร์แล้ว ยังต้องอาศัยแนวคิดและระเบียบวิธีวิจัยในศาสตร์ต่าง ๆ ร่วมด้วย เช่น ระเบียบวิธีทางรัฐศาสตร์ เพื่อศึกษาประเด็นทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และภาษาศาสตร์ เนื่องจากเอกสารที่ศึกษาไม่ได้ใช้ภาษาที่ใช้อยู่ในสถานการณ์ชีวิตประจำวันในปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยต้องศึกษาควบคู่กับบริบททางสังคมในขณะนั้น เพื่อให้เข้าใจถึงการสื่อความหมายที่ถูกต้อง ตลอดจนการใช้วรรณศิลป์ในการเรียบเรียง เพื่อนำเสนอผลงานวิจัยอย่างสมดุลและต่อเนื่อง และระเบียบวิธีทางสถิติโดยจัดทำตารางผลทางสถิติของจำนวนนักเรียน จำนวนครู และรายงานผลการสอบไล่ของนักเรียน รวมถึงค่าเฉลี่ยและอัตราส่วนต่าง ๆ เพื่อให้การศึกษาวิจัยได้ข้อมูลที่ชัดเจนและเที่ยงตรง ตลอดจนได้ความรู้ใหม่จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้

๑.๗.๒ ขั้นตอนในการจัดเก็บข้อมูลและ/หรือการทดลอง

- ระยะที่ ๑ เก็บรวบรวมและศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องตามที่กำหนดในขอบเขตการศึกษา
- ระยะที่ ๒ วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ศึกษาทั้งหมด แล้วนำมาประมวลเป็นรายงานผลการศึกษาที่ได้รับ

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. ได้องค์ความรู้ใหม่สำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์การศึกษาของไทย
๒. ได้เข้าใจสาระสำคัญและแนวคิดของแผนการศึกษาแห่งชาติและหลักสูตร ซึ่งมีผลต่อการจัดการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานตั้งแต่สมัยเริ่มต้นการปฏิรูปการศึกษา
๓. ได้ตระหนักถึงความสำเร็จของการจัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในช่วงระยะเวลาที่ศึกษา อันส่งผลสำคัญต่อการสร้างคนและสร้างชาติ

บทที่ ๒

ปฐมบทแห่งการปฏิรูปการศึกษาของไทย

๒.๑ ที่มาและความสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา

ในยุคเริ่มต้นก่อนการปฏิรูปการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นั้น การศึกษาแบบโบราณหรือแบบจารีตของไทย บุคลากรทำหน้าที่ “ครู” คือ “พระ” เพราะสถานศึกษาของไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยคือ วัด ซึ่งเป็นการศึกษาสำหรับสามัญชน ส่วนการศึกษาที่จัดสำหรับบุตรหลานของเจ้านายและมูลนายทั้งหลายนั้นคือ “วัง” ซึ่งเป็นแหล่งรวม “นักปราชญ์ราชบัณฑิต” ทั้งหลายจะทำหน้าที่ “ครู”^๑

ในแง่คุณภาพการศึกษานั้น พระทำหน้าที่ครู และโรงเรียนก็อยู่ในวัด พระจึงให้ความสำคัญต่อ “การสอนให้รู้คำสั่งสอน และประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา” “รู้หนังสือเพียงอ่านออกเขียนได้อย่างงู ๆ ปลา ๆ เท่านั้น ใช้การอะไรในเรื่องหนังสือไม่ใคร่ได้”^๒

ส่วนครูของเจ้านายก็ได้แก่เจ้านายผู้ใหญ่ข้างใน หรือถ้าเป็นพ่อค้าคหบดีก็อาจจ้างครูมาสอนตามบ้าน เน้นการเรียนการสอนตามสกุลวงศ์ และตามท้องถิ่น แต่ยังคงมีจุดมุ่งหมายเพื่อสอนศีลธรรมจรรยา มารยาท และอ่านออกเขียนได้^๓

ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติ ทรงมีพระราชดำริและพระราชญาณทัศน์เกี่ยวกับกระบวนการปฏิรูปประเทศเพื่อให้รอดพ้นจากภัยลัทธิจักรวรรดินิยม ซึ่งกำลังแผ่อิทธิพลเข้ามาสู่ประเทศ ณ เวลานั้น เพื่อเป็นการ “รักษาชาติ” ให้รอดพ้นจากภัยพิบัติ ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาแบบตะวันตก เพื่อเป็นการ “สร้างคน” ที่มีความรู้ความสามารถตามแบบอย่างวิทยาการตะวันตก สำหรับเป็นกำลังสำคัญในการ “สร้างชาติ” ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์ขณะนั้น ดังพระราชดำริว่า

...การวิชาหนังสือเป็นต้นทางของวิชาความรู้ทั้งปวง สมควรที่จะทำนุบำรุงให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป เพราะคนในพื้นที่บ้านสยามเรานี้ ที่จนโตใหญ่ไม่รู้หนังสือก็มีโดยมาก ที่รู้พออ่านได้เขียนได้แต่ไม่ถูกถ้วนนั้นก็ มีโดยมาก^๔

^๑ กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ ๒๔๓๓ – ๒๕๐๗, (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๗), หน้า ๑.

^๒ สุมณ อมรวิวัฒน์ สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, ปรัชญานสยาม : บทวิเคราะห์ด้านการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๒๕๓.

^๓ พระยาอนุমানราชธนะ, ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน, (พระนคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๐๐), หน้า ๑๔๘.

^๔ “ประกาศตั้งโรงเรียน”, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑ จ.ศ. ๑๒๔๖, หน้า ๑๖๕.

จึงกล่าวได้ว่าสาเหตุสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการปฏิรูปประเทศใน พ.ศ. ๒๔๓๕ นั้น มีปัจจัยสำคัญที่เป็นแรงผลักดัน คือ ปัจจัยภายนอกอันเนื่องมาจากการคุกคามของลัทธิจักรวรรดินิยม ซึ่งเป็นตัวการเร่งปัจจัยภายใน คือ การเตรียมการผลิตบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณภาพออกไปรับใช้ประเทศในแขนงต่าง ๆ นั้นเอง เพราะ “...พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชดำริเห็นว่าวิชาหนังสือเป็นค้ำคูณความเจริญของราชการบ้านเมืองยิ่งกว่าศิลปศาสตร์วิชาอื่น ๆ ทั้งสิ้น”^๕ อีกทั้งปัญหาขาดแคลนบุคลากรคนไทยที่มีการศึกษาเข้ารับราชการแทนชาวต่างชาติ เพราะในระยะแรกของการปฏิรูปประเทศนั้น เป็นช่วงเวลาที่รัฐขาดแคลนบุคลากรชาวไทยที่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติราชการในกระทรวงต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นใหม่ จึงเป็นเหตุให้ต้องจ้างชาวต่างประเทศเข้าทำงานในตำแหน่งต่าง ๆ ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลเสียถึงความลับทางราชการอาจรั่วไหลได้ จึงจำเป็นต้องเร่งผลิตบุคลากรไทยที่มีการศึกษาทั้งจากภายในประเทศ และที่มีโอกาสไปศึกษาต่างประเทศให้กลับมารับราชการ

๒.๑.๑ การคุกคามจากจักรวรรดินิยม

พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อการต้านทานอิทธิพลของชาติตะวันตกที่เข้ามาคุกคามประเทศในทวีปเอเชีย รวมถึงประเทศสยามในขณะนั้น คือการยินยอมโอนอ่อนผ่อนตามข้อเรียกร้องของมหาอำนาจตะวันตก เพื่อเป้าหมายสูงสุดคือความอยู่รอดของประเทศจากการตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก ทั้งนี้การดำเนินนโยบายต่าง ๆ กับชาติมหาอำนาจตะวันตกขณะนั้นต้องใช้วิธีการละมุนละม่อม และสุขุมลุ่มลึก โดยเน้นวิเทโศบายการดำเนินงานเพื่อความอยู่รอดของประเทศ จากการดำเนินความสัมพันธ์กับต่างประเทศทั้งการเจรจาทางการทูตและการยินยอมกระทำสนธิสัญญาทางไมตรีและพาณิชย์ แม้ว่าสยามจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมก็ตาม หรือแม้กระทั่งยอมเสียดินแดนบางส่วนเพื่อรักษาเอกราช ในรัชสมัยนี้ไทยต้องสูญเสียดินแดนสำคัญให้แก่ฝรั่งเศส ๔ ครั้ง คือ พ.ศ. ๒๔๓๑ เสียแคว้นสิบสองจุไทย พ.ศ. ๒๔๓๖ เสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เรียกเหตุการณ์ครั้งนี้ว่า วิกฤตการณ์ รศ. ๑๑๒ พ.ศ. ๒๔๔๖ เสียดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขง และ พ.ศ. ๒๔๔๘ เสียฉะเชิงเทรา หรือเขมรส่วนใน ส่วนอังกฤษนั้นไทยต้องสูญเสียดินแดนให้ ๒ ครั้ง คือ พ.ศ. ๒๔๓๕ เสียหัวเมืองเงี้ยวทั้งห้า และหัวเมืองกะเหรี่ยงตะวันออก พ.ศ. ๒๔๕๐ เสียรัฐไทรบุรี กลันตัน ตรังกานู และปะลิส

การยอมสูญเสียดินแดนเหล่านี้ตลอดจนการดำเนินวิเทโศบายด้านการต่างประเทศที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกนำมาปฏิบัติด้วยความอดทน อดกลั้น ก็เพื่อรักษาสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวดคือเอกราชของชาติ นอกจากนี้ภัยลัทธิจักรวรรดินิยมก็เป็นตัวเร่งทำให้เกิดการ

^๕“ประกาศกรมศึกษาธิการ จุลศักราช ๑๒๔๗” เอกสารเรื่องจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า ๓๖.

ปฏิรูปประเทศทุกด้านขนานใหญ่ เพื่อเตรียมรับสถานการณ์ข้างหน้า การดำเนินงานเป็นไปในลักษณะ “ก้าวกระโดด” ไปสู่การปฏิรูปประเทศอย่างขนานใหญ่ที่เรียกว่าเป็นการ “พลิกแผ่นดิน”^๖

๒.๑.๒ การเตรียมการเพื่อสร้างกำลังคนที่มีคุณภาพ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาเล่าเรียนในวิทยาการแบบตะวันตก ว่าเป็นสิ่งที่สามารถช่วยพระองค์ในการเตรียมการสร้างคนที่มีคุณภาพเพื่อเป็นกำลังสำคัญทางการเมืองในการรวมอำนาจคืนจากขุนนางรุ่นเก่า และเพื่อเป็นการเตรียมคนที่มีคุณภาพเพื่อออกไปเป็นกำลังสำคัญในการปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ พระองค์ทรงดำเนินการในขั้นแรกคือ การสนับสนุนพระราชอนุชา พระราชโอรส และบุตรขุนนางที่ใกล้ชิดให้ได้รับการศึกษาแบบใหม่ โดยทรงตั้งโรงเรียนหลวงในพระบรมมหาราชวัง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๔ รวมทั้งโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษในพระบรมมหาราชวัง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๕ และโรงเรียนภาษาอังกฤษที่นั่นทออุทยาน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๔ เพื่อให้การศึกษาในวิทยาการแบบตะวันตกแก่บรรดาเจ้านายและบุตรขุนนาง ครั้นเมื่อสำเร็จการศึกษาขั้นต้นแล้วก็คัดเลือกผู้เรียนดีเพื่อไปศึกษาต่อต่างประเทศ เมื่อสำเร็จการศึกษา บุคคลเหล่านี้ก็กลายเป็นกำลังสำคัญในการปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ อีกทั้งเป็นที่ประจักษ์ถึงความสำคัญในการสร้างคนที่มีคุณภาพด้วยความรู้และวิทยาการตามอย่างตะวันตก อันจะเป็นเหตุนำประเทศไทยไปสู่ความอยู่รอดได้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องปฏิรูปการศึกษาให้แก่คนส่วนใหญ่ของประเทศ

บุคคลแรกผู้ทรงมีบทบาทต่อการจัดการศึกษาแบบใหม่สนองตามพระราชดำริ คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ตั้งแต่เมื่อยังดำรงพระอิสริยยศเป็นกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ โดยทรงบริหารงานการศึกษาที่โรงเรียนในพระบรมมหาราชวังอย่างมีประสิทธิภาพจนได้รับโปรดเกล้าฯ ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศึกษาธิการ ซึ่งต่อมาคือกรมธรรมการ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงวางจุดมุ่งหมายการศึกษาในระยะแรก เพื่อผลิตคนที่มีความรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศขณะนั้นคือ ทุกหน่วยงานต้องการเสมียนเข้ารับราชการ นอกจากนั้นยังทรงเป็นผู้มีบทบาทในการปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนการสอน โดยกำหนดหลักสูตร แบบเรียน ตำราเรียน ตลอดจนทรงริเริ่มขยายการศึกษาไปสู่สามัญชนในท้องถิ่น และอีกหลายโครงการ แต่ยังไม่ทันประสบผลสำเร็จก็ทรงไปดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยเสียก่อน

^๖ ปิยนาด บุนนาค, “พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว : พระปิยมหาราชผู้ทรงวางรากฐานระบบราชการไทยและปฏิรูปประเทศแบบ “พลิกแผ่นดิน”, ๕ แผ่นดิน ของการปฏิรูประบบราชการ, (กรุงเทพมหานคร : วิชั่นพรีนซ์ แอนด์ มีเดีย จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๗.

๒.๑.๓ การเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศ โดยเริ่มเสด็จพระราชดำเนินประเทศใกล้เคียงก่อนทั้ง สิงคโปร์ ชวา อินเดีย มลายู พม่า และอินโดจีน ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๑๓ – ๒๔๑๘ ซึ่งประเทศเหล่านี้ล้วนตกเป็นอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตกทั้งสิ้น เพื่อทอดพระเนตรรูปแบบการพัฒนาประเทศเหล่านี้ ครั้นต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้เสด็จประพาสยุโรปเป็นครั้งแรกและครั้งที่สอง ใน พ.ศ. ๒๔๕๐ ด้วยมีพระราชประสงค์ที่จะกระชับสัมพันธไมตรีกับประเทศในยุโรป และทอดพระเนตรกิจการต่าง ๆ ทั้งด้านการปกครอง การศึกษา การทหาร การศาล และการคมนาคม เพื่อจะได้ทรงนำมาเป็นแนวทางและแบบอย่างในการปฏิรูปบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า

การเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่งผลต่อพระราชกฤษฎีกาที่สนับสนุนการปฏิรูปการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากพระราชกรณียกิจที่สำคัญด้านการศึกษาได้แก่ การจัดตั้งสถานศึกษา เช่น โรงเรียนแพทย์ โรงเรียนนางผดุงครรภ์ โรงเรียนสุนันทาลัย โรงเรียนเสาวภา และโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษ ส่วนภายหลังการเสด็จประพาสยุโรปครั้งแรก ทรงมีพระราชดำริให้พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ (ม.ร.ว.เป็ย มาลากุล) อัครราชทูตไทยประจำฝรั่งเศส ศึกษาแบบแผนการศึกษาของอังกฤษ และฝรั่งเศสแล้วจัดทำรายงานการศึกษาของทั้งสองประเทศนี้เพื่อนำมาเป็นแนวทางการจัดวางรูปแบบการศึกษาของไทย เพราะทรงมีพระราชดำรินักเรียนทุนซึ่งออกมาเรียนต่างประเทศนั้นใช้เวลานานเกินไปกว่าจะเรียนสำเร็จ ไม่ทันต่อความต้องการของรัฐและยังเป็นเหตุให้ต้องสูญเสียพระราชทรัพย์เป็นจำนวนมาก จึงทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยควรเร่งจัดการศึกษาภายในประเทศให้ทันสมัยควบคู่ไปด้วย เพื่อทันต่อการปฏิรูปประเทศ

๒.๒ การดำเนินงานที่สำคัญของการปฏิรูปการศึกษา

ด้วยพระราชกฤษฎีกาที่สนับสนุนในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การศึกษาแบบใหม่จะส่งผลต่อการพัฒนาชาติให้ก้าวหน้าทัดเทียมอารยประเทศ และสามารถรักษาเอกราชของชาติไว้ได้ จึงเป็นเหตุนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาของไทย เพื่อเตรียมการจัดการศึกษาสำหรับสามัญชน การดำเนินงานที่สำคัญได้แก่

๒.๒.๑ การตั้งหน่วยงานเพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการการศึกษาของชาติ

ใน พ.ศ. ๒๔๓๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมศึกษาธิการ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๓๒ มีการรวมหน่วยงานอื่น เช่น กรมพิพิธภัณฑ์ กรมธรรมการ กรมพยาบาล เข้าด้วยกันโดยใช้ชื่อว่า กรมธรรมการ จนกระทั่งเมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๕ จึงได้ยกระดับกรมธรรมการเป็นกระทรวงธรรมการ (ปัจจุบันคือกระทรวงศึกษาธิการ) ทำหน้าที่สำคัญ คือ ส่งเสริมงานทางการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ ใน

การเร่งผลิตคนที่มีความรู้ความสามารถด้านการอ่านเขียนในระยะแรก การวางนโยบายต่าง ๆ ทั้งด้านการจัดการเรียนการสอน การวางระเบียบปฏิบัติการ รวมทั้งเตรียมการขยายการศึกษาไปสู่สามัญชนในท้องถิ่นต่าง ๆ การจัดตั้งโรงเรียนเพื่อผลิตบุคลากรตามความต้องการของหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น โดยมีเสนาบดีกระทรวงธรรมการเป็นผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษาของชาติ เสนาบดีกระทรวงธรรมการระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๕ - ๒๔๓๕ มีจำนวนทั้งสิ้น ๕ ท่าน คือ เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พรบุญนาค) ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๕ - ๒๔๔๕ เจ้าพระยาวิจิตรวงศ์วุฒิไกร (ม.ร.ว.คลี่สุทัศน์) ดำรงตำแหน่งระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๕ - ๒๔๕๔ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) พ.ศ. ๒๔๕๔ - ๒๔๕๕ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ดำรงตำแหน่งระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๕ - ๒๔๖๕ และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร (พระองค์เจ้าธานีนิวัต) ดำรงตำแหน่งระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๕ - ๒๔๗๕

๒.๒.๒ การปฏิรูปสถานศึกษาจากวัดและวังมาเป็นโรงเรียน

การตั้งโรงเรียนหลวงแห่งแรกสำหรับสามัญชนที่วัดมหรณพาราม ใน พ.ศ. ๒๔๒๗ แล้วขยายไปสู่การจัดตั้งโรงเรียนหลวงตามวัดต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมือง ได้แก่ โรงเรียนเทพศิรินทร์ โรงเรียนบวรนิเวศ โรงเรียนวัดมกุฏกษัตริยาราม โรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตร โรงเรียนวัดราชาธิวาส โรงเรียนวัดราชโอรส เป็นต้น ถือเป็นกลวิธีที่ฉลาดแยบยลของรัฐประการหนึ่ง เนื่องจากสังคมไทยในยุคจารีตค้ำเค้นเคยที่จะส่งบุตรหลานไปเรียนที่วัดอยู่แล้ว เพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณอันจำกัดในขณะนั้น กอปรกับวัดเป็นสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนหลวงสำหรับสามัญชนในขณะนั้น จึงมีสถานที่ตั้งอยู่ตามวัดต่าง ๆ โดยทั่วไป ต่อมาภายหลังเมื่อจำนวนนักเรียนเพิ่มมากขึ้นและการขยายการศึกษาแพร่หลายยิ่งขึ้น จึงได้มีการพิจารณาจัดสร้างอาคารเรียนขึ้นเพื่อเป็นถาวรวัตถุที่สามารถรองรับนักเรียน และพร้อมรับกับการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ แทนที่การใช้ศาลาวัด การสร้างตึกเรียนแทนที่ศาลาวัดในระยะแรก ก่อให้เกิดธรรมเนียมการสร้างตึกเรียนในวัดเพื่อเป็นอนุสรณ์สำหรับผู้ถวายชนม์ ตลอดจนวังหรือตำหนักที่ประทับของเจ้านายที่สิ้นพระชนม์ ทายาทจึงได้มอบสถานที่เหล่านี้ให้เป็นสาธารณกุศลแก่ผู้ถวายชนม์ โดยใช้เป็นตึกเรียน ต่อมาจึงมีการตั้งโรงเรียนประเภทต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ใน พ.ศ. ๒๔๒๕ มีการตั้งโรงเรียนเพื่อฝึกหัดบุคคลเข้ารับราชการ คือ โรงเรียนมหาดเล็ก หรือโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๔๔ เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือน เพราะมีจุดมุ่งหมายสำหรับฝึกสอนนักเรียนเพื่อรับราชการ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้พัฒนาเป็นการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาแห่งแรกของไทย คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใน พ.ศ. ๒๔๕๕ รวมไปถึงการจัดตั้งโรงเรียนเพื่อผลิตบุคลากรตามความต้องการของหน่วยงานที่ขยายวงกว้างมากขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนบุคลากรเฉพาะทาง จึงมีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครู ใน พ.ศ. ๒๔๓๕ และโรงเรียนกฎหมาย ใน พ.ศ. ๒๔๔๒ เป็นต้น

๒.๒.๓ การเริ่มใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ

แผนการศึกษาแห่งชาติประกาศใช้ครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๔๓๘ เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นระบบและมีการพัฒนาอย่างเป็นกระบวนการ เนื่องจากแผนการศึกษาแห่งชาติจะใช้เป็นแม่บทหลักในการจัดการศึกษาของประเทศ^๑ เพราะแผนการศึกษาแห่งชาติจะกำหนดนโยบายและแนวทางในการจัดการศึกษา สะท้อนถึงการพัฒนาหลักสูตร ตลอดจนสาระของการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดชั้นการศึกษา การกำหนดรายวิชา วิธีจัดการเรียนการสอน จำนวนเวลาที่สอน ตลอดจนความสำคัญของแบบเรียน ตำราเรียน รวมถึงการแบ่งประเภทการศึกษาโดยทั่วไปซึ่งแบ่งเป็น ๒ ประเภทใหญ่ คือ สามัญศึกษา (general education) ซึ่งมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้และได้รับการฝึกหัดความรู้ที่จะช่วยให้ประกอบอาชีพ เป็นราษฎรผู้ประพฤติชอบ และเป็นผู้ที่เรียนชั้นสูงต่อไปอีกประการหนึ่ง ส่วนวิสามัญศึกษา (technical education) เป็นการศึกษาศิลปะความรู้และการฝึกหัดตามอุปนิสัย ความสามารถเฉพาะอย่าง เป็นทุนที่จะประกอบอาชีพเฉพาะหรือเป็นรากฐานที่จะเรียนวิชาหรือศิลปะชั้นสูงต่อไป

๒.๓ ปัญหาและอุปสรรคของการปฏิรูปการศึกษา

อย่างไรก็ดี แม้ว่าทุกฝ่ายในเวลานั้นจะเห็นด้วยกับความสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับเตรียมความพร้อมต่อการปฏิรูปประเทศขนานใหญ่ แต่ปัญหาและอุปสรรคสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา ที่ทำให้เป้าหมายของการจัดการศึกษาไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้สมบูรณ์ ทั้งนี้เกิดจากปัจจัยที่สำคัญ ๒ ประการ คือ ปัญหาด้านงบประมาณ และปัญหาด้านกำลังคน

๒.๓.๑ ปัญหาด้านงบประมาณ

งบประมาณแผ่นดินของไทย เพิ่งเริ่มมีครั้งแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติงบประมาณแผ่นดิน ใน พ.ศ. ๒๔๓๓ เพื่อให้มีการวางแผนการใช้จ่ายล่วงหน้าของแต่ละหน่วยงาน โดยทุกกระทรวงจะต้องรวบรวมงบประมาณรายจ่ายของตนแล้วนำเสนอต่อกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ซึ่งงบประมาณรายจ่ายนั้นไม่ควรสูงกว่ารายรับในแต่ละปี ในช่วงเวลาแห่งการปฏิรูปประเทศขนานใหญ่ ความจำเป็นในการใช้งบประมาณแผ่นดินของแต่ละกระทรวงมีตัวเลขซึ่งสูงมาก ปรากฏว่าสัดส่วนของงบประมาณส่วนใหญ่มักอยู่ที่กระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการต่างประเทศ และกระทรวงโยธาธิการ เพราะรัฐเห็นความสำคัญเฉพาะหน้าขณะนั้นคือการป้องกันประเทศจากการคุกคามของลัทธิ

^๑ สำนักงานคณะกรรมการแห่งชาติ, ประมวลกฎหมายแม่บททางการศึกษาไทยจากโครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๑ ถึงพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕), หน้า บทนำ.

จักรวรรดินิยม และการรวมอำนาจการบริหารเข้าสู่ศูนย์กลาง จึงเป็นเหตุให้กระทรวงอื่น ๆ ถูกตัดทอนงบประมาณ รวมทั้งกระทรวงศึกษาธิการที่ถูกตัดทอนงบประมาณทุกปี^๔ เมื่อคำนวณงบประมาณเป็นอัตราร้อยละปรากฏว่า ใน พ.ศ. ๒๔๓๕ งบประมาณที่กระทรวงศึกษาธิการได้รับจากงบประมาณแผ่นดินมีเพียงร้อยละ ๒ เท่านั้น สภาพการณ์ด้านงบประมาณ ของกระทรวงศึกษาธิการก็ยังไม่ดีขึ้นเรื่อยมาจนถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กระทรวงศึกษาธิการก็ได้รับงบประมาณแผ่นดินเพียงแค่อ้อยละ ๓ เท่านั้น^๕ อันเป็นเหตุให้การจัดการศึกษาของชาติเกิดความอึดอัดและขัดสนในด้านงบประมาณที่จะนำไปพัฒนาโครงการต่าง ๆ จึงเป็นเหตุให้ต้องยกเลิกโครงการสำคัญ ๆ หลายโครงการ

๒.๓.๒ ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการศึกษา

การขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการศึกษา รวมทั้งการขาดผู้บริหารที่มีประสบการณ์และความรู้ความชำนาญด้านการบริหารการศึกษา ตลอดจนการขาดแคลนครู ทำให้การดำเนินการจัดการศึกษาเกิดอุปสรรคและความล่าช้า ตัวอย่างเช่น เมื่อมีการตั้งโรงเรียนหลวงแห่งแรกก็ต้องไปสังกัดกรมทหารมหาดเล็ก การแก้ปัญหาเหล่านี้ในระยะแรกจึงต้องจ้างชาวต่างประเทศมาเป็นครู หรือผู้บริหาร อันเป็นเหตุต้องจ่ายค่าจ้างในอัตราที่สูงมาก ทั้ง ๆ ที่งบประมาณของกระทรวง ศึกษาธิการมีจำนวนไม่มากนัก กระทรวงศึกษาธิการจึงดำเนินการคัดเลือกและส่งนักเรียนไทยไปศึกษาต่อต่างประเทศ เพื่อให้สำเร็จการศึกษาแล้วกลับมาทำหน้าที่เหล่านี้แทนชาวต่างประเทศ

นอกจากปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการศึกษาแล้ว การขาดแคลนครูก็เป็นอุปสรรคที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการจัดการศึกษาในระยะแรก ด้วยเหตุที่ว่าเงินเดือนและค่าตอบแทนอาชีพครูเป็นตัวเลขที่ไม่สูงนักเมื่อเทียบกับอาชีพราชการอื่น ๆ (โปรดดูรายละเอียดในบทที่ ๔) รวมไปถึงความเข้าใจผิดของราษฎรเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งโรงเรียนว่ามีการจัดตั้งเพื่อจะนำเด็กไปเป็นทหาร เพราะโรงเรียนที่ตั้งในช่วงแรกสังกัดกรมทหารมหาดเล็ก ขวาลือเช่นนี้ทำให้ผู้ปกครองไม่ยินยอมให้บุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียน ซึ่งเป็นอุปสรรคอย่างมากต่อการขยายการศึกษาไปสู่สามัญชน ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ “ประกาศตั้งโรงเรียน” เพื่อชี้แจงถึงความสำคัญและคุณค่าของการศึกษา ขวาลือจึงยุติไปและผู้ปกครองก็นิยมส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษานในโรงเรียนเพิ่มขึ้น

^๔ สจข., เอกสาร ร.๔, แฟ้ม ศ.๑/๓๕ เจ้าพระยาภาสกรวงศ์กราบบังทูลพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ ลงวันที่ ๒๑ มิถุนายน รศ. ๑๑๗

^๕ อ้างใน วิทย์ วิศทเวทย์, **ปรัชญาการศึกษาไทย ๒๔๑๑-๒๔๓๕**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๘.

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานเพื่อการปฏิรูปการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่งผลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง การปกครอง และ เศรษฐกิจในเวลาต่อมา การปฏิรูปการศึกษามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ แขนงต่าง ๆ ออกไปรับใช้ชาติ ซึ่งถือเป็นบทบาทสำคัญของการศึกษาที่ทำหน้าที่สร้างคนและ สร้างชาติมาโดยตลอด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๓

สาระสำคัญและแนวคิดของแผนการศึกษาแห่งชาติและหลักสูตร

การปฏิรูปการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความสำคัญประการหนึ่งคือการคำนึงถึงมาตรฐานและคุณภาพของการจัดการศึกษา ดังนั้นจึงได้มีการกำหนดแนวการจัดการศึกษาของประเทศให้เป็นระบบและเป็นกระบวนการ โดยการจัดให้มีโครงการศึกษา หรือแผนการศึกษาแห่งชาติเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๔๓๘ ซึ่งต่อมาได้ปรับปรุงเป็นแผนการศึกษาชาติและเป็นแผนการศึกษาแห่งชาติ ตามลำดับ โดยมีความสำคัญในฐานะที่เป็นแม่บทหลักในการจัดการศึกษาของประเทศ

แผนการศึกษาแต่ละฉบับ ประกอบด้วยหลักสูตร ซึ่งจะกำหนดการจัดระดับชั้นความรู้ของนักเรียนแต่ละระดับชั้น ได้แก่ ชั้นมูลศึกษา ชั้นประถมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษา และ ชั้นอุดมศึกษา ในการเล่าเรียนแต่ละระดับชั้น ได้กำหนดระยะเวลาของการเรียน วิชาที่เรียน และผลการเรียนที่นักเรียนจะได้รับภายหลังจบการเล่าเรียนในแต่ละระดับชั้น เพื่อพัฒนาการเล่าเรียนของนักเรียนให้สูงขึ้น หรือสามารถนำความรู้ไปใช้ประกอบอาชีพได้ ดังนั้นแผนการศึกษาแต่ละฉบับจึงกำหนดทั้งมาตรฐานและคุณภาพของนักเรียนเพื่อให้ได้คุณสมบัติตรงตามจุดหมายหรือเป้าหมายของหลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการในการผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพออกไปรับใช้สังคมตามสภาพการณ์ และตามความต้องการของสังคม

แผนการศึกษาแห่งชาติตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงสิ้นสุดยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มีทั้งสิ้น ๕ แผน และประกอบด้วยหลักสูตร จำนวน ๘ หลักสูตร ดังนี้

แผนการศึกษาแห่งชาติในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จำนวน ๕ แผน

๑. แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๓๘
๒. โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๑
๓. โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๕
๔. แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๑
๕. แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๒

แผนการศึกษาแห่งชาติในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จำนวน ๓ แผน

๑. โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๖
๒. แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๘
๓. โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔

แผนการศึกษาแห่งชาติในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีเพียงแผนเดียว คือ

๑. แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. ๒๔๗๕

หลักสูตรประกอบด้วย

๑. กฎพิทักษ์สำหรับการศึกษาเป็นหลักสูตรในโรงเรียนสามัญ (พ.ศ.๒๔๓๕)
๒. หลักสูตร พ.ศ. ๒๔๓๘
๓. หลักสูตร พ.ศ. ๒๔๔๘
๔. หลักสูตรสามัญศึกษาสำหรับเรียนช่วงเวลา ๒ หรือ ๓ ปี (พ.ศ. ๒๔๕๓)
๕. หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๔
๖. หลักสูตรหลวงกระทรวงธรรมการ หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๖
๗. หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔
๘. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. ๒๔๖๑

๓.๑ แผนการศึกษาแห่งชาติ

๓.๑.๑ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

จุดมุ่งหมายสำคัญของการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อสนองความต้องการของบ้านเมืองในการสร้างคนให้เป็นกำลังสำคัญเพื่อรับใช้บ้านเมืองในยุคของการปฏิรูปประเทศให้ก้าวไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ และสามารถรักษาชาติให้รอดพ้นจากภัยลัทธิจักรวรรดินิยม โดยการผลิตคนที่มีความรู้ตามแบบวิทยาการตะวันตก เพื่อเข้ารับราชการ กอปรกับพระราชญาณทัศน์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกเหนือจากมีพระราชประสงค์จะสร้างคนเก่งเข้าสู่ระบบการปฏิรูปประเทศแล้ว “คนเก่ง” เหล่านี้ต้องเป็น “คนดี” ดังนั้นการจัดการศึกษาในระดับต่าง ๆ ในรัชสมัยนี้จึงมุ่งส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนาอีกประการหนึ่ง ปรากฏว่าในแผนการศึกษาแต่ละฉบับจึงประกอบไปด้วยหลักสูตรที่เน้นการผลิตนักเรียนให้ตรงตามจุดมุ่งหมาย ทั้ง ๒ ประการ คือการสร้างคนเก่งที่เป็นคนดี

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการประกาศใช้แผนการศึกษาจำนวน ๕ ฉบับ คือ แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๓๘

โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๑

โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๕

แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๑ } แก้ไขเพิ่มเติมโครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๕

แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๒ }

๑) แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๓๘

สำหรับแผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๓๘ ซึ่งเป็นแผนการศึกษาชาติฉบับแรก เกิดจากการนำพระราชบัญญัติการสอนวิชา พ.ศ. ๒๔๓๓ มาแก้ไขปรับปรุง โดยพระราชบัญญัติการสอนวิชา พ.ศ. ๒๔๓๓ นั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้มีขึ้นเพื่อวางระเบียบให้มีการสอบไล่วิชาภาษาไทยและภาษาอังกฤษ วิชาภาษาไทยแบ่งเป็น ๓ ประโยค คือ

ประโยค ๑ ประโยค ๒ และประโยค ๓ สอบวิชาเขียน อ่าน คัด เรียงความ ย่อความ แต่งจดหมาย ไวยากรณ์ (เรียกกันว่าอักษรวิธี วจีวิภาค วากยสัมพันธ์ ฉันทลักษณ์) ส่วนวิชาเลข สอบเลข ลูกคิด และบัญชี วิชาภาษาอังกฤษ ให้มีการสอบเป็น ๖ ชั้น เป็นการสอบอ่าน เขียน คัด แปล ไวยากรณ์ เรียงความ นอกจากนี้ยังมีการสอบวิชาภูมิศาสตร์ สำหรับชั้นที่ ๖ มีการสอบความรู้พงศาวดาร ต่างประเทศ ความรู้เหตุและเรื่องราวของการค้าขาย ความรู้ทางดาราศาสตร์และสรีรศาสตร์ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๔ เป็นต้นไป

สืบเนื่องจากการตราพระราชบัญญัติฉบับนี้ จะเห็นว่าทางราชการจัดการเรียน การสอนภาษาอังกฤษแก่นักเรียนได้เรียนรู้หลากหลายและมีระดับความยากมากกว่านักเรียนทั่วไป จุดประสงค์ในครั้งนั้นน่าจะเกิดจากความต้องการของภาคเอกชน โดยเฉพาะห้างร้านของชาวต่างประเทศ ที่มาประกอบธุรกิจในเมืองสยาม รวมทั้งความต้องการของสถานทูตต่างประเทศซึ่งมาเจริญสัมพันธไมตรี กับสยาม^๑

แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๓๘ แบ่งระดับชั้นออกเป็น ชั้นประโยค ๑ ชั้น ๑ - ๓ (ประถมศึกษา) ชั้นประโยค ๒ ชั้น ๑ - ๓ (มัธยมต้น) ชั้นประโยค ๓ ชั้น ๑ - ๔ (มัธยมปลาย)

๒) โครงการศึกษา ๒๔๔๑*

ส่วนโครงการศึกษา ๒๔๔๑ แบ่งการศึกษาออกเป็น ๒ ชนิด คือ การศึกษา ชนิดสามัญและการศึกษาพิเศษ

การศึกษาชนิดสามัญแบ่งเป็นลำดับ ดังนี้

๑. การศึกษาเบื้องต้น (มูลศึกษา)
๒. การศึกษาเบื้องต้น (ประถมศึกษา)
๓. การศึกษาเบื้องต้น (มัธยมศึกษา)
๔. การศึกษาเบื้องต้นสูงสุด (อุดมศึกษา)

สำหรับการศึกษาพิเศษ หมายถึง การเรียนวิชาเฉพาะสิ่ง หรือความรู้เฉพาะ อย่างไรก็ดี

๑. การเรียนฝึกหัดครู
๒. ศิลปะ กฎหมาย การแพทย์ ฯลฯ

^๑ สวัสดิ์ จงกล. “พัฒนาการทางหลักสูตรการศึกษาในสถานศึกษาทุกระดับ”, ใน ปริญญา บุนนาค และคนอื่นๆ, มโนทัศน์ของมาตรฐานและคุณภาพการศึกษาตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงสิ้น ยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๗๕), หน้า ๒๔๐.

*โครงการศึกษา ๒๔๔๑ - แผนการศึกษาชาติ ๒๔๓๕ สรุปความจาก ประมวลกฎหมายแม่บททางการศึกษา ไทย : จากโครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๑ - พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๒ - ๓๕.

๓. ศึกษาในการช่างหัตถกรรม ต้นกล อินเฮอร์เนียร์

๔. เรียนการค้า การเพาะปลูก ฯลฯ

๕. การสั่งสอนในวิชา และความรู้พิเศษอื่น ๆ

การศึกษากรณีพิเศษนี้ไม่จำเป็นต้องรู้เสมอกันทุกคน ขึ้นอยู่กับสติปัญญาและทุนทรัพย์ของผู้เรียน

โครงการศึกษา ๒๔๔๑ ถือเป็นแผนการศึกษาแห่งชาติที่มีโครงสร้างรัดกุมฉบับแรก เพราะมีจุดมุ่งหมายในการผลิตคนเข้ารับราชการโดยเฉพาะ เนื่องจากเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินประพาสทวีปยุโรปใน พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้ทอดพระเนตรเห็นความเจริญก้าวหน้าทางการศึกษาของชาติต่าง ๆ ในทวีปยุโรป ทำให้ทรงตระหนักถึงความล่าช้าหลังของการศึกษาของไทย รวมทั้งนักเรียนไทยที่ส่งไปศึกษาในยุโรปก็ยังไม่มีการสำเร็จการศึกษาทันตามพระราชประสงค์ที่จะกลับมารับราชการ จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ อัครราชทูตพิเศษประจำประเทศอังกฤษ เสนอโครงการการศึกษาที่สามารถผลิตคนเข้ารับราชการได้ทันท่วงที ถือเป็นโครงการที่ได้แบบอย่างมาจากประเทศอังกฤษ โครงการศึกษา ๒๔๔๑ แบ่งการศึกษาออกเป็น ๒ ภาค คือ ภาค ๑ ว่าด้วยการศึกษาในกรุงเทพฯ และ ภาค ๒ ว่าด้วยการศึกษาในหัวเมือง นอกเหนือจากการวางแผนการจัดการศึกษาแล้ว ยังได้วางแผนครอบคลุมงานของกระทรวงธรรมการทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยกล่าวถึงการตรวจโรงเรียน หลักสูตร แบบเรียน การศึกษาทุกประเภท ทุกระดับ ตลอดจนการคาดคะเนจำนวนครู นักเรียน โรงเรียน วางแนวทางที่จะให้บรรลุป่าหมายที่กำหนดไว้ ตลอดจนพิจารณาเตรียมการในเรื่องงบประมาณอีกด้วย นับว่าเป็นการวางรูปแบบ (การจัดการศึกษา – ผู้วิจัย) ที่เป็นหลักฐาน และชัดเจนพอสมควรทีเดียว^๒

๓) โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๕

โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๕ เป็นแผนการศึกษาที่เกิดจากการปรับปรุงแก้ไขต่อจากแผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๓๘ เพื่อปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียน และพื้นฐานความรู้ทั่วไป เพื่อเข้าเรียนต่อในยุโรปได้เป็นอย่างดี ถ้าผู้ใดจะไปศึกษาต่อต่างประเทศเพื่อไม่ให้เสียเวลาในเมืองนอกโดยใช้เงินทองไปโดยเปล่าประโยชน์ โดยแยกประเภทการศึกษาออกเป็นฝ่าย สามัญศึกษา และวิสามัญศึกษา

^๒ ดวงเดือน พิศาลบุตร, ประวัติการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชา사รีดศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๘๗.

สามัญศึกษา แบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา
 วิสามัญศึกษา แบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ ประถมศึกษาพิเศษ มัธยมศึกษาพิเศษ
 และอุดมศึกษาพิเศษ

สามัญศึกษา (general education) หมายถึง การศึกษาในวิชาความรู้และความ
 ฝึกหัดอย่างใด ๆ ซึ่งเป็นสิ่งสามัญอันบุคคลควรรู้ ควรมี สำหรับเป็นทุนหรือเป็นหนทางที่จะ
 ประกอบอาชีพและดำรงตนให้อยู่ในที่ขึ้น เป็นราษฎรประพฤติชอบ (to be a good citizen) หรือ
 สามารถศึกษาต่อในระดับสูงยิ่งขึ้นได้ ความรู้สามัญศึกษาได้แก่ การรู้หนังสือ เข้าใจเลขและภาษา
 ตลอดจนการมีจริยธรรม

วิสามัญศึกษา (Special or technical education) ได้แก่ การศึกษาต่าง ๆ ในวิชา
 ความรู้ หรือศิลปะความฝึกหัดอย่างใด ๆ ซึ่งเป็นสิ่งไม่จำเป็นสามัญชนทุก ๆ คน ควรจะรู้ ควรจะ
 เป็นทุก ๆ อย่าง ความรู้วิสามัญได้แก่ ความรู้ด้านการแพทย์ วิชาครู ศิลปะ การเป็นข้าราชการพล
 เรือ เป็นต้น

(๑) สามัญศึกษา

- ประถมศึกษา (Primary education) หรือการศึกษาขั้นต้น สอนความรู้
 พื้นฐานทั่วไป จบแล้วจะได้ประกาศนียบัตรประโยค ๑ ซึ่งสามารถ
 ออกไปประกอบอาชีพตามภูมิลำเนา หรือศึกษาขั้นสูงขึ้นไปอีก หรือ
 ศึกษาวิชาวิสามัญศึกษา
- มัธยมศึกษา (Secondary education) หรือการศึกษาขั้นกลาง สอนผู้ที่
 สอบไล่ได้ประกาศนียบัตรประโยค ๑ แล้วขึ้นไป จนถึงมีความรู้
 เพียงพอแก่การเป็นเสมียนหรือทำการค้าได้ หรือสามารถศึกษาขั้นสูง
 ต่อไป จบแล้วจะได้ประกาศนียบัตรประโยค ๒
- อุดมศึกษา (High education) หรือการศึกษาขั้นสูง สอนผู้ที่สอบไล่ได้
 ประกาศนียบัตรประโยค ๒ แล้วขึ้นไป เพื่อศึกษาความรู้ชั้นสูง และ
 ต้องการศึกษารายวิชาต่างประเทศอย่างน้อย ๑ ภาษา เพื่อประกอบอาชีพ
 หรือศึกษาต่อในความรู้พิเศษ เมื่อจบแล้วจะได้รับประกาศนียบัตร
 ประโยค ๓ สามารถเข้ารับราชการตามความสามารถของตน หรือไป
 ศึกษาต่อต่างประเทศ

(๒) วิสามัญศึกษา

- ประถมศึกษาพิเศษ หรือ วิสามัญศึกษาขั้นต้น สอนวิชาช่าง การ
 เพาะปลูก การพิมพ์หนังสือ เป็นต้น
- มัธยมศึกษาพิเศษ หรือ วิสามัญขั้นกลาง ได้แก่การจัดการศึกษาของ
 โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนกฎหมาย โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ โรงเรียน

นายร้อยทหารบก โรงเรียนนายร้อยทหารเรือ โรงเรียนนายร้อย
ตำรวจภูธร โรงเรียนการก่อสร้าง โรงเรียนการทำแผนที่ โรงเรียน
การค้าขาย โรงเรียนแพทยากร

- อุดมศึกษาพิเศษ หรือ วิสามัญชั้นสูง เป็นการเตรียมที่จะจัดสำหรับส่ง
นักเรียนไปศึกษาต่อต่างประเทศ

๔) แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๑

แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๑ ที่เพิ่มเติมคือการกำหนดหลักสูตรของสตรีทั้ง
ระดับมูลศึกษา ประถมศึกษา และมัธยมศึกษาสามัญ วิชาสำหรับนักเรียนสตรีที่กำหนดให้เรียน
ได้แก่ วิชาภาษาไทย (ไม่ต้องเรียนภาษาอังกฤษ) และเรียนวิชาเลขเหมือนนักเรียนชาย ส่วนที่
เพิ่มเติมแตกต่างจากนักเรียนชายชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา คือ วิชาการเรือน สุขศึกษา วิชา
จรรยา ศิลปะ การฝีมือ ทอผ้า ดนตรี ขับร้อง และการครัว เป้าหมายของการจัดเรียนรู้สำหรับสตรี
คือ เมื่อจบหลักสูตรแล้ว สามารถใช้วิชาความรู้ที่เรียนมาปฏิบัติตนเหมาะแก่การเป็นแม่ศรีเรือนที่ดี
พร้อมรับ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ก้าวไปสู่ความเป็นทันสมัยในเวลานั้น

๕) แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๒

แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๒ เป็นแผนการศึกษาที่แก้ไขเพิ่มเติมจากโครงการ
ศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๕ เช่นกัน แต่ต้องการปรับปรุงการศึกษาในระดับสูงกว่าประถมศึกษา และการ
จัดหลักสูตรมัธยมสามัญกับหลักสูตรมัธยมพิเศษ และเมื่อนักเรียนจบหลักสูตรสามัญศึกษาเมื่ออายุ
๑๘ ปี ก็เหมาะที่จะไปศึกษาต่อต่างประเทศได้

หลักสูตรมัธยมสามัญ กับหลักสูตรมัธยมพิเศษ ใช้เวลาเรียนเท่ากันคือ ๓ ปี
แต่หลักสูตรมัธยมพิเศษเรียนภาษาอังกฤษสูงกว่า และจัดหลักสูตรใหม่ให้สูงกว่ามัธยมพิเศษขึ้นไป
อีก ๓ ปี เทียบให้เข้ากับการสอบไล่ชั้นต้นของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในประเทศอังกฤษเรียกว่า
“มัธยมสูง” เป้าหมายการจัดเรียนรู้ที่นักเรียนได้รับ คือ เมื่อนักเรียนเรียนจบชั้นนี้แล้ว สามารถไป
เรียนต่อในประเทศยุโรปได้โดยไม่ต้องเสียเวลาเตรียมที่จะไปเข้ามหาวิทยาลัยอีก ซึ่งทุนค่าใช้จ่าย
และได้รับการยกเว้นการสอบไล่ชั้นต้น เพียงแต่เจ้าหน้าที่สอบไล่เฉพาะวิชาคำนวณและ
ภาษาอังกฤษกับสัมภาษณ์วิชาบางอย่างเท่านั้น

ทุกแผนการศึกษาได้กำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์การเรียนรู้สำหรับนักเรียนไว้ดังนี้

แผนการศึกษา	วัตถุประสงค์การเรียนรู้สำหรับนักเรียน
พ.ศ. ๒๔๓๘	สามารถเข้ารับราชการในหน่วยงานต่าง ๆ
พ.ศ. ๒๔๔๑	๑. สามารถเข้ารับราชการในหน่วยงานต่าง ๆ ๒. สามารถศึกษาต่อในระดับสูงกว่าเพราะเลียนแบบการจัดการศึกษาของอังกฤษ

แผนการศึกษา	วัตถุประสงค์การเรียนรู้สำหรับนักเรียน
พ.ศ. ๒๔๔๕ (เช่นเดียวกับ พ.ศ. ๒๔๕๐ และ พ.ศ. ๒๔๕๒)	๑. สามารถเลือกเรียน คือ ศึกษาต่อสามัญศึกษา วิสามัญศึกษา หรืออุดมศึกษา ๒. สามารถรับราชการหรือทำงานส่วนตัว ๓. สามารถศึกษาต่อต่างประเทศได้โดยไม่เสียเวลา

๓.๑.๒ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

สำหรับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากทรงเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่ได้รับการศึกษาทั้งแบบจารีตของไทย และได้เสด็จพระราชดำเนินไปศึกษาวิทยาการในประเทศอังกฤษตั้งแต่ชั้นต้นจนถึงระดับอุดมศึกษา อีกทั้งยังทรงมีประสบการณ์ในการเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรกิจการบ้านเมืองของประเทศต่าง ๆ ทั้งยุโรป อเมริกา และเอเชีย อันเป็นเหตุให้ทรงมีพระราชญาณทัศน์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของไทย คือ ทรงให้ยึดหลักการของความเป็นไทยโดยไม่ต้องลอกเลียนแบบผู้ใดเสียทั้งหมด นโยบายการจัดการศึกษาในรัชสมัยนี้จึงเป็นความพยายามเพื่อปลูกฝัง “จิตวิญญาณสยามรัฐ” ซึ่งหมายถึงการส่งเสริมให้คนไทยตระหนักถึงความสำคัญของสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ปลูกฝังให้คนไทยรักชาติยิ่งชีพ ปฏิบัติตนตามคุณธรรมจริยธรรมของศาสนา และมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ อีกทั้งให้ทุกคนตระหนักถึงการทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดเพื่อเป้าหมายสำคัญคือผลประโยชน์ของชาติ ดังนั้น จุดประสงค์สำคัญของการศึกษานั้นจึงเปลี่ยนแปลงไปจากรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอยู่บางประการ ทั้งนี้สืบเนื่องความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมือง การจัดการศึกษาในสมัยนี้จึงเป็นการจัดการเพื่อให้ประชาชนพลเมืองได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง เพื่อสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของประชาชน อันจะเป็นประโยชน์ทางด้านการเมือง การปกครอง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ เพื่อให้ประชาชนทั้งหญิงและชายได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนอย่างเท่าเทียมกันในระดับการศึกษาภาคบังคับ จุดประสงค์ของการจัดการศึกษาที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทรงเห็นความสำคัญมากที่สุดและถือเป็นจุดเน้นที่สำคัญ ก็คือ การจัดการศึกษาเพื่ออาชีพ หรือเพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพของประชาชน จึงได้เกิดนโยบายการudsonวิชาชีพ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากความอึดตัวของตำแหน่งหน้าที่ในหน่วยราชการต่าง ๆ โดยเฉพาะระดับเสมียนพนักงาน จึงเป็นสาเหตุนำไปสู่การจัดการศึกษาแบบอาชีพศึกษา

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการประกาศใช้แผนการศึกษาจำนวน ๓ ฉบับ คือ โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๖

แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๘ } แก้ไขเพิ่มเติมโครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๖
โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ }

๑) โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๖

สำหรับโครงการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๖ กระทรวงธรรมการได้ประกาศใช้หลักสูตรสามัญศึกษาใหม่ เรียกว่า หลักสูตรหลวง พ.ศ. ๒๕๕๖ ซึ่งเป็นหลักสูตรที่มีการแปลเป็นภาษาอังกฤษฉบับแรก โดยแบ่งหลักสูตรออกเป็น ๒ ประเภท คือ สามัญศึกษา และวิสามัญศึกษา จัดให้นักเรียนได้เรียน ๒ ภาค คือ ภาคศึกษาบังคับ (ประถมศึกษา) และภาคศึกษาพิเศษ (มัธยมศึกษา)

ภาคศึกษาบังคับ ได้แก่ ความรู้ทั้งสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษา เพื่อให้ทุกคนมีพื้นฐานความรู้และมีคุณภาพ

ภาคศึกษาพิเศษ ได้แก่ ความรู้สามัญศึกษาระดับมัธยมศึกษา หรือวิสามัญศึกษา ซึ่งไม่จำเป็นต้องรู้ทุกคน ขึ้นอยู่กับทุนทรัพย์และสติปัญญาของผู้เรียนที่จะศึกษาขั้นสูง หรือถึงขั้นอุดมศึกษาได้

มีการแก้ไขระเบียบการศึกษาใหม่ คือ ขยายหลักสูตรประถมศึกษาให้เรียน ๕ ปี เรียนวิชาสามัญ ๓ ปี แล้วจึงเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาได้โดยไม่ต้องสอบไล่ได้ทั้งวิชาสามัญและวิชาการหาเลี้ยงชีพ มัธยมศึกษาจัดให้มีเวลาเรียน ๘ ปี ส่วนหลักสูตรสำหรับหญิงนั้น ประโยคประถมใช้เวลาเรียน ๓ ปี ประโยคมัธยมใช้เวลาเรียน ๖ ปี

โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๖ รัฐบาลพยายามส่งเสริมให้ราษฎรหันมาสนใจวิชาความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเพื่อให้เหมาะสมกับท้องถิ่นและตนเองให้มากขึ้นและแพร่หลาย จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดหลักสูตรให้มีวิชาชีพมากขึ้น ทั้งด้านหัตถกรรม กสิกรรม พาณิชยกรรม การแพทย์ การฝึกหัดครู และวิชาสามัญนอก เพื่อให้ราษฎรสนใจอาชีพอื่นนอกเหนือจากระบบราชการ

๒) แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๘

แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๘ แก้ไขเพิ่มเติมโครงการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๖ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนหันมาสนใจการศึกษาวิชาชีพ โดยเดิมวิสามัญศึกษาในชั้นมัธยมศึกษา ซึ่งแต่เดิมมีวิสามัญศึกษาเฉพาะชั้นประถมศึกษาและอุดมศึกษาเท่านั้น และแยกชาย-หญิง โดยแบ่งมัธยมศึกษาสามัญศึกษาออกเป็น ๓ ชั้น คือ ชั้นต่ำ ชั้นกลาง และ ชั้นสูง

(๑) มัธยมวิสามัญชั้นต่ำ สำหรับนักเรียนชายซึ่งเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ แต่ถ้าเป็นนักเรียนหญิงจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓

(๒) มัธยมวิสามัญชั้นกลาง สำหรับผู้ไม่ประสงค์จะเรียนวิสามัญชั้นต่ำ เมื่อเรียนประถมศึกษาได้ ๓ ปี ก็โอนไปศึกษามัธยมศึกษาสามัญตอนต้น เมื่อสอบไล่ได้จึงโอนไปเรียนมัธยมวิสามัญชั้นกลาง

(๓) มัธยมวิสามัญชั้นสูง นักเรียนที่จบมัธยมสามัญชั้นต้นแล้ว แล้วสอบชั้นมัธยมสามัญปีที่ ๖ ได้ก็สามารถโอนไปเข้าโรงเรียนแผนกวิสามัญชั้นสูง หรือโรงเรียนวิสามัญศึกษาแผนกอุดมศึกษาชั้นต่ำจนจบก็ได้

๓) โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔

โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ เป็นปีที่มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาของไทยที่สำคัญ ๒ ประการ คือ เป็นปีที่ประเทศประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา และเป็นปีที่ประเทศประกาศใช้หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ ซึ่งเน้นความสำคัญของวิชาอาชีพมากขึ้น เพื่อต้องการแก้ไขความนิยมอาชีพเสมียนของราษฎร หลักสูตรนี้นักเรียนต้องเรียนวิชาชีพควบคู่ไปกับวิชาสามัญศึกษาโดยกำหนดให้เด็กชายจะต้องเรียนอย่างใดอย่างหนึ่งในชั้นประถมปีที่ ๓ เนื่องจากเมืองไทยเป็นเมืองกสิกรรม วิชาชีพซึ่งเป็นวิชาวิสามัญในระดับประถมศึกษาจึงต้องเรียนวิชาเกษตรเป็นหลัก และยังมีวิชาพาณิชยกรรมกับหัตถกรรมเพิ่มเข้ามาด้วยในสาขาวิชาสามัญศึกษาที่มีการเน้นวิชาชีพในระดับประถมศึกษา ก็เพราะป้องกันราษฎรจะทิ้งภูมิลำเนาและอาชีพการทำนาทำสวนไปหางานเสมียนทำ^๓ สำหรับมัธยมศึกษาตอนต้นกำหนดให้เรียนภาษาอังกฤษเป็นหลัก จุดประสงค์ที่สำคัญอีกประการของหลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ คือ การจัดการเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดีมีจริยธรรม โดยมีต้องลอกเลียนแบบวิธีการของผู้ใด “ความคิดตามรอยตีนของชาติอื่น” มิใช่หลักการที่ทรงเน้นให้คนไทยยึดถือ แต่ให้คำนึงถึงบริบทของสังคมไทยเป็นองค์ประกอบสำคัญ

... ข้าไม่หมายความว่าอะไรที่สำหรับเมืองอังกฤษจะต้องดีสำหรับเมืองไทยด้วย ข้าไม่หวังการปั้นนักเรียนชั้นมัธยมให้เป็นเทวดาเหมือนกันหมด เท่ากับการสร้างเด็กหนุ่มที่ขยันขันแข็งและสะอาดทั้งทางร่างกายและจิตใจ เตรียมพร้อมที่จะรับภาระต่าง ๆ ที่จะมามีมาในอนาคต...

... ข้าไม่ต้องการตำราที่เดินได้ ... ข้าอยากให้เยาวชนเป็นสุภาพบุรุษซื่อสัตย์สุจริตมีอุปนิสัยใจคอดี...^๔

โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ แบ่งประเภทการศึกษาออกเป็น ๒ ประเภทคือ

๑. การศึกษาตามความแตกต่างของจุดมุ่งหมายของวิชาความรู้ คือสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษา

^๓ หจข.เอกสาร ร.๖ ศ๒/๔ เรื่องคำแนะนำของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๒ ซึ่งแจ้งวิชาเพาะปลูกเป็นส่วนสำคัญสำหรับพระราชบัญญัติ

^๔ จมื่นอมรรตุนารักษ์. พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม ๒ เรื่องการศึกษาของชาติตอน ๑, (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๓), หน้า ๑๑๘.

๒. การศึกษาตามลักษณะความแตกต่างของบุคคล คือ การศึกษาสำหรับทวย
ราษฎร์(ประถมศึกษา) และการศึกษาพิเศษ (มัธยมศึกษา/วิสามัญศึกษา)

แผนการศึกษาทั้ง ๓ ฉบับ ได้กำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์การเรียนรู้สำหรับนักเรียนไว้ดังนี้

แผนการศึกษา	วัตถุประสงค์การเรียนรู้สำหรับนักเรียน
<p>พ.ศ. ๒๕๕๖</p> <p><u>ประเภท</u></p> <p>- สามัญศึกษา</p> <p>- วิสามัญศึกษา</p> <p><u>ภาคการศึกษา</u></p> <p>- ศึกษาบังคับ (ประถมศึกษา)</p> <p>- ศึกษาพิเศษ (มัธยมศึกษา)</p>	<p>๑. การศึกษาเล่าเรียนที่ทุกคนควรรู้ ได้แก่ วิชาหนังสือ วิชาเลข</p> <p>๒. การศึกษา จรรยา คือ สอนให้มีกิริยาวาจา ให้ประพฤติดี ละเว้นชั่ว</p> <p>ศึกษาความรู้พิเศษที่ไม่จำเป็นต้องให้รู้ทุกคน บุคคลพึงเลือกเรียน เช่น วิชาครู วิชาแพทย์ วิชากฎหมาย วิชาชีพต่าง ๆ</p> <p>๑. ความรู้พื้นฐานทั้งสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษา รู้วิชากลาง ๆ สำหรับ ใช้ในชีวิตประจำวัน</p> <p>๒. รู้ผิดชอบชั่วดี รู้จักวิทยาชีวิตร่างกายทรัพย์สินและชื่อเสียงให้เป็นพลเมือง สามารถหาเลี้ยงชีพตามภูมิฐานะหรือวงศ์ตระกูลได้</p> <p>๑. ความรู้สามัญศึกษาที่เหนือขึ้นไป ไม่จำเป็นต้องรู้เสมอกัน</p> <p>๒. ศึกษาระดับอุดมศึกษาได้ แต่ไม่บังคับ สุดแล้วแต่ผู้ใดมีทุนทรัพย์และ สติปัญญาเล่าเรียนได้</p>
<p>พ.ศ. ๒๕๕๘</p> <p><u>ประเภท</u></p> <p>วิสามัญศึกษา</p> <p>- ชั้นต่ำ</p> <p>- ชั้นกลาง</p> <p>- ชั้นสูง</p>	<p>ชายจบชั้นประถมศึกษา ๕ ปี หญิงจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓</p> <p>๑. เรียนประถมศึกษา ๓ ปี ไม่ต้องการเรียนมัธยมวิสามัญชั้นต่ำให้โอนไปเรียน มัธยมสามัญตอนต้น</p> <p>๒. สอบไล่ได้ในข้อ ๑ โอนไปเรียนมัธยมวิสามัญชั้นกลาง</p> <p>๑. เรียนมัธยมสามัญตอนต้นแล้ว ไม่ต้องการเรียนวิสามัญชั้นกลาง ให้เรียน มัธยมสามัญตอนกลางอีก ๓ ปี จนถึงปีที่ ๖</p> <p>๒. สอบไล่ได้ใน ข้อ ๑ โอนไปเรียนแผนกมัธยมวิสามัญชั้นสูง หรือ โรงเรียน วิสามัญศึกษาแผนกอุดมศึกษาชั้นต่ำจนจบได้</p>

แผนการศึกษา	วัตถุประสงค์การเรียนรู้สำหรับนักเรียน
- อุดมศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔	จบวิสามัญศึกษาแผนกอุดมศึกษาชั้นต่ำ สมัครเรียนวิสามัญศึกษาแผนก อุดมศึกษาชั้นสูงได้
- ประถมศึกษา	๑. ให้ความสำคัญของอาชีพศึกษา ๒. ให้ผู้ปกครองคำนึงถึงทุนและสติปัญญาของบุตรหลานว่าต้องการศึกษาต่อ ระดับสามัญศึกษาหรือวิสามัญศึกษา
- มัธยมศึกษา	๑. ให้ความสำคัญตามอัตภาพของผู้เรียน ๒. รัฐต้องการจัดการศึกษาให้กว้างขวาง เพื่อให้เป็นการศึกษาสำหรับชาติ (National Education) เพื่อฐานะของชาติ คือ คนทั้งหมดจะได้เขยิบสูงขึ้น แล้วย่อมมีกำลังที่จะแข่งขันต่อสู้กับชาติอื่น ๆ ได้ทุกวิถีแห่งอาชีพการ กสิกรรม นั่นคือ การเขยิบฐานะทางด้านความรู้ของคนในชาติให้สูงขึ้น

๓.๑.๓ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นช่วงเวลาที่เศรษฐกิจไทย ได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก หลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ยุติ ทำให้มีปัญหาด้าน งบประมาณที่ถูกตัดทอนรายจ่ายในแต่ละปีให้น้อยลง ซึ่งรวมไปถึงงบประมาณของกระทรวงธรรม การที่ยังถูกตัดทอนให้น้อยลง ประกอบกับมีการเปลี่ยนแปลงเสนาบดีกระทรวงธรรมการใหม่ มา เป็น พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าธานีนิวัต ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงจุดประสงค์ของการจัดการศึกษา ไปบ้าง เนื่องด้วยปัญหาการขาดแคลนงบประมาณจึงทำให้การจัดการศึกษาในสมัยนี้มีการส่งเสริม เพื่อ “ขยายการศึกษา” ระดับประถมศึกษามากกว่า “ส่งเสริม” ระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา เพราะกระทรวงธรรมการเห็นว่า การบริหารด้านมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาต้องใช้จ่ายเงินมาก เกินไป ขณะที่บ้านเมืองอยู่ในภาวะเงินอืดกัก กระทรวงธรรมการจึงได้พยายามหันมาส่งเสริม กิจการด้านการศึกษาประชาบาลให้เจริญก้าวหน้าทั่วทั้งประเทศ เพื่อขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานใน ระดับประถมศึกษาออกสู่ประชาชน โดยทั่วถึงกัน แทนที่จะมุ่งส่งเสริมให้คนทั้งประเทศมุ่งสู่ประ ตู มหาวิทยาลัยทั้ง ๆ ที่เมืองไทยเป็นเมืองที่มีพลเมืองโดยส่วนรวมแล้วยึดอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก

๑) แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. ๒๔๗๕

แผนการศึกษาชาติในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีเพียง ฉบับเดียว คือ แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. ๒๔๗๕ การจัดการศึกษาในสมัยนี้มีจุดประสงค์สำคัญ คือ ให้ทุกคนได้ศึกษาเล่าเรียนตามอัตภาพ โดยเน้นคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้น และมุ่งเน้นการ ประกอบอาชีพของราษฎรให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้ โดยเน้นเฉพาะวิชาด้านการเพาะปลูก ซึ่งถือเป็นวิชาที่สำคัญที่สุดสำหรับคนไทย รวมทั้งการจัดการให้เหมาะสมกับสภาพแต่ละท้องถิ่น

ตลอดจนให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาที่เท่าเทียมกันในด้านพุทธศาสนา จริยศึกษา และพลศึกษา การเรียนพระพุทธานุศาสตร์ของนักเรียนให้ความสำคัญต่อผู้สอนต้องเป็นพระภิกษุ

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. ๒๕๖๕ กำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์การเรียนรู้สำหรับนักเรียนไว้ดังนี้

แผนการศึกษา	วัตถุประสงค์การเรียนรู้สำหรับนักเรียน
พ.ศ. ๒๕๖๕ (ใช้ได้เพียง ๔ ปี ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองสู่ระบอบประชาธิปไตย จึงได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. ๒๕๖๕)	๑. ให้ได้รับการศึกษาที่เหมาะสมแก่สภาพ สมควรแก่ภูมิปัญญาและทุนทรัพย์ เพื่อจะได้ประกอบอาชีพได้ และสามารถทำคุณประโยชน์ให้แก่บ้านเมือง ๒. แบ่งสัดส่วนการศึกษาให้เท่ากัน ระหว่าง จริยธรรม (ศีลธรรม) พุทธิศึกษา (ความรู้) และพลศึกษา (ร่างกายแข็งแรง)

๓.๒ หลักสูตร

หลักสูตรนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะตั้งแต่หลักสูตรฉบับแรกที่มีการประกาศใช้ คือ กฎกติกาสำหรัการศึกษาเป็นหลักสูตรในโรงเรียนมูลสามัญ พ.ศ. ๒๕๓๕ จนถึงหลักสูตรฉบับปัจจุบัน (หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๔ – ผู้วิจัย) จะประกาศใช้และถูกนำมาใช้ปฏิบัติครอบคลุมทั้งประเทศ โดยกระทรวงศึกษาธิการจะทำหน้าที่เป็นหลักในการกำหนดหลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง แนวการดำเนินงานด้านการจัดหลักสูตร การจัดเวลาเรียน การจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การประเมินผลการเรียนรู้ ตลอดจนเกณฑ์การจบหลักสูตร*

หลักสูตรการศึกษาจะต้องกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละสาขาวิชาเพื่อเป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน^๕

มาตรฐานการเรียนรู้ของนักเรียน หมายถึง ประสบการณ์ (การเรียนรู้) ที่นักเรียนได้รับ ทำให้เก่งขึ้น ฉลาดขึ้น เป็นคนดีขึ้น จบการศึกษาแล้วมีคุณสมบัติตรงตามความต้องการ

คุณภาพของนักเรียน หมายถึง ความพึงพอใจนักเรียนของผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ปกครอง/นักเรียน ชุมชน นายจ้าง สถานศึกษาที่เปิดสอนระดับสูงกว่า^๖

หรืออาจกล่าวได้อีกอย่างว่า หลักสูตร จะมีมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเครื่องกำหนดคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน (Standard based curriculum) มาตรฐานการเรียนรู้จะสามารถบอกได้ว่าเมื่อผู้เรียนจบหลักสูตรแล้วจะได้ความรู้ใดบ้าง สามารถออกไปประกอบอาชีพหรือทำอะไรได้บ้าง

^๕ กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๔๔. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๔), หน้า ๖.

^๖ สรุปความจาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. แนวทางการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑ และ ๑๓.

ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม อย่างไรบ้าง ทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งเกี่ยวข้องและเป็นผลให้การเรียนการสอนในโรงเรียนนั้นไปด้วยดี หลักสูตรจึงหมายรวมถึงอาคาร สถานที่ ครู วิธีสอน อุปกรณ์ แบบเรียน กิจกรรม เนื้อหาของวิชา การประเมินผลที่จะทำให้นักเรียนมีความรู้ มีทักษะ มีวินัย และทัศนคติ ตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้^๖ หลักสูตรเป็นสิ่งที่รัฐกำหนดเพื่อให้ได้ผลผลิตตามที่สังคมต้องการ หลักสูตรจะต้องประกอบด้วย ความมุ่งหมายซึ่งมีอยู่หลายระดับ ตั้งแต่ระดับชาติจนถึงระดับการเรียนการสอน เนื้อหาวิชาและอัตราเวลาเรียน กระบวนการเรียนการสอน การประเมินผล องค์ประกอบของหลักสูตรจะทำให้เห็นถึงมาตรฐานและคุณภาพการศึกษาที่รัฐต้องการ นับตั้งแต่แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงจัดการศึกษาแบบใหม่ โดยการจัดตั้งโรงเรียนซึ่งสอนวิชาแบบตะวันตก ใน พ.ศ. ๒๔๑๔ จัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง จัดตั้งโรงเรียนสำหรับราษฎรขึ้นที่วัดมหรธรรพาราม ใน พ.ศ. ๒๔๒๗ ในขณะนั้นมีได้มีหลักสูตรในการเรียนการสอน มีเพียงพระราชบัญญัติ การสอบวิชา.ศ. ๑๐๕ (พ.ศ. ๒๔๓๓) ทำให้ทราบถึงเนื้อหาวิชาที่เรียนโดยเน้นวิชาภาษาไทย ด้านการอ่านเขียน โดยใช้เนื้อหาในหนังสือแบบเรียนเป็นแนวทางในการสอน นอกจากนี้ก็มีวิชาเลข วิชาภาษาอังกฤษ ส่วนการสอนของครูนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า ครูที่สอนในโรงเรียนที่พระองค์ทรงตั้งขึ้นนั้นให้สอนในอาการเรียบร้อย ไม่ให้ด่าตีหยาบคาย^๗ สำหรับการจัดการเรียนการสอนยึดแบบเรียนเป็นหลัก ไม่มีการกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๓๕ ได้ประกาศตั้งโรงเรียนชั้นมูลศึกษาขึ้นทั้งในกรุงเทพและหัวเมือง เหตุที่ต้องประกาศตั้งโรงเรียนชั้นมูลศึกษา เพราะ ตั้งแต่ทรงได้จัดการศึกษาแบบใหม่ ใน พ.ศ. ๒๔๑๔ แม้จะมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น แต่ก็ไม่แพร่หลายไปยังราษฎรอย่างทั่วถึง และรวดเร็วตามพระราชประสงค์ จึงต้องจัดการศึกษาตามวัดให้เป็นแบบแผนตามลำดับขั้นของการเรียนในขั้นต้นของการศึกษา เนื่องจากราษฎรจะได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่จากการศึกษาขั้นนี้ เหตุนี้จึงเริ่มจัดทำหลักสูตรเป็นข้อกำหนด และเป็นแม่บทในการเรียนการสอน ใน พ.ศ. ๒๔๓๕ โดยเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) เสนาบดีกระทรวงธรรมการท่านแรก เป็นผู้สร้างหลักสูตรขึ้นมา เรียกว่า กฎพิภคสำหรับการศึกษา เป็นหลักสูตรในโรงเรียนมูลสามัญเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ.

^๖ เกรียง กิริติกร, โรงเรียนประถมศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ธนบุรี : โรงเรียนการช่างวุฒศึกษาแผนกการพิมพ์, ๒๕๑๑) หน้า ๘๐.

* แม้ว่าใน พ.ศ. ๒๕๔๔ จะมีการเปิดโอกาสให้สถานศึกษาสามารถจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นหรือหลักสูตรสถานศึกษาของตนเองได้ก็ตาม แต่หลักสูตรแกนกลางชาติก็ยังเป็นแม่บทหลักของหลักสูตรทั้งหลาย

^๗ จัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๑), หน้า ๑๓๔-๑๓๗.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

* รายละเอียดปรากฏใน กฎพิภคสำหรับการศึกษาเป็นหลักสูตรในโรงเรียนมูลศึกษา พ.ศ. ๒๔๓๕ (เอกสาร โรเนียว) ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์ และปีที่พิมพ์

๒๕๓๕ ถือเป็นหลักสูตรฉบับแรกของไทย นับตั้งแต่นั้นมากระทั่งถึง พ.ศ. ๒๕๓๕ หลักสูตรการศึกษาของไทยมีทั้งสิ้นจำนวน ๘ ฉบับ ซึ่งแต่ละฉบับได้กำหนดการจัดการเรียนการสอนดังนี้

๑) กฎพิกัดสำหรับการศึกษาเป็นหลักสูตรในโรงเรียนมูลสามัญ (พ.ศ. ๒๕๓๕)*

มีการเสนอ “กฎพิกัดสำหรับการศึกษา” มาใช้เป็นหลักสูตรในโรงเรียนมูลศึกษา เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๕ ในกฎพิกัดสำหรับการศึกษาฯ ไม่ได้ระบุจุดมุ่งหมายไว้ แต่สรุปสาระสำคัญจากการประกาศ ตั้งโรงเรียนได้ว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์ให้ราษฎรได้รับประโยชน์จากการศึกษาทั่วหน้ากัน เพื่อนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ แบ่งระดับชั้นเป็นมูลศึกษา และมัธยมศึกษา ระดับมูลศึกษา โดยแบ่งเป็น ๒ ช่วง คือ มูลสามัญชั้นต่ำเรียน ๓ ปี มูลสามัญชั้นสูง หรือประโยคเรียน ๔ ปี (เทียบได้กับหลักสูตรประถมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย) ประโยค ๒ และ ๓ เป็นมัธยมศึกษา เรียนประโยคละ ๔ ปี เมื่อจบประโยค ๓ แล้ว จะเข้าวิทยาลัย (เทียบอุดมศึกษา หรือออกทำงานก็ได้) เกณฑ์รับนักเรียนเข้าเรียน ตั้งแต่ ๗ ปี จนถึง ๑๕ ปี เนื้อหาวิชาที่เรียน ประกอบด้วยวิชาธรรมจารี ความอ่าน เขียน แต่งข้อความ ไวยากรณ์ เลขวิธี ภูมิศาสตร์ พงศาวดาร วิชาการ เขียนรูปภาพ และขับร้อง สำหรับระดับมูลสามัญชั้นสูง ให้เลือกสอนวิชาได้อีก ๑ วิชา คือ ภาษาอังกฤษ การช่าง – ฝีมือ การเพาะปลูก และการค้า ได้กำหนดอัตรานักเรียนต่อครูผู้สอนไว้ ครู ๑ คน ต่อนักเรียน ๑๐ – ๒๐ คน ไม่ควรสูงหรือต่ำกว่านี้ ถ้าเป็นโรงเรียนมูลศึกษามีนักเรียนมากกว่าเกินที่กำหนดนี้ ก็ให้จัดชั้นเพิ่มและเพิ่มครู แต่ถ้าเป็นโรงเรียนมูลสามัญชั้นต่ำ และไม่มีครูเพิ่มก็ให้อาจารย์แบ่งเวลาสอนเองตามที่เห็นสมควร โรงเรียนมูลสามัญมีการกำหนดอัตราเวลาเรียนไว้แต่ไม่แยกชั้น โดยให้มีวันเรียนในปีหนึ่งไม่เกิน ๔๐ สัปดาห์ ประมาณ ๒๐๐ วัน วันละ ๕ ชั่วโมง ดังตารางแสดงวิชาและอัตราเวลาเรียน ต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๑ แสดงวิชาและอัตราเวลาเรียนในโรงเรียนมูลสามัญ

วิชา	เวลาเรียนเป็นชั่วโมงต่อสัปดาห์	
	โรงเรียนมูลสามัญชั้นต่ำ ๓ ปี	โรงเรียนมูลสามัญชั้นสูง ๔ ปี
ธรรมจารี	๒	๒
อ่าน	๑๖	๑๐
เขียน		
แต่งข้อความ		
ไวยากรณ์		
เลขวิธี		
ภูมิศาสตร์	-	๔
พงศาวดาร	-	๔
วิชาการ	-	๒
เขียนรูปภาพ	-	๒
ขับร้อง	๑ ๑/๒	๑ ๑/๒
รวม	๒๗ ๑/๒	๓๑ ๑/๒

ที่มา : บัญญัติเวลาเรียนในการศึกษาวิชาต่าง ๆ ซึ่งต้องเรียนในสัปดาห์ละ ๑

กฎที่ ๑ เรื่อง พิกัดสำหรับการศึกษาเป็นหลักสูตรในโรงเรียนมูลสามัญ

สำหรับการจัดการเรียนการสอน วิชาธรรมจารี มีคำอธิบายแนะนำให้ครูสอนโดยอธิบาย
 สิ่งต่าง ๆ ให้นักเรียนเข้าใจง่าย และครูจะต้องประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างแก่นักเรียนเพื่อนักเรียนจะ
 ได้ปฏิบัติตาม คือปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

ในการที่จะสอนธรรมจารีนั้น ครูจึงมีความระวังอธิบายให้รู้จัก
 พุทธคุณอธิบายในสิ่งที่เป็นจริง โดยอย่างง่ายและสอนสิ่งคะโรวาท
 สูตรรหาสะกาปฏิบัติตามแบบเทศ ซึ่งพระเจ้าน่องยาเธอ ๆ กรม
 หมื่นวชิรญาณวโรสทรงนิพนธ์ขึ้นไว้ และครูเองจะต้อง
 ประพฤติให้เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติดี ชอบ ให้เป็นแบบ แก่
 นักเรียนด้วย^{๑๐}

ส่วนวิชาไวยากรณ์ให้ครูสอนอักขรวิธี วจีวิภาคตามแบบเรียน และให้อธิบายคำเหล่านั้นให้
 นักเรียนฟัง การเขียนภาพให้หัดเขียนตามความถนัดของนักเรียน การสอนวิชาอื่น เช่น การสอน
 วิชาอ่าน สอนไวยากรณ์ เลข ภูมิศาสตร์ พงศาวดาร และวิทยาการ ยังคงยึดแบบเรียนเป็นหลัก
 อุปกรณ์การสอนมี หนังสือ ดินสอพอง ดินสอดำ กระดานชนวน สมุด กระดาษ แผนที่ รูปภาพ
 สำหรับแผนที่รูปภาพ ใช้ประกอบการสอนภูมิศาสตร์และวิชาวิทยาการ การประเมินผล ไม่มีระบุไว้
 แต่ในทางปฏิบัติมีเจ้าพนักงานส่วนกลางออกไปเป็นผู้สอบไล่ตามโรงเรียนต่าง ๆ^{๑๑}

๒) หลักสูตร พ.ศ. ๒๔๓๘^{๑๒}

หลักสูตร พ.ศ. ๒๔๓๘ เป็นผลมาจากการนำพระราชบัญญัติการสอบวิชา พ.ศ. ๒๔๑๓
 มาปรับปรุงจากเดิมในเรื่องการจัดชั้นเรียนและวิชาที่จะต้องเรียนในแต่ละชั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็น
 การทุนบำรุงการเล่าเรียนวิชาให้เจริญ แบ่งระดับชั้นเป็นประโยค ๑, ๒, และ ๓ สำหรับประโยค ๑
 , ๒, เทียบได้กับหลักสูตรระดับศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ใช้เวลาเรียนประโยคละ ๓ ปี ส่วน
 ประโยค ๓ เทียบได้กับหลักสูตรระดับมัธยมศึกษา เรียน ๔ ปี เรื่องเกณฑ์รับนักเรียนเข้าเรียน
 ไม่ได้ระบุไว้ แต่เนื้อหาวิชาที่เรียนจะ เน้นวิชาหนังสือเหมือนกฎพิกัดสำหรับการศึกษา คือ เรียน
 อ่าน เขียน คัด ไวยากรณ์ เรื่อง – ย่อความ และบัญชี

^{๑๐} เฟ็งฮ้าง

^{๑๑} ลัดดา สุวรรณกุล, พัฒนาการของหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในประเทศไทย, (วิทยานิพนธ์ ปริญญา
 มหาบัณฑิตแผนกวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘), หน้า ๘.

^{๑๒} โปรดดูรายละเอียดใน หลักสูตร พ.ศ. ๒๔๓๘ ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์ และปีที่พิมพ์, หน้า ๑ – ๘.

ตารางที่ ๓.๒ แสดงวิชาที่จัดสอนในชั้นต่าง ๆ ตามหลักสูตร พ.ศ. ๒๕๓๘

วิชา	ประโยค ๑			ประโยค ๒			ประโยค ๓				คำอธิบาย
	ชั้น๑	ชั้น๒	ชั้น๓	ชั้น๑	ชั้น๒	ชั้น๓	ชั้น๑	ชั้น๒	ชั้น๓	ชั้น๔	
อ่าน	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	เส้น ---- หมายถึง วิชาที่จัด ให้สอนใน ชั้นต่าง ๆ
เขียนตามคำบอก	-----	-----	-----	-----	-----	-----					
ลายมือ	-----	-----	-----	-----	-----	-----					
ไวยากรณ์	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----			
เลข	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----		
เลขและบัญชี				-----	-----	-----	-----	-----	-----		
เรียงความ				-----	-----	-----	-----	-----	-----		
ย่อความและทานหนังสือผิด				-----	-----	-----	-----	-----	-----		
ย่อความเรียงความและทานหนังสือผิด						-----	-----	-----	-----		
ย่อความเรียงความ							-----	-----	-----		
ไวยากรณ์และแต่งความ									-----		
แต่งความ										-----	
ภาษาบาลีและเลือก ๑ ภาษา คือ อังกฤษ หรือ มลายู							-----	-----	-----	-----	
พีชคณิต							-----	-----	-----	-----	
โคมาตร (เรขาคณิต)							-----	-----	-----	-----	
ภูมิศาสตร์							-----	-----	-----	-----	
ศาสตร์ (วิทยาศาสตร์)							-----	-----	-----	-----	
วาดเขียน							-----	-----	-----	-----	

สำหรับอัตราเวลาเรียนไม่ได้กำหนดไว้ การจัดการเรียนการสอน ครูไม่มีวิธีการสอนที่แน่นอนเนื่องจาก หลักสูตรมิได้กำหนดไว้ นอกจากในบางวิชาได้กำหนดสื่อการสอน เช่น วิชาเลข มีไม้บรรทัด กระดานดำ ถึงแม้ว่าหลักสูตรจะไม่ได้กำหนดวิธีการสอนแต่ก็มีการจัดทำคู่มือการสอนของครู ใน พ.ศ. ๒๕๔๑ คือ หนังสือแต่งโจทย์เลขชั้นต่าง ๆ เขียนโดย มิสเตอร์ ดับลิว. ยี. ยอนสัน (W. G. Johnson) สารวัตรใหญ่การศึกษาของกรมการศึกษา ในคำชี้แจงของหนังสือเป็นบทแนะแนวทางการสอนของครู^{๑๑} ดังนี้

^{๑๑} กรมศึกษาธิการ, โจทย์เลข, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ร.ศ.๑๑๗), หน้า ๒ - ๓.

คำชี้แจงสำหรับครู

๑. เมื่อครูสอนเลข ครูควรจะให้ นักเรียนคิดเลขในสมองเสียสัก ๑๐ หรือ ๑๕ นาที
  ๒. กระดานดำเป็นเครื่องสำคัญที่สุดในการสอนเพราะฉะนั้นเมื่ออธิบายเลข ครูควรจะใช้ให้มากๆ
    ๑. ครูควรจะเรียกนักเรียนคนหนึ่งออกมาทำเลขที่กระดานดำให้ชั้่นอยู่เสมอ
    ๔. เมื่อสอนเลขอย่างใหม่ ควรจะทำเลขอย่างง่าย ๆ หน้าชั้นคูก่อน ครั้นเห็นว่าเข้าใจดีแล้วค่อยตั้งแม่ยาก ๆ ให้ทำต่อไป
    ๕. ต้องเข้าใจว่าการที่สอนให้นักเรียนทำนั้น คือ จะหัดให้สมองนักเรียนคี่ขึ้น เพราะฉะนั้นจึงควรตั้งโจทย์ให้ทำเสมอ
    ๖. ครูควรจะต้องตั้งเลขข้อยาก ๆ ให้นักเรียนทำบ้างเป็นครั้งคราว แต่ต้องเข้าใจว่าสิ่งทั้งนี้ไม่ได้หัดให้นักเรียนใช้สมองคิด เป็นแต่การทดลองว่านักเรียนจะทำเลขใช้สูตรต่าง ๆ ได้ถูกต้องจริงหรือไม่
    ๗. อย่าเพื่อสอนเลขอย่างใหม่ต่อไปจนกว่านักเรียนจะจำสิ่งที่กำลังสอนอยู่ถูกต้องดีแล้ว
    ๘. จงระวังหัดให้นักเรียนชั้่นต่าง ๆ ท่องสูตรเลขเสมอ
    ๙. อย่าใช้เขียนโจทย์ให้นักเรียนทำบนกระดานดำอย่างเดียวเท่านั้น บางทีก็จงบอกให้เขียนไว้ในกระดานหรือสมุดของนักเรียนเองบ้าง
    ๑๐. เมื่อนักเรียนทำโจทย์ต้องเขียนคำอธิบายเสมอ
- เป็นการเน้นการเรียนด้วยแบบเรียน และการประเมินผล ซึ่งมีประกาศกรมศึกษาธิการเกี่ยวกับระเบียบการสอบของทุกวิชา ในชั้่นต่าง ๆ เพื่อให้ครูนำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง เริ่มให้มีการสอบไล่ปีละ 2 ครั้ง คือ กลางปี และปลายปี
- ๓) หลักสูตร พ.ศ. ๒๔๔๘ (หลักสูตรประถมศึกษาสำหรับสอบไล่ประกาศนียบัตรประโยค ๑)^{๑๔}
- จุดมุ่งหมาย ไม่มีกล่าวไว้ในหลักสูตร แต่สรุปได้ว่าเพื่อให้สอดคล้องด้านนโยบายการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๕ คือ เพื่อขยายความรู้ของนักเรียนให้สูงขึ้น แบ่งระดับชั้นเป็น ประโยค ๑ (ประถมศึกษา) ๔ ปี และมัธยมศึกษา ๓ ปี เกณฑ์รับนักเรียนเข้าเรียนไม่ได้กำหนด เนื้อหาวิชาประถมศึกษา การสอนวิชาหนังสือ ได้แก่ การอ่าน เขียน อักษรวิธี ศัพท์ วิชาเลข วิชาภาษา จรรยา ความรู้เบื้องต้น ภูมิศาสตร์ ยังคงเป็นแบบเรียน การจัดการเรียนการสอน วิชาจรรยา วิชานี้เน้นเป็นพิเศษเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชปริวิตก เกรงว่าเด็ก

^{๑๔} โปรดดูรายละเอียด หลักสูตรกรมศึกษาธิการสำหรับสามัญศึกษา ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ร.ศ.๑๒๔ (พ.ศ.๒๔๔๘), หน้า ๑ - ๒๖.

จะห่างเหินจากศาสนา เป็นคนไม่มีธรรมในใจมากขึ้น ทรงมีพระราชวินิจฉัยร่วมกับกรมหมื่นวชิรญาณวโรรสทำให้มีการจัดให้มีวิชาที่เกี่ยวกับหลักธรรมของพุทธศาสนาในทุกชั้น การจัดการเรียนการสอนเช่นนี้ จะเป็นการบังคับนักเรียนโดยทางอ้อม ให้มาสนใจในทางธรรมปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาเป็นไปด้วยพระราชประสงค์^{๑๕} การสอนวิชานี้ครูต้องประพฤติเป็นตัวอย่าง และต้องตรวจตราดูแลความประพฤติ ของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ

การสอนศีล - ธรรม ไม่ใช่ให้อ่าน ตำรา ครู ต้องสอนด้วยคำอธิบาย และยกตัวอย่างง่าย ๆ ซ้ำให้เห็น และให้นักเรียนหาตัวอย่างเทียบเคียง เพื่อให้เห็นว่าเข้าใจซึมซาบ สอนอย่างนี้ใช้หนังสือสอนอ่าน ธรรมจริยาช่วยได้เน้นการเรียนด้วยแบบเรียน

ความประพฤติ คือ ครูต้องตรวจตราดูแลความประพฤติของนักเรียนอันเป็นอยู่เสมอ เพื่อฝึกหัดสันดาน ให้เป็นไปตามสอนข้างบน ถ้าใครประพฤติผิดควรติเตียนว่ากล่าวให้รู้สึกผิดและกลับประพฤติชอบ^{๑๖}

ส่วนการสอนความรู้เบ็ดเตล็ด เช่น สอนเรื่องแม่น้ำ สัตว์ต่างๆ มะพร้าวใฝ่ใหม่ การสอนสิ่งเหล่านี้ครูต้องเอาของจริงมาให้ให้นักเรียนดูเป็นตัวอย่าง นักเรียนจะได้สังเกตและคิด

มัธยมศึกษา การสอนวิชาหนังสือ ได้แก่ การอ่าน การเขียน อักษรวิธี แปล วิชาภาษาไทย ได้แก่ ไวยากรณ์ แต่ง ย่อ วิชาภูมิศาสตร์และพงศาวดาร วิชาภาษาอังกฤษ ยังคงเน้นที่แบบเรียนและการท่องจำ หลักสูตร พ.ศ. ๒๔๔๘ เป็นผลมาจากโครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๕ เพื่อแก้การเล่าเรียนของไทยให้เหมาะสมกับการที่จะส่งนักเรียนไปศึกษาต่อในยุโรปเนื่องจากในระยะนี้มีพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ และประชาชนสามารถสอบแข่งขันชิงทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาต่อในต่างประเทศ จึงต้องทำการปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียน และพื้นความรู้ที่จะไปศึกษาต่อในยุโรปได้เป็นอย่างดี การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรได้กำหนดไว้ วิชาจรรยาครู สอนด้วยคำอธิบายยกตัวอย่างง่าย ๆ เพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น วิชาศิลป วิชาสมาคม บริหาร วิชากายบริหาร ให้สอนโดยการฝึกซ้อม หลักสูตรมีแบบเรียนและโน้ตวิธีสอนแบบต่าง ๆ เช่น เลขเบื้องต้น ภาษาอังกฤษ วิทยา พงศาวดาร และภูมิศาสตร์ของพระจรัสขานะพันธ์

^{๑๕} สจข. เอกสารรัชกาลที่ ๕ แฟ้ม ศ ๒ ตรวจและจัดโครงการศึกษาความเห็น พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ เรื่องการจัดการศึกษา ร.ศ.๑๑๗ (พ.ศ.๒๔๔๑)

^{๑๖} หลักสูตรกรมศึกษาธิการสำหรับสามัญศึกษา ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา รศ.๑๒๔, หน้า ๒๓.

ตารางที่ ๓.๓ แสดงวิชาที่จัดสอนในชั้นต่าง ๆ ตามหลักสูตร พ.ศ. ๒๕๕๘

วิชา	ประโยค ๓				ประโยค ๒			คำอธิบาย
	ชั้น๑	ชั้น๒	ชั้น๓	ชั้น๔	ชั้น๑	ชั้น ๒	ชั้น ๓	
วิชาหนังสือ	-----							เส้น ---- หมายถึง วิชาที่จัด ให้สอนในชั้น ต่างๆ
เลข	-----							
บัญชี			-----					
คำนวณวิธี					-----			
ภาษา	-----							
ภาษาไทย					-----			
จรรยา	-----							
ความรู้เบื้องต้น	-----			-----				
บทเรียนตัวของ		-----						
วิทยา					-----			
ภูมิศาสตร์								
ภูมิศาสตร์และพงศาวดาร					-----			
ภาษาอังกฤษ					-----			
ศิลป์					-----			
สมาคมบริหาร								
กายบริหาร								

การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรนี้ ครูมีแบบแผนในการปฏิบัติการสอนมากขึ้น โดยมีการสอนให้นักเรียนรู้จักการสังเกต การเปรียบเทียบ การคิด และการฝึกทักษะ ความชำนาญ ปรากฏว่ามีคู่มือครูในการสอนบ้างแล้ว ระยะเวลาเรียนในหลักสูตรนี้ไม่ได้กำหนดไว้ การประเมินผล หลังจากกรมศึกษาธิการตั้งกองสอบไล่ขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๑ แล้ว การประเมินผลจึงเริ่มการเปลี่ยนแปลงการสอบไล่โรงเรียนต่างๆ ให้กระจายสอบเป็นโรงเรียนๆ ไป ไม่สอบรวมทุกโรงเรียนพร้อมกัน

๔) หลักสูตรมูลศึกษาสำหรับเรียนช่วงเวลา ๒ หรือ ๓ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๓)^{๑๑}

หลักสูตร พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นหลักสูตรมูลศึกษาสำหรับเรียนเป็นเวลา ๒ หรือ ๓ ปี ระหว่างอายุ ๗ - ๙ ปี เป็นหลักสูตรระดับประถมศึกษาต้นเพียงระดับเดียว ซึ่งเรียกว่า มูลศึกษา

^{๑๑} โปรดดูรายละเอียดในกรมศึกษาธิการ. หลักสูตรมูลศึกษาสำหรับเรียนช่วงเวลา ๒ หรือ ๓ ปี อายุตั้งแต่ ๗ ถึงปีที่ ๙, (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, ร.ศ.๑๒๘ (พ.ศ.๒๕๕๓), หน้า๑ - ๑๔.

ความมุ่งหมาย มุ่งขยายการศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้นพร้อมกันนี้ได้ เน้นในด้านการส่งเสริมอาชีพให้แก่ราษฎร เนื้อหาวิชามีทั้งวิชาบังคับ และวิชาเลือกดังต่อไปนี้

วิชาบังคับ วิชาหนังสือ มี อ่าน เขียน แต่ง วิชาเลข คณิตศาสตร์ และทำบัญชี

วิชาสำหรับรักษาตัว ได้แก่ การฝึกหัดวิชากรีฑา วาจา ฝึกหัดซ่อม กำล้างร่างกายให้เจริญและป้องกันอันตราย ธุรกรรมความดีความชั่วที่จะประพฤติดนในทางที่ชอบ วิชาเลี้ยงชีพ รู้จักประกอบอาหาร เย็บเสื้อผ้า ปลูกบ้าน และรู้จักภูมิประเทศบ้านเมืองที่อยู่

วิชาเลือก วิชาหาทรัพย์ รู้จักวิธีการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ และค้าขาย

อัตรเวลาเรียน กำหนดไว้ครบทุกวิชา ยกเว้นวิชาที่ไม่บังคับสอนโดยให้สอนชั้นละ ๒๕ ชั่วโมง ต่อสัปดาห์

ตารางที่ ๓.๔ แสดงวิชาและอัตรเวลาเรียนของหลักสูตรมูลศึกษา พ.ศ.๒๔๕๓

วิชา	จำนวนชั่วโมงที่ต้องเรียนในรอบสัปดาห์หนึ่ง			หมายเหตุ	
	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓		
วิชา บังคับ	ภาษาไทย	๑๒.๔๕	๑๒.๔๕	๑๒.๔๕	๑. วิชาวิทยา ศิลปะ ซึ่งมีข้อร้องกับวาดเขียนและ กายบริหารให้เลือกสอนได้ตามความสามารถ ๒. วิชาในข้อ ๑ และการสวดคำนมัสการ การร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีและ เล็กเซอร์ให้ใช้เวลานอกอัตรเวลาเรียน ๓. ตัวเลขที่อยู่ในวงเล็บคืออัตรเวลาเรียนของ วิชาที่ให้เลือกสอนเพียงวิชาเดียว
	เลข	๗.๑๕	๗.๑๕	๗.๑๕	
	การรักษาตัว	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	
	จรรยา	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	
วิชา บังคับ เลือก	การฝีมือ	(๑)	(๑)	(๑)	
	วิชาเพาะปลูก		(๑)	(๒)	
	วิชาค้าขาย		(๑)	(๒)	
รวมเวลา	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐หรือ ๒๖.๐๐		

หลักสูตรนี้มีรายละเอียดของเนื้อหาสาระที่จะสอนอย่างละเอียด รวมทั้งวิธีการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติ เช่น วิชาการรักษาตัว วิชาการฝีมือ วิชาเพาะปลูก วิชาวาดเขียน วิชาวิทยา วิชาค้าขาย วิชากายบริหาร นอกจากนี้มีการนำจิตวิทยาการศึกษามาใช้ โดยได้สอดแทรกวิชากายบริหาร ในระหว่างที่เรียนวิชาอื่นในห้องเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เปลี่ยนอิริยาบถและสนุกสนาน เช่น ยืน นั่ง ชูแขน หยิบปากกา ฯลฯ โดยให้ทำไว้ ทำให้นักเรียนเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินและได้ออกกำลังกาย สำหรับการประเมินผล ก่อนข้างมีระเบียบแบบแผนมากขึ้น คือ มีการกำหนดเกี่ยวกับการสอบไล่อยู่ในหลักสูตร

ระดับมัธยมสูง

๑. วิชาบังคับ ได้แก่ ภาษาไทย
๒. วิชาบังคับเลือก ได้แก่ วิชา ศิลป การทหาร (ให้เลือกตามความสามารถ) คำนวณวิธี
วาดเขียน ภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศสหรือเยอรมัน พงษาวดาร ภูมิศาสตร์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ๓.๕ แสดงวิชาและจำนวนชั่วโมงที่จัดให้เรียนตามหลักสูตรสามัญศึกษาศาสนธรรมดา (ชาย) และหลักสูตรมัธยมสูง

วิชา	มูลศึกษา			ประถมศึกษา			มัธยมศึกษา			มัธยมสูง				
	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓		
วิชาบังคับ	<ul style="list-style-type: none"> จรรยา ภาษาไทย เลข ความรู้เรื่องเมืองไทย การรักษาตัว 				๑.๐๐	๑.๓๐	๑.๓๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐				
					๑๐.๔๕	๑๐.๐๐	๘.๐๐	๕.๐๐	๕.๐๐	๔.๐๐	๒	๒		
วิชาบังคับเลือก	<ul style="list-style-type: none"> การฝีมือ เพาะปลูก ค้าขาย 	( )	( )	(๑)	(๑)	(๑)	(๑)	(๑)	(๑)					
		( )	( )	(๑)	(๑)	(๒)		(๑)	(๒)					
		( )	( )	(๑)	(๑)	(๒)		(๑)	(๒)					
ไม่บังคับให้สอน	<ul style="list-style-type: none"> วิชา ศิลป การทหาร คำนวณวิธี ภูมิศาสตร์กับพงษาวดาร วาดเขียน ยิมนาสติกส์ ภาษาอังกฤษ ฟิสิกส์ 	<ul style="list-style-type: none"> ให้เลือกสอน ตามความ สามารถ 			๑.๓๐	๑.๓๐	๒.๐๐				๕	๕	๕	
					๖.๐๐	๖.๐๐	๖.๔๕	๕.๐๐	๕.๐๐	๖.๐๐	๗	๗	๗	
					๒.๑๕	๒.๑๕	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐			
					๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๒	๒	๑	
					๒.๓๐	๒.๔๕	๒.๔๕	๑.๓๐	๑.๓๐	๑.๓๐				
								๗.๓๐	๗.๓๐	๗.๓๐	๗	๗	๗	
								๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐				
								๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐				
								๑.๓๐	๑.๓๐	๑.๓๐				
			ศรีระศาสตร์กับศุขวิทยา											
แปรรดิกกลฟิสิกส์														

วิชา	มูลศึกษา			ประถมศึกษา			มัธยมศึกษา			มัธยมสูง		
	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓
ฝรั่งเศสหรือเยอรมัน										๒	๒	๔
พงษาวดาร										๒.๓๐	๒.๓๐	๓
ภูมิศาสตร์										๑.๓๐	๑.๓๐	๒.๓๐
รวมเวลาประมาณ				๒๓.๐๐	๒๓.๐๐	๒๓.๐๐ หรือ ๒๔.๐๐	๒๔.๐๐	๒๔.๐๐	๒๔.๐๐ หรือ ๒๕.๐๐	๒๔.๐๐	๒๔.๐๐	๒๔.๐๐

หมายเหตุ

๑. ----- แสดงถึงวิชาที่จัดสอนในชั้นและปีนั้น ๆ
๒. วิชาที่มี ( ) หมายถึง วิชาที่ให้เลือกสอนเพียงวิชาเดียว
๓. การสวดคำนมัสการ ร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี ขับร้อง และดนตรี กับหัดแถว กายบริหาร ให้ใช้เวลานอกอัตรา

ตารางที่ ๓.๖ แสดงวิชาและจำนวนชั่วโมงที่จัดสอนในหลักสูตรสามัญศึกษาศาสนา (หญิง) และหลักสูตรมัธยมสูง

วิชา	มูลศึกษา			ประถมศึกษา			มัธยมศึกษา			มัธยมสูง		
	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓
วิชาบังคับ	จรรยา			๑.๐๐	๑.๓๐	๑.๓๐	๑.๓๐	๑.๓๐	๑.๓๐			
	ภาษาไทย			๕.๐๐	๕.๐๐	๘.๐๐	๖.๐๐	๖.๐๐	๖.๐๐	๒	๒	
	เลข											
	ความรู้เรื่องเมืองไทย											
	การรักษาตัว											
วิชาบังคับเลือก	การฝีมือ	(-----)		๓.๔๕	๓.๔๕	๓.๓๐	๔.๐๐	๔.๐๐	๔.๐๐			
	เพาะปลูก	(-----)										
	ค้าขาย	(-----)										
ไม่บังคับให้สอน	วิชา	ให้เลือกสอน		๑.๓๐	๑.๓๐	๒.๐๐						
	ศิลปะ	ตามความ										
	การทหาร	สามารถ										
	คำนวณวิธี			๕.๐๐	๕.๐๐	๕.๐๐	๔.๐๐	๔.๐๐	๔.๐๐	๓	๓	๓
	ภูมิศาสตร์กับพงษาวดาร			๒.๑๕	๒.๑๕	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐			
	วาดเขียน			๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๓.๐๐	๓.๐๐	๓.๐๐	๒	๒	๑
	การเรือน			๓*	๓*	๓*	๖	๖	๖			
	ศรีระศาสตร์กับสุขวิทยา						๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐			
ฝรั่งเศสหรือเยอรมัน									๒	๒	๔	
พงษาวดาร									๒.๓๐	๒.๓๐	๓.๐๐	
ภูมิศาสตร์									๑.๓๐	๑.๓๐	๒.๐๐	
รวมเวลาประมาณ				๒๘.๐๐	๒๘.๐๐	๒๘.๐๐	๒๘.๐๐	๒๘.๐๐	๒๘.๐๐	๒๘.๐๐	๒๘.๐๐	๒๘.๐๐

หมายเหตุ

๑. ----- แสดงถึงวิชาที่จัดสอนในชั้นและปีนั้น ๆ
๒. วิชาที่มี ( ) หมายถึง วิชาที่ให้เลือกสอนเพียงวิชาเดียว
๓. ตัวเลขที่มีเครื่องหมายดอกจัน (*) หมายถึง สำหรับผู้ที่เรียนในชั้นมัธยมให้คงเรียนวิชานั้นไว้ก่อน แต่ให้สอนการหุงต้มในวิชาการฝึกมือได้
๔. การสวดคำนมัสการร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี เล็กเซอร์ ขับร้องและดนตรี กับหัดแถวกายบริหาร ให้ใช้เวลานอกอัตรา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ๓.๓ แสดงวิชาและจำนวนชั่วโมงที่จัดสอนในหลักสูตรสามัญศึกษาสายพิเศษ (ชาย) และหลักสูตรมัธยมสูง

วิชา	มูลศึกษา			ประถมพิเศษ			มัธยมศึกษา			มัธยมสูง		
	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓
วิชาบังคับ	จรวิทยา			๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐			
	ภาษาไทย			๕.๐๐	๕.๐๐	๕.๐๐	๓.๓๐	๓.๓๐	๓.๓๐	๒	๒	
	เลข											
	ความรู้เรื่องเมืองไทย											
	การรักษาตัว											
วิชาบังคับเลือก	การฝีมือ	( )		(๑)	(๑)	(๑)	(๑)	(๑)	(๑)			
	เพาะปลูก	( )			(๑)	(๒)		(๑)	(๒)			
	ค้าขาย	( )			(๑)	(๒)		(๑)	(๒)			
ไม่บังคับให้สอน	วิทย์			๑.๓๐	๑.๓๐	๒.๐๐				๕	๕	๕
	ศิลปะ											
	การทหาร											
	ภาษาอังกฤษ			๘.๐๐	๘.๐๐	๘.๐๐	๕.๐๐	๕.๐๐	๕.๐๐	๓	๓	๓
	คำนวณวิธี			๖.๐๐	๖.๐๐	๖.๐๐	๕.๐๐	๕.๐๐	๕.๐๐	๖.๐๐	๖.๐๐	๖.๐๐
	ภูมิศาสตร์กับพงษาวดาร			๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐			
	วาดเขียน			๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๒	๒	๑
ฟิสิกส์						๑.๓๐	๑.๓๐	๑.๓๐				
ศรีระศาสตร์กับสุขวิทยา						๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐				
แปรกติกฟีสิกส์						๑.๓๐	๑.๓๐	๑.๓๐				
ฝรั่งเศสหรือเยอรมัน									๒	๒	๔	
พงษาวดาร									๒.๓๐	๒.๓๐	๓	

วิชา	มุดศึกษา			ประถมศึกษา			มัธยมศึกษา			มัธยมสูง		
	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓
ภูมิศาสตร์										๑.๓๐	๑.๓๐	๒.๐๐
รวมเวลาประมาณ				๒๘.๐๐	๒๘.๐๐	๒๘.๐๐ หรือ ๒๕.๐๐	๒๘.๐๐	๒๘.๐๐	๒๘.๐๐ หรือ ๒๕.๐๐	๒๘.๐๐	๒๘.๐๐	๒๘.๐๐

หมายเหตุ

๑. ----- แสดงถึงวิชาที่จัดสอนในชั้นและปีนั้น ๆ
๒. วิชาที่มี ( ) หมายถึง วิชาที่ให้เลือกสอนเพียงวิชาเดียว
๓. การสวดคำนมัสการ ร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี ขับร้อง และดนตรี กับหัดแถว กายบริหาร ให้ใช้เวลานอกอัตรา

ตารางที่ ๓.๘ แสดงวิชาและจำนวนชั่วโมงที่จัดสอนในหลักสูตรสามัญศึกษาสายพิเศษ (หญิง) และหลักสูตรมัธยมสูง

วิชา	มูลศึกษา			ประถมศึกษา			มัธยมศึกษา			มัธยมสูง			
	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	
วิชาบังคับ	จรรยา ภาษาไทย เลข ความรู้เรื่องเมืองไทย การรักษาตัว				๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐			
					๕.๓๐	๕.๓๐	๕.๓๐	๓.๐๐	๓.๐๐	๓.๐๐	๒.๐๐	๒	
วิชาบังคับเลือก	การฝีมือ เพาะปลูก ค้าขาย	( )			๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐			
		( )											
		( )											
ไม่บังคับให้สอน	วิชา } ให้เลือกสอน ศิลป } ตามความ การทหาร } สามารถ ภาษาอังกฤษ คำนวณวิธี ภูมิศาสตร์กับพงษาวดาร วาดเขียน การเรือน				๑.๓๐	๑.๓๐	๒.๐๐				๕	๕	๕
					๓.๐๐	๓.๐๐	๓.๐๐	๕.๐๐	๕.๐๐	๕.๐๐	๓	๓	๓
					๔.๐๐	๔.๐๐	๔.๐๐	๓.๐๐	๓.๐๐	๓.๐๐	๖	๖	๖
					๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐			
					๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐			
					๓*	๓*	๓*	๔	๔	๔			
								๑.๓๐	๑.๓๐	๑.๓๐			
											๒	๒	๔
											๒.๓๐	๒.๓๐	๓.๐๐

วิชา	มุดศึกษา			ประถมศึกษา			มัธยมศึกษา			มัธยมสูง		
	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓
ภูมิศาสตร์										๑.๓๐	๑.๓๐	๒.๐๐
รวมเวลาประมาณ				๒๘.๐๐	๒๘.๐๐	๒๘.๐๐	๒๘.๐๐	๒๘.๐๐	๒๘.๐๐	๒๘.๐๐	๒๘.๐๐	๒๘.๐๐

หมายเหตุ

๑. ---- แสดงถึงวิชาที่จัดสอนในชั้นและปีนั้น ๆ
๒. วิชาที่มี ( ) หมายถึง วิชาที่ให้เลือกสอนเพียงวิชาเดียว
๓. ตัวเลขที่มีเครื่องหมายดอกจัน (*) หมายถึง สำหรับผู้ที่จะเรียนในชั้นมัธยมให้งดเรียนวิชานั้นไว้ก่อน แต่ให้สอนการหุงต้มในวิชาการฝึกมือได้
๔. การสวดคำนมัสการร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี เล็กเซอร์ ขับร้องและดนตรี กับหัดแถวกายบริหาร ให้ใช้เวลานอกอัตรา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การจัดการเรียนการสอน หลักสูตรมีการยืดหยุ่นได้ตามภูมิประเทศและท้องถิ่น เช่น วิชาการค้าขาย ให้สอนเรื่องสินค้าต่างๆ การซื้อขาย การส่งสินค้า และประโยชน์ของเบงก์ โดยให้สอนเป็นไปตามการค้าขายของท้องถิ่นนั้น “วิธีสอนจะต้องอนุโลมตามความเป็นไปของค้าขาย ในท้องถิ่นนั้น ๆ และฝึกหัดให้เห็นความจำเป็นในการที่จะรักษารธรรมของพ่อค้า” สอนให้ให้นักเรียนรู้จักสังเกต การคิด เช่น ในวิชาวาดเขียน ห้ามนักเรียนลอกเลียนแบบโดยคิดจากรูปเขียน เพราะจะขาดการสังเกต จะทำให้เขียนภาพของจริงไม่ได้ “ให้เขียนถ່วยรูปของจริงต่าง ๆ เช่น ใบไม้ เกรือเถา ที่ง่าย ๆ ที่ระบายสีด้วยก็ได้ ใช้เส้นดินสอดำ หรือหมึก หรือพู่กันแต่ถนัด ห้ามไม่ได้ฝึกสอนด้วยวิธีลอกคัดจากรูปเขียน เพราะจะขาด ความสังเกต รูปจริง และภายหลังจะเขียนของจริงไม่ได้ ในการสอนวิชานี้ ต้องถึงความสะอาด และความสังเกตเทียบเคียงเป็นข้อใหญ่แต่ต้นจนปลาย” วิชาวิทยาศาสตร์ หัดให้นักเรียนใช้ตาสังเกต และหัดให้คิด โดยวิธีการถามให้ตอบตามความสังเกตและความคิดให้ เห็นว่ามีความรู้เกิดขึ้นใหม่ในสิ่งนั้น “วิธีสอนนั้น คือ ให้เลือกสอน ด้วยสัตว์บ้าง ไม่ต่ำกว่า ๒๐ อย่าง และสอนตามวิธีบทเรียนด้วยของ หัดให้ตอบตามความสังเกต และความคิด ให้เห็นว่ามีความรู้เกิดขึ้นใหม่สิ่งนั้น ๆ” วิชาภาษาไทยครูต้องฝึกให้เด็กในระดับมัธยมศึกษาสามารถแสดงความคิดเห็นของตน ออกมาเป็นภาษาพูด และภาษาเขียนได้อย่างถูกต้อง คล่องแคล่ว ให้หัดอ่านในใจ และอ่านดังอย่างพูดให้ผู้อื่นฟัง วิชาจรรยาที่สอนให้นักเรียนยกตัวอย่าง เปรียบเทียบ มีการเล่านิทาน “วิธีสอน ให้สอนด้วยตัวอย่าง เช่น นำนิทานที่ดีที่เป็นตัวอย่างได้มาสอนให้จับใจ” เป็นการนำจิตวิทยาเด็กมาใช้ในการเรียนการสอน วิชาภาษาอังกฤษ เน้นการสอนการฝึกการอ่านออกเสียง และฝึกการพูด^{๙๕} นับว่าการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรนี้ได้ให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติรู้จักทำเอง คิดเอง ด้านการประเมินผล หลักสูตรทุกระดับยกเว้นหลักสูตรมูลศึกษากล่าวถึง การประเมินผล (วิธีการสอบไล่) ไว้ตอนท้ายของหลักสูตรด้วย

๖) หลักสูตรหลวงกระทรวงธรรมการ หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๖^{๙๖}

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรนี้ได้กล่าวไว้ มีแต่ความมุ่งหมายเฉพาะวิชา แต่สามารถสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของหลักสูตรฉบับนี้ เพื่อแก้ความนิยมในการเป็นเสมียนกับมุ่งให้ราษฎรเห็นตามความสำคัญและมีความรู้ความสามารถในวิชาสามัญ จนนำไปประกอบอาชีพในท้องถิ่นได้ เป็นหลักสูตรที่รวมมูลศึกษาประเภทสามัญศึกษา กับวิสามัญศึกษาเข้าด้วยกัน แล้วเรียกว่าประถมศึกษา ใช้เวลาเรียนสำหรับผู้หญิง ๓ ปี ผู้ชาย ๕ ปี เป็นการศึกษาภาคบังคับส่วนเกณฑ์รับนักเรียนเข้าเรียน ไม่ได้กำหนดไว้ สำหรับเนื้อหาวิชาที่เรียน มีดังนี้

^{๙๕} หลักสูตรกรมศึกษาธิการสำหรับสามัญศึกษา ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา รศ. ๑๒๔, หน้า ๑๒ – ๒๗.

^{๙๖} โปรดดูรายละเอียด ในกระทรวงธรรมการ. หลักสูตรหลวง กระทรวงธรรมการ หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๖, (พระนคร : โรงพิมพ์สานมิตร, ๒๔๕๖), หน้า ๑ - ๘๘.

๑. วิชาสามัญ ได้แก่ วิชาจรรยา ภาษาไทย เลข ความรู้เรื่องเมืองไทย
การรักษาดัว วาดเขียน ลูกเสือ
๒. วิชาสามัญ - วิชาหาเลี้ยงชีพ (หัตถกรรม กติกรรม และ พณิชยกรรม)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ๓.๕ แสดงวิชาและจำนวนชั่วโมงที่จัดสอนในชั้นต่าง ๆ ต่อสัปดาห์ ตามหลักสูตรหลวง (ชาย)

วิชา	ประถมศึกษา					มัธยมศึกษา								
	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๔	ปีที่ ๕	ตอนต้น			ตอนกลาง			ตอนปลาย		
						ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	
วิชาสามัญ	จรรยา	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐			
	ภาษาไทย	๑๒.๐๐	๑๒.๐๐	๑๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐			๕.๐๐	๕.๐๐	๔.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	
วิชาวิสามัญ	เลข	๖.๐๐	๖.๐๐	๕.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐								
	ความรู้เรื่องเมืองไทย	๓.๐๐	๓.๐๐	๒.๐๐										
วิชาไม่บังคับ	การรักษาดู	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐										
	วาดเขียน	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐
วิชาให้สอน	ลูกเสือ	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๑.๓๐	๑.๓๐		
	วิชาหาเลี้ยงชีพ			๒.๐๐	๑๘.๐๐	๑๘.๐๐								
วิชาให้สอน	วิชาให้เลือกสอนตามความสามารถ						๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐				๕.๐๐	๕.๐๐
	ภาษาไทยกับภาษาอังกฤษ						๑๐.๔๕	๑๐.๔๕	๑๐.๔๕					
วิชาให้สอน	คำนวณวิธี						๕.๐๐	๕.๐๐	๕.๐๐	๕.๐๐	๕.๐๐	๖.๐๐	๖.๐๐	๖.๐๐
	ภูมิศาสตร์						๒.๑๕	๒.๑๕	๒.๑๕	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐		
วิชาให้สอน	ข้อร้องดนตรี (ไม่บังคับ)													
	ภาษาต่างประเทศ (อังกฤษ เยอรมันหรือฝรั่งเศส)									๓.๓๐	๓.๓๐	๓.๓๐		
วิชาให้สอน	วิทยาศาสตร์													

วิชา	ประถมศึกษา					มัธยมศึกษา							
	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๔	ปีที่ ๕	ตอนต้น			ตอนกลาง			ตอนปลาย	
						ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒
อังกฤษ												๗.๐๐	๗.๐๐
ฝรั่งเศสหรือเยอรมัน												๒.๓๐	๒.๓๐
พงษาวดาร												๒.๐๐	๒.๐๐
ภูมิศาสตร์												๑.๓๐	๑.๓๐
รวมเวลาประมาณ	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐	๒๗.๐๐	๒๗.๐๐

หมายเหตุ

๑. ----- แสดงถึงวิชาที่จัดสอนในชั้นและปีนั้น ๆ
๒. วิชาหาเลี้ยงชีพ ได้แก่ วิชาหัตถกรรม กสิกรรม และพาณิชยกรรม
๓. การสวดค่านมัสการ ร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี ขับร้อง และดนตรี กับหัดแถว กายบริหาร ให้ใช้เวลานอกอัตรา
๔. การฝึกหัดลูกเสือที่ต้องไปหัดหรือแรมคืนที่อื่น ๆ ให้เป็นเวลาพิเศษนอกตารางและควรงดแรมคืนในฤดูฝน
๕. การเรียนภาษาอังกฤษจะมีเวลามากหรือน้อยก็แล้วแต่ที่มีครูชำนาญในการสอนภาษาอังกฤษมากหรือน้อยถ้าสอนอังกฤษมากก็ลดหย่อนภาษาไทยและอื่น ๆ ตามสมควรลงบ้างเล็กน้อย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ๓.๑๐ แสดงวิชาและจำนวนชั่วโมงที่จัดสอนในชั้นต่าง ๆ ต่อสัปดาห์ ตามหลักสูตรหลวง (หญิง)

วิชา	ประถมศึกษา			มัธยมศึกษา						
	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ตอนต้น			ตอนปลาย			
				ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	
วิชาสามัญ	จรรยา	๑.๐๐	๑.๓๐	๑.๓๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐
	ภาษาไทย	๕.๓๐	๕.๓๐	๕.๐๐						
	เลข	๕.๐๐	๕.๐๐	๕.๐๐						
	ความรู้เรื่องเมืองไทย	๒.๑๕	๒.๑๕	๒.๒๐						
	การรักษาตัว	๑.๓๐	๑.๓๐	๒.๒๐						
	วาดเขียน	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐
	วิชาสามัญ	๓.๔๕	๓.๔๕	๔.๓๐						
วิชาไม่บังคับ	วิชา				๑.๓๐	๑.๓๐	๒.๐๐			
	ขับร้อง				๑๐.๓๐	๑๐.๐๐	๕.๓๐	๑๐.๓๐	๑๐.๓๐	๑๐.๓๐
	ภาษาไทยกับภาษาอังกฤษ				๔.๐๐	๔.๐๐	๔.๐๐	๓.๐๐	๓.๐๐	๓.๐๐
	คำนวณวิธี				๒.๑๕	๒.๑๕	๒.๐๐	๑.๓๐	๑.๓๐	๑.๓๐
	ภูมิศาสตร์กับพงษาวดาร				๓.๔๕	๓.๔๕	๓.๔๕	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐
	การฝีมือ				(๓)	(๓)	(๔)	๔.๐๐	๔.๐๐	๔.๐๐

วิชา	ประถมศึกษา			มัธยมศึกษา					
	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ตอนต้น			ตอนปลาย		
				ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓
การเรือน วิทยาศาสตร์ กายบริหาร							๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐
รวมเวลาประมาณ	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐

หมายเหตุ

๑. ---- หมายถึง แสดงถึงวิชาที่จัดสอนในชั้นต่าง ๆ
๒. วิชาวิสามัญให้เลือกสอนวิชาชีพซึ่งเป็นทางนัดของหญิง เช่น เย็บ ปัก ถัก ร้อย หรือการฝีมืออื่น ๆ
๓. วิชาลูกเสือให้เลือกสอนแต่เฉพาะที่สมควรแก่หญิง
๔. การสอนภาษาอังกฤษจะให้มากขึ้นเท่าใดสุดแต่แต่ความต้องการหรือไม่สอนเลยก็ได้
๕. ถ้าจะสอนการเรือนต้องลดหย่อนวิชาอื่น ๆ ลงบ้าง และในระดับมัธยมปลายให้เพิ่มหมวดการทำสวนเพิ่มด้วย
๖. สวดคำนมัสการ ร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี ประชุมสั่งสอน ขับร้องและดนตรีกับกายบริหารใช้เวลานอกอัตรา
๗. อัตราเวลาเรียนที่อยู่ใน ( ) หมายถึง วิชาที่ให้เลือกสอน

การจัดการเรียนการสอนเน้นให้ผู้เรียนตามสามารถ นักเรียนชายเรียนวิชาลูกเสือ ทุกระดับ เพื่อให้ เกิดฝีมือและความรู้ในกิจกรรมสามัญที่ทุกคนควรรู้สำหรับช่วยเหลือตนเองได้ยามคับขัน นอกจากนี้ ก็เป็นวิชาเลี้ยงชีพ นักเรียนคนใดได้เรียนวิชาชีพจากพ่อแม่แล้ว ไม่ต้องเรียนในโรงเรียน การเปิด สอนวิชาชีพก็ให้เป็นไปตามสภาพเป็นจริงของท้องถิ่น เพื่อให้ นักเรียนได้สืบทอดอาชีพของพ่อแม่ และพ่อแม่จะได้เป็นวิทยากรให้ความรู้ หลักสูตรนี้ ยังเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนตาม ความสามารถของตนเอง ได้รู้จักทำเอง คิดเอง ถือได้ว่าเป็นหลักสูตรที่พัฒนาตามความต้องการ ของท้องถิ่นฉบับแรก ๆ ของไทย

วิธีการสอนวิชาต่าง ๆ เน้นเหมือนวิธีการสอนลูกเสือ คือ ให้ได้ลงมือปฏิบัติจริง ๆ โดยมีผู้ กำกับรับผิดชอบดูแล การจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมปลายชายมีการสอนด้วยการฝึกหัด ให้นักเรียนได้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง คิดเอง ส่วนการประเมินผล กล่าวไว้ตอนท้ายของ หลักสูตรและมีระเบียบเกี่ยวกับการสอบไล่ของหลักสูตรฉบับนี้ด้วย

๓) ประมวลศึกษาภาค ๒ หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔^{๒๐}

ประกอบด้วยหลักสูตรต่างๆ จำนวน ๗ ประเภท คือ

๑. หลักสูตรประถมศึกษา (ชาย)	สำหรับแบ่งเรียน ๔ หรือ ๕ ปี
๒. หลักสูตรประถมศึกษา (หญิง)	สำหรับแบ่งเรียน ๓ ปี
๓. หลักสูตรมัธยมศึกษา (ชาย)	สำหรับแบ่งเรียนเฉพาะ ๓ ปี ตอนต้น
๔. หลักสูตรมัธยมศึกษา (หญิง)	สำหรับแบ่งเรียน ๓ ปี ตอนต้น
๕. หลักสูตรมัธยมศึกษา (ชาย)	สำหรับแบ่งเรียน ๓ ปี ตอนกลาง
๖. หลักสูตรมัธยมศึกษา (หญิง)	สำหรับแบ่งเรียน ๓ ปี ตอนปลาย
๗. หลักสูตรมัธยมศึกษา (ชาย)	สำหรับแบ่งเรียน ๒ ปี ตอนปลาย

ความมุ่งหมายของหลักสูตรฉบับนี้เพื่อมุ่งเน้นให้ราษฎรเห็นความสำคัญของการ อาชีวศึกษา และการศึกษาตามอัธยาศัย คือ บิดามารดาหรือผู้ปกครองนักเรียนซึ่งจะเป็นผู้จัดการ ศึกษาให้แก่บุตรหลานของตนจะต้องคำนึงถึงกำลังทุนทรัพย์ในการส่งบุตรหลานของตนเข้าเรียนและ คำนึงถึงสติปัญญาความสามารถความถนัดของบุตรหลานด้วยว่าจะเล่าเรียนได้มากน้อยเพียงใด เพื่อ สร้างเสริมให้คนไทยได้ตื่นตัวในอาชีพต่างๆ และสามารถเข้าเรียนแข่งขันในการประกอบ อาชีพ ผู้ชาวต่างชาติที่เข้ามาประกอบอาชีพในเมืองไทยได้

เนื้อหาวิชาและอัตราเวลาเรียน

๑. วิชาบังคับ ได้แก่ จรรยา ภาษาไทย เลข ความรู้เรื่องเมืองไทย การรักษาคำ วาด เขียน ลูกเสือ และวิชาชีพ (สำหรับหญิงไม่ต้องเรียนวิชาชีพ)

๒. วิชาไม่บังคับ ได้แก่ วิทยาศาสตร์ ขบร้อง อัตราเวลาเรียน กำหนดไว้ครบ ทุกวิชา โดยให้เรียนชั้นละ ๒๕ ชั่วโมงต่อสัปดาห์

^{๒๐}โปรดดูรายละเอียดในกระทรวงศึกษาธิการ , ประมวลศึกษาภาค ๒ หลักสูตรสามัญศึกษา, (ม.ป.ท. ,๒๔๖๔), หน้า ๑ - ๓๗.

ตารางที่ ๓.๑๑ แสดงวิชาและจำนวนชั่วโมงที่จัดสอนในชั้นต่าง ๆ ต่อสัปดาห์ ตามหลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ (ชาย)

วิชา	ประถมศึกษา					มัธยมศึกษา								
	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๔	ปีที่ ๕	ตอนต้น			ตอนกลาง			ตอนปลาย		
						ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	
วิชาบังคับ	จรรยา	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐		
	ภาษาไทย	๑๒.๐๐	๑๒.๐๐	๑๑.๔๐	๓.๐๐	๓.๐๐				๔.๓๐	๔.๓๐	๔.๓๐	๑.๐๐	๑.๐๐
	เลข	๕.๐๐	๕.๐๐	๕.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐								
	ความรู้เรื่องเมืองไทย	๓.๐๐	๓.๐๐	๒.๒๐	๑.๐๐	๑.๐๐								
	การรักชาติ	๑.๓๐	๑.๓๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐								
	วาดเขียน	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๓๐	๑.๓๐
	วิชาลูกเสือ	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๑.๓๐	๑.๓๐	๑.๓๐		
วิชาไม่บังคับ	หัตถกรรม													
	กติกรรม			๒.๐๐	๑๕.๐๐	๑๕.๐๐								
	พณิชยกรรม													
	วิทยาศาสตร์						๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๓.๐๐	๓.๐๐	๓.๐๐	๓.๓๐	๓.๓๐
	ชั้นร้อง													
	ภาษาไทยกับภาษาอังกฤษ*						๑๒.๑๕	๑๒.๑๕	๑๒.๑๕					
	คำนวณวิธี						๕.๐๐	๕.๐๐	๕.๐๐	๕.๐๐	๕.๐๐	๖.๐๐	๖.๓๐	๖.๓๐
	ภูมิศาสตร์กับพงษาวดาร						๒.๑๕	๒.๑๕	๒.๑๕	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐		
	ภาษาต่างประเทศ									๘.๓๐	๘.๓๐	๘.๓๐		
	อังกฤษ												๘.๓๐	๘.๓๐
ภาษาฝรั่งเศสหรือเยอรมันหรืออื่น												๒.๓๐	๒.๓๐	
พงษาวดาร												๒.๐๐	๒.๐๐	

วิชา	ประถมศึกษา					มัธยมศึกษา							
	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๔	ปีที่ ๕	ตอนต้น			ตอนกลาง			ตอนปลาย	
						ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒
ภูมิศาสตร์												๑.๓๐	๑.๓๐
รวมเวลาประมาณ	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐	๒๖.๓๐	๒๖.๓๐	๒๖.๓๐	๒๖.๓๐	๒๖.๓๐	๒๖.๓๐	๒๗.๐๐	๒๗.๐๐

หมายเหตุ

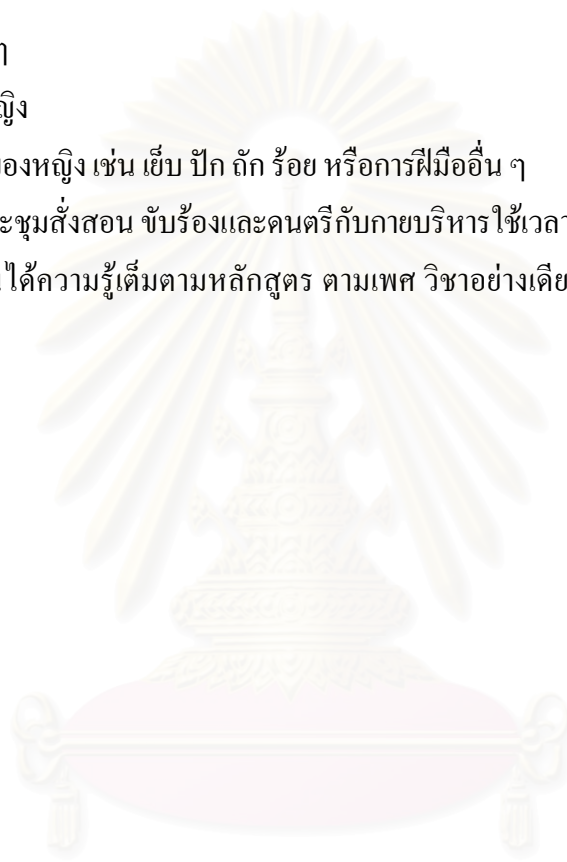
๑. ----- แสดงถึงวิชาที่จัดสอนในชั้นและปีนั้น ๆ
๒. การสวดคำนมัสการ ร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี ขับร้อง และดนตรี กับหัดแถว ภายบริหาร ให้ใช้เวลาออกอัตรา
๓. การแรมคีนของลูกเสือใช้้นอกเวลาและงคไปนฤดูฝน
๔. * การเรียนภาษาอังกฤษจะมีเวลามากหรือน้อยก็แล้วแต่จะมีครูที่ชำนาญในการสอนมากหรือน้อย ถ้าสอนภาษาอังกฤษมากก็หย่นภาษาไทยและอื่นตามสมควรหรือจะสอนภาษาต่างประเทศอื่นแทนภาษาอังกฤษก็ได้ แต่ต้องขออนุญาตกระทรวงก่อนและต้องให้ยาก่ง่ายเทียบกับภาษาอังกฤษ
๕. วิทยาศาสตร์ให้เลือกสรีระวิทยาและสุขวิทยากับอีกอย่างหนึ่งคือ ฟิสิกส์หรือ กราฟิ หรือ แปรกติกอฟิสิกส์

ตารางที่ ๓.๑๒ แสดงวิชาและจำนวนชั่วโมงที่จัดสอนในชั้นต่าง ๆ ต่อสัปดาห์ตามหลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ.๒๕๖๔ (หญิง)

วิชา	ประถมศึกษา			มัธยมศึกษา					
	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ตอนต้น			ตอนปลาย		
				ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	
วิชาสามัญ {	จรรยา	๑.๐๐	๑.๓๐	๑.๓๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐	๑.๐๐
	ภาษาไทย	๕.๓๐	๕.๓๐	๘.๐๐					
	เลข	๕.๐๐	๕.๐๐	๕.๐๐					
	ความรู้เรื่องเมืองไทย	๒.๑๕	๒.๑๕	๒.๒๐					
	การรักษาตัว	๑.๓๐	๑.๓๐	๒.๒๐					
	วาดเขียน	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐	๒.๐๐
	วิชาสามัญ	๓.๔๕	๓.๔๕	๔.๓๐					
วิชาไม่บังคับ {	วิทยา				๑.๓๐	๑.๓๐	๒.๐๐		
	ขับร้อง และดนตรี				๑๐.๓๐	๑๐.๐๐	๕.๓๐	๑๐.๓๐	๑๐.๓๐
	ภาษาไทยกับภาษาอังกฤษ				๔.๐๐	๔.๐๐	๔.๐๐	๓.๐๐	๓.๐๐
	คำนวณวิธี				๒.๑๕	๒.๑๕	๒.๐๐	๑.๓๐	๑.๓๐
	ภูมิศาสตร์กับพงษาวดาร				๓.๔๕	๓.๔๕	๓.๔๕	๒.๐๐	๒.๐๐
	การฝีมือ				(๓)	(๓)	(๔)	๔.๐๐	๔.๐๐
	การเรือน							๑.๐๐	๑.๐๐
รวมเวลาประมาณ	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐	๒๕.๐๐	๒๖.๓๐	๒๖.๓๐	๒๖.๓๐	๒๖.๓๐	๒๖.๓๐	

หมายเหตุ

๑. ----- หมายถึง แสดงถึงวิชาที่จัดสอนในชั้นต่าง ๆ
๒. วิชาลูกเสือให้เลือกสอนแต่เฉพาะที่สมควรแก่หญิง
๓. วิชาวิสามัญให้เลือกสอนวิชาชีพซึ่งเป็นทางถนัดของหญิง เช่น เย็บ ปัก ถัก ร้อย หรือการฝีมืออื่น ๆ
๔. สวดคำนมัสการ ร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี ประชุมสั่งสอน ขับร้องและดนตรีกับกายบริหาร ใช้เวลานอกอัตรา
๕. โรงเรียนที่จัดอย่างสหศึกษา ต้องจัดให้นักเรียนได้ความรู้เต็มตามหลักสูตร ตามเพศ วิชาอย่างเดียวกันแต่เวลาเรียนที่กำหนดให้ไม่เท่ากัน อย่างไรก็ตาม ใดๆที่เป็นกลางหรือแตกต่างกันไม่ได้ก็เรียนรวมกัน
๖. * การสอนภาษาเหมือนหลักสูตรชาย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การเรียนการสอนมีการฝึกปฏิบัติให้นักเรียนได้ฝึกหัดทำจริง เช่น วิชาภาษาไทย การอ่านออกเสียง ฟังชัด และถูกต้องอักขระ “การอ่านออกเสียงนั้นให้อ่านออกเสียงพูด แต่ระวังให้ชัดอักขระและถ้อยคำ ให้ผู้ฟังเข้าใจได้ความ” วิชาการศึกษาตัว ต้องรู้จักปฏิบัติตนให้มีสุขภาพแข็งแรง “ให้รู้จักสิ่งจำเป็นสำหรับเลี้ยงร่างกาย ได้แก่ อาหารที่เราบริโภค อากาศที่เราหายใจ การออกกำลังกายสำหรับรักษาความปกติของร่างกายและประพฤติตนแต่ในทางที่เป็นคุณแก่ร่างกายและปราศจากโรค” วิชาอาชีพ ซึ่งเป็นวิชาบังคับ นักเรียนต้องเรียนด้วยการฝึกปฏิบัติเพื่อนำไปใช้ในการประกอบอาชีพเมื่อจบการศึกษา ได้แก่ หัตถกรรม กสิกรรม พณิชยกรรม “และเรียนตามความสามารถ ฝึกให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ มีคำแนะนำเกี่ยวกับการเรียนการสอนของกระทรวงศึกษาธิการ ออกมาเป็นระยะ เช่น คำแนะนำการสอนเพื่อให้นักเรียนมีสุขภาพดี การเน้นความสำคัญของการสอนวิชาเพาะปลูก โรงเรียนในต่างจังหวัดสามารถปฏิบัติได้ค่อนข้างดี เช่น โรงเรียนในมณฑลพายัพ มณฑลร้อยเอ็ด มณฑลอุบลราชธานี มณฑลอุดร โดยเฉพาะวิชาเพาะปลูก การประเมินผล มีกล่าวไว้ในหลักสูตรเพียงเล็กน้อยเกี่ยวกับการให้คะแนน แต่ได้มีประมวลศึกษาพิเศษ ภาค 2 ออกมาฉบับหนึ่ง เป็นเรื่องเกี่ยวกับระเบียบการสอบนักเรียนซึ่งระเบียบนี้ เป็นแบบแผนของการประเมินผลที่มีหลักเกณฑ์มากขึ้นกว่าหลักสูตรที่มีมา

๘) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. ๒๔๗๑^{๒๒}

เป็นหลักสูตรที่มุ่งแก้ไขหลักสูตรมัธยมตอนปลายของหลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ เพราะหลักสูตรนี้มุ่งให้ความรู้ในด้านคำนวณและภาษาต่างประเทศ การจัดการเรียนการสอนเหมือนหลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ ที่เพิ่มมามีวิชาจรรรยาที่ให้พระสงฆ์ช่วยสอนนักเรียน เดือนละ ๑ ครั้ง ครั้งละ ๑๕ นาที

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๒๒}โปรดดูรายละเอียดในกระทรวงธรรมการ, หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ของกระทรวงธรรมการ พ.ศ. ๒๔๗๑, (พระนคร : โรงพิมพ์กรมตำรากระทรวงธรรมการ, ๒๔๗๑), หน้า ๑ - ๒๕.

วิชา	จำนวนชั่วโมงต่อสัปดาห์		
	แผนกกลาง	แผนกภาษา	แผนกวิทยาศาสตร์
จรรยา	๑	๑	๑
ภาษาไทย	๕	๕	๔
ภาษาต่างประเทศ	๕ (๑ ภาษา)	๑๓ (๒ ภาษา)	๗ (๑ ภาษา)
ประวัติศาสตร์กับภูมิศาสตร์	๓	๓	-
คำนวณ	๖	๒	๗
วิทยาศาสตร์	๒ (๑ อย่าง)	๒ (๑ อย่าง)	๗ (๑ อย่าง)
พลศึกษา	๑	๑	๑
รวมเวลาประมาณ	๒๗	๒๗	๒๗

หมายเหตุ

๑. ประชุมสั่งสอน สวดมนต์ไหว้พระ และฟังเทศน์ (สำหรับพุทธศาสนิก) กับฝึกหัดกีฬาต่าง ๆ ให้ใช้นอกเวลาที่กำหนดไว้
๒. วิชาที่เคยเป็นวิชาไม่บังคับ เช่น ขี่ร้อง คนตรี ให้คงมีอยู่ตามเดิม
๓. วิชาพลศึกษาบางอย่างต้องใช้เวลาออกตารางสอน การสอบไล่จะสอบไล่ทั้งชั้นสำหรับนักเรียนหญิงใช้กายบริหารหรือวิชาอื่น ๆ ที่เหมาะแก่หญิงได้ตามแต่สมควร
๔. ภาษาต่างประเทศมีภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน และภาษาจีน

อนึ่งเรื่องพลศึกษา (กายบริหาร - ผู้วิจัย) ถือเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่กระทรวงธรรมการให้ความสำคัญไม่น้อยกว่าด้านพุทธิศึกษา หรือจริยศึกษา เพราะกระทรวงธรรมการเห็นความสำคัญของการพลศึกษาที่ช่วยการบริหารร่างกาย ให้มีสุขภาพสมบูรณ์ ส่งเสริมให้นักเรียนมีน้ำใจเป็นนักกีฬา ทั้งนี้การพลศึกษาได้มีความสำคัญมากขึ้นตั้งแต่กระทรวงธรรมการได้จัดให้ครูและนักเรียนแสดงถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทอดพระเนตร ณ ท้องสนามหลวง เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๔๐ ในโอกาสที่เสด็จฯ กลับจากประเทศยุโรปครั้งแรก การแข่งขันกีฬาได้จัดเป็นงานประจำปี มีว่างเว้นอยู่ ๒ ปี คือ พ.ศ. ๒๔๔๕ พ.ศ. ๒๔๔๖ และจัดต่อใน พ.ศ. ๒๔๗๑ พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้โอนงานจัดการสอนพลศึกษาตามโรงเรียนต่าง ๆ ซึ่งขึ้นกับกองบัญชาการกระทรวง ไปขึ้นกับกรมวิสามัญศึกษา ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๗๖ เมื่อมีการสอนพลศึกษาในโรงเรียนกว้างขวางขึ้นแล้ว จึงตั้งเป็นกรมพลศึกษาขึ้นต่างหากอีกกรมหนึ่ง^{๒๓} อีกทั้งกระทรวงธรรมการมี

^{๒๓} ดวงเดือน พิศาลบุตร, เรื่องเดิม, หน้า ๑๑๗.

ความเห็นที่ว่า “การบริหารร่างกายและส่งเสริมอนามัย การแข่งขันบางประเภทยังเป็นเครื่องขัดเกลา สันดานให้เกิดคุณความดี ๔ ประการ”^{๒๔}

พลศึกษาเป็นการกล่อมเกลาทำให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้ง ๔ ประการ คือ

๑. ใจนักเลง ต่อสู้กันซึ่งหน้า ไม่ถอย ไม่แฉ่ง ถึงแพก็ไม่อาฆาต ถึงชนะก็ไม่เยาะเย้ย
๒. สามัคคี หมายถึงรวมกำลังทั้งพวก ไม่อวดดีหรือคิดเอาชนะลำพังตน
๓. ออาจหาญ การที่ได้หันหน้าเข้าสู่อันตรายอยู่บ้าง ย่อมกำจัดเสียซึ่งความขลาด
๔. ขันติ ความเพื่องพลังแต่ต้นมือ ไม่ควรเป็น ถึงแก่ปราชัยปลายมือ

มีการจัดการแข่งขันประจำปี สำหรับกีฬาประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ฟุตบอล กรีฑา เทนนิส รวมถึงการแข่งขันวิชาคัดคน ส่วนห้อยโหน (ยิมนาสติก - ผู้วิจัย) และแข่งขันวิชา ญูญิตสู (มวยปล้ำ - ผู้วิจัย) การแข่งขันวิชามวยฝรั่ง

ซึ่งในปัจจุบันการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาก็ยังคงมีเจตคติในการปลูกฝังคุณลักษณะของผู้เรียนวิชาพลศึกษาให้เป็นผู้มีความเป็นระเบียบวินัยทั้งในส่วนตัวและส่วนรวม มีความรับผิดชอบตรงต่อเวลา เคารพในกติกาที่กำหนดไว้ อดทน ขยัน และพากเพียรต่อการฝึกทักษะการเล่นกีฬา ตลอดจนเห็นคุณค่าของการรักษาสุขภาพและระมัดระวัง เพื่อป้องกันสุขภาพของตนเองและผู้อื่น

นอกจากนี้แล้วยังมีการจัดวิชาลูกเสือลงในหลักสูตร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ ด้วย ทั้งนี้เพราะพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกองลูกเสือขึ้น และตราข้อบังคับลักษณะปกครองลูกเสือ เพื่อฝึกปรือน้ำใจคนไทย ให้เป็นเสือป่าตั้งแต่ยังเยาว์ ให้มีร่างกายสมบูรณ์ หู ตา ไหว และเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เป็นพลเมืองดี กำหนดวิชาลูกเสือลงในหลักสูตรของโรงเรียนมีสหการกรมการกลางเป็นศูนย์กลาง บังคับบัญชากิจการลูกเสือทั่วไป เรียกว่ากรมการจัดการลูกเสือแห่งสยาม มีสหการกรมการจัดการลูกเสือภาคและมณฑลกิจการลูกเสือได้เจริญขึ้นเป็นลำดับสืบต่อมาจนทุกวันนี้^{๒๕}

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตรการศึกษาฉบับต่าง ๆ คือ การให้ความสำคัญต่อการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น นอกเหนือจากการจัดการเรียนการสอนที่มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและแบบแผนเพื่อให้การจัดการศึกษาโดยรวมของประเทศได้มาตรฐาน ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพนักเรียนอยู่ในระดับใกล้เคียงกันทั่วประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม “ความมุ่งหมายของกระทรวงศึกษาธิการมีอยู่ว่าการจัดการศึกษาจักต้องจัดให้เหมาะแก่ลักษณะและความต้องการของท้องถิ่นให้มากที่สุด ตามที่จะจัดและกำลังจัดโดยทำนองนี้อยู่แล้ว”^{๒๖} การจัดหลักสูตรเช่นนี้ในปัจจุบัน กระทรวงศึกษาธิการได้มีความพยายามส่งเสริมและสนับสนุนให้สถานศึกษาแต่ละแห่งจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นศึกษาของตนเอง เพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์

^{๒๔} รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๑๕ ประจำปีพุทธศักราช ๒๔๖๕, หน้า ๒๖.

^{๒๕} อ่างใน ดวงเดือน พิศาลบุตร, เรื่องเดิม.

^{๒๖} รายงานกระทรวงธรรมการ. ฉบับที่ ๖ เรื่องการศึกษาในหัวเมืองมณฑลต่าง ๆ ประจำปีพุทธศักราช ๒๔๕๖.

ด้วยต้องการปลูกฝังคุณค่าอันดีงามของชุมชน และเกิดจิตสำนึกในการรักถิ่นฐาน ชุมชน และองค์กรของตน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการดูแลชุมชนของตนเอง และจากรายงานของกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๖ เรื่องการศึกษาในหัวเมืองต่าง ๆ ประจำปีพุทธศักราช ๒๔๕๖ กล่าวถึงการจัดหลักสูตรท้องถิ่นศึกษาซึ่งเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

ในท้องถิ่นที่มีการกสิกรรม โรงเรียนก็มีที่ดินเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนเองไว้ให้นักเรียนฝึกหัดการนี้ มีครูเป็นผู้อำนวยการแนะนำนักเรียน ได้ช่วยเหลือในการก่อสร้างและซ่อมแซมโรงเรียนอีกด้วย

หลักสูตรการเรียนอันมีการเรียนสุขวิทยาและการจัดตกแต่งและรักษาบ้านเมืองตามปกติแล้ว นักเรียนยังได้รับมอบหมายหน้าที่ให้เป็นผู้ดูแลรักษาโรงเรียน และที่ดินรือกสวนของโรงเรียนด้วยเป็นส่วนหนึ่ง การฝึกหัดครั้งนี้เป็นเหตุ ซึ่งผลอย่างคิทีเดียว และทำให้นักเรียนรู้จักรับผิดชอบ และไว้ใจตนเองขึ้นด้วย...^{๒๗}

กล่าวได้ว่าแนวคิดที่ปรากฏในจุดมุ่งหมายของหลักสูตรฉบับต่าง ๆ เป็นสิ่งที่กำหนดมาตลอด จวบจนกระทั่งหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้แก่นแนวคิดเรื่องการรักการออกกำลังกาย การดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี การมีจิตสำนึกรักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้แก่สังคม

จากการศึกษาหลักสูตรทั้ง ๘ ฉบับ นอกเหนือจากการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนให้ได้มาตรฐานและมีคุณภาพแล้ว ยังปรากฏสิ่งที่สำคัญยิ่งสำหรับเป้าหมายของหลักสูตรแต่ละฉบับ คือ การกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในด้านต่าง ๆ ซึ่งปรากฏในปัจจุบัน เมื่อกระทรวงศึกษาธิการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ได้กำหนดเกณฑ์ของการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ประการหนึ่งคือ ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด ซึ่งในความเป็นจริงแล้วการผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ปรากฏมาตั้งแต่หลักสูตรฉบับแรก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมา ดังต่อไปนี้

^{๒๗} เพิ่งอ้าง.

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

หลักสูตร	วิชา	การจัดการสอน
หลักสูตร การศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๕	ธรรมจารี	สอนธรรมจารี ครูจึงมีความระวังอธิบายให้รู้จักพุทธคุณ อธิบายในสิ่งที่เป็นจริงโดยง่าย ที่ครูสมควรจะสอนให้เด็กพอเข้าใจได้ง่ายและสอนสังคาโรวาทสูตร ซึ่งพระเจ้าอโศกมหาราช ๑ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ทรงนิพนธ์ขึ้นไว้ และกุศลกำมบท ธรรมวัตร แลพุทธคุณแปล ตามแต่ครูจะสอนไว้ แลครูเองจะต้องประพฤติให้เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ (ดี ชอบ) ให้เป็นแบบอย่างแก่นักเรียน
หลักสูตร ๒๕๔๘	จรรยา	สอนจรรยาศีล สอนห้ามในการฆ่า การทำร้ายร่างกาย การทรกรรมสัตว์ ประพฤติเป็นโจร กล่าวเท็จ ในการเลี้ยงชีพอนุโลมโจรกรรม, อนุโลมมุสา คิมน้ำเมา เสพย์ของเมา ห้ามในการประพฤติผิดในกาม สอนสิกขาบททั้ง ๕ บท เพื่อให้แจ้งถึงวัตถุประสงค์ ธรรมสอนข้อแนะนำให้มีเมตตากรุณา ความกตัญญู มีความซื่อตรงต่อมิตร ความไม่เลินเล่อในการทำงาน มีความสวามิภักดิ์ในเจ้าของตน ความรู้จักประมาณในอาหารที่จะพึงบริโภค ความมีสัมปรัชญาในการประพฤติตน มีสัมมาอาชีวะ ความสำรวมในกาม ความเที่ยงธรรมในกิจกรรมอันเป็นหน้าที่ ความไม่ประมาทธรรม
หลักสูตร พ.ศ. ๒๕๕๓	ตำรา ระวังตัว	การฝึกหัดกิริยาวาจาที่จะประพฤติต่อผู้อื่น รู้ธรรมความดีความชั่วที่ประพฤติตนอยู่ในทางที่ชอบ
หลักสูตร พ.ศ. ๒๕๕๔	จรรยา	ให้เป็นการกล่อมเกล่าอหิชาศัยใจคอ ฝึกหัดให้มีสันดานอันดี คือ ให้เป็นผู้ตั้งอยู่ในที่ชอบเป็นต้นว่า ให้มีความสุจริตในกิจการทั้งปวง มีความอ่อนน้อมสุภาพอยู่ในถ้อยคำและความบังคับบัญชาของผู้ใหญ่ รวมความก็คือ ต้องหัดให้เด็กเป็นเด็กดี ทำมาหากิน แต่ในทางที่ชอบ สมควรแก่ฐานะ ที่เป็นไพร่ฟ้า ข้าแผ่นดินสืบไป

หลักสูตร	วิชา	การจัดการสอน
	<p>ความรู้เรื่องเมืองไทย</p> <p>ค้าขาย</p>	<p>ข้อสำคัญที่ผู้ฝึกหัดจะต้องไม่ลืมและไม่เข้าใจผิดไปนั้น คือ ต้องสอนให้เข้าใจ เหมือนดังเราว่ากล่าวลูกหลานเราที่บ้าน เพื่อให้ประพฤติได้จริง ๆ ไม่ใช่แต่สอนเพียงให้จำได้ หรือเพียงให้รู้ไว้ แล้วสักแต่ว่ารู้ ความประพฤติหาเป็นไปตามความรู้ไม่ อย่างนี้ใช้ไม่ได้ ให้เข้าใจว่าการสอนจรรยาที่ให้เกิดคติและละเว้นการทำชั่ว</p> <p>เพื่อให้รู้จักบ้านเมืองของตัวเองว่าเป็นอย่างไร โฉนจึงตั้งหลักฐานเป็นปีกแผ่นแน่นหนาขึ้นได้ เพื่อจะได้เกิดความรักชาติบ้านเมืองและคิดบำรุงชาติ โดยตั้งตัวไว้ให้เป็นพลเมืองดี</p> <p>ผู้ที่จะได้กระทำการค้าขายต่อไป ให้มีความรู้ชั้นเบื้องต้นของงานอันนั้น หัดให้มีความว่องไวไหวพริบ รู้จักรักษาชื่อเสียง ความเชื่อถือของคนทั้งหลาย เห็นความจำเป็นที่จะต้องค้าขายให้เจริญด้วยความสุจริต</p>
หลักสูตร พ.ศ. ๒๔๕๖	จรรยา	ให้ทุกคนทำความดี มีความซื่อสัตย์ กล่อมเกลาสันดานอัธยาศัยใจคอให้เป็นเด็กดี จะได้เป็นพลเมืองดีเอาพุทธศาสนาและพระบรมราชาบาทปลูกใจเสือป่าเป็นเครื่องชักจูง
หลักสูตร พ.ศ. ๒๔๖๔	จรรยา	กล่อมเกล่ออัธยาศัยใจคอ ฝึกหัดให้เป็นคนมีนิสัยอันดี เพื่อโตขึ้นจะได้เป็นพลเมืองดี รู้จักแสวงหาอาชีพในทางที่ชอบ การฝึกสอนนั้น ไม่ใช่แต่สอนให้รู้แล้วสักแต่ว่ารู้ ไม่ประพฤติให้เป็นไปตามรู้ ต้องฝึกให้ปฏิบัติได้จริง ๆ จึงจะครบองค์ของการฝึกสอน จรรยานั้นอยู่ที่ประพฤติได้ ไม่ใช่อยู่นั้นเป็นแค่ว่ารู้
หลักสูตรมัธยม ศึกษาตอนปลาย พ.ศ. ๒๔๗๑	จรรยา	รู้เนื้อหาวิชาจรรยา นักเรียนต้องสวดมนต์ไหว้พระได้

มาตรฐานนี้มุ่งให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์อันได้แก่
ความเป็นพลเมืองดี มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์ มีความกตัญญู มีความเข้าใจผู้อื่น
มีความเมตตากรุณา โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีความเสียสละเพื่อส่วนรวม

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความสามารถคิดวิเคราะห์

หลักสูตร	วิชา	การจัดการสอน
หลักสูตร พ.ศ. ๒๕๕๘ หลักสูตร ประถมศึกษา	ความรู้ เบ็ดเตล็ด	ให้เรียนบทเรียนด้วยของ ให้ครูใหญ่เลือก ๒๐ บท สำหรับชั้นนี้ ตามแต่นายตรวจจะอนุญาตให้สอน ตัวอย่าง เช่น เข้าทองใบ, ไข่, มะพร้าว, แม่น้ำ, สัตว์ ต่าง ๆ ฯลฯ และการที่จะสอนอย่างนี้ให้ครูเอา ของเหล่านั้นมาให้นักเรียนดูเป็นตัวอย่างเสมอ จะได้ให้นักเรียนสังเกต และออกความคิดเอง
หลักสูตร มัธยมศึกษา	ภาษา (ไวยากรณ์)	แบบเรียนเร็วเล่ม ๓ ตั้งแต่บท ๑ ถึงบท ๒๕ กับให้ทำแบบฝึกหัด นอกตำราให้เข้าใจซึมดี
	ภาษาต่างประเทศ	ให้เรียงความในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งซึ่งต้องการความรู้และออกความคิด มากกว่าปีที่ ๒ เช่น ความสุข, เงิน, การเที่ยวเตร่ คืออะไร กฎหมาย แปลว่าอะไร มีประโยชน์อย่างไร แม่น้ำ, รถไฟ, มีประโยชน์อย่างไร เป็นต้น
	ภูมิศาสตร์ และ พงศาวดาร	ภูมิศาสตร์สยาม โดยละเอียดและให้หัดเขียนรูปประเทศสยามทั้ง อธิบายพงศาวดารประกอบให้รู้เหตุผลของที่ดินที่สำคัญ
หลักสูตร พ.ศ. ๒๕๕๓	เลข	เพื่อให้สามารถคิดคำนวณกิจการง่าย ๆ อันต้องใช้กันอยู่ตามบ้านเรือน มีทำบัญชีเงินทอง หรือคิดราคาของ เป็นต้น ให้สำเร็จและพอใช้ในการ การค้าขายแลกเปลี่ยนต่าง ๆ กับให้เป็นเครื่องมือฝึกหัดความคิด ให้ เฉียบแหลมเร็วขึ้นด้วย

หลักสูตร	วิชา	การจัดการสอน
หลักสูตร พ. ศ. ๒๕๕๔ ประถม	ภาษาไทย	<p>หนังสือเพียงให้รู้จักใช้ คือ อ่านเขียนสำหรับกิจกรรมของคนให้สำเร็จประโยชน์ได้</p> <p>ภาษา ให้สามารถแสดงความประสงค์ของตน เรียบเรียงเป็นคำพูดหรือเขียนลงเป็นหนังสือให้ได้เนื้อถ้อยกระตือรือร้นเหตุผลต้นปลายให้คนอื่นเข้าใจได้ถูกต้อง เพื่อให้รู้จักภาษาไทยที่ใช้กันอย่างสามัญถูกต้องให้สามารถแสดงความนึกของตนเป็นภาษาง่าย ๆ ให้ผู้อื่นเข้าใจได้ชัดทั้งพูดและเขียน กับให้วิชาหนังสือที่ได้เรียนแล้วนี้ เป็นหนทางสำหรับฝึกปัญญาความรู้ให้แตกฉานโดยถือเอาหนังสือเป็นครูไป</p>
	คำนวณวิธี	<p>เพื่อให้สามารถคิดคำนวณกิจการอันง่ายที่ต้องใช้กันอยู่ตามบ้านเรือนทำบัญชีเงินคิรราคาของ เป็นต้น ให้สำเร็จประโยชน์ และให้พอใช้ในการค้าขายแลกเปลี่ยนอย่างง่าย ๆ กับให้เป็นเครื่องฝึกความคิดให้เฉียบแหลมขึ้นด้วย</p>
	ภูมิศาสตร์ และ พงศาวดาร	<p>ให้มีความรู้เรื่องบ้านเมืองของตัวเอง เรื่องโลกและมนุษย์ต่างๆ ชาติเป็นเหล่า ๆ เพื่อประกอบความคิดและความรู้ให้กว้างขวางขึ้นกับให้รู้ว่าประเทศสยามเกี่ยวข้องกับประเทศอื่น ๆ อย่างไร เพื่อให้เกิดความรักชาติและปรารถนาที่จะบำรุงบ้านเมืองของตน</p>
	เพาะปลูก	<p>หัดให้สังเกตวิธีของการเพาะปลูกที่ใช้กันอยู่แล้วให้รู้เหตุผลว่าไฉนจึงใช้วิธีเช่นนั้น แล้วสังเกตเทียบเคียงกับวิธีอื่น ๆ ต่อไป เพื่อให้เกิดความรู้และความคิดที่จะแสวงหาความเจริญในการเพาะปลูกยิ่งขึ้นเป็นลำดับ</p>
	วิทยา	<p>เพื่อให้หัดสังเกตสิ่งที่เกิดแต่ธรรมชาติ ให้ทราบว่าจะเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์อย่างไร คือ ถ้าประกอบใช้ให้ถูกก็ได้ประโยชน์ปะบางสิ่งถ้าไม่รู้ถึง ก็อาจให้เป็นอันตรายได้ ข้อสำคัญ จะต้องหัดให้มีความสังเกตดีขึ้นไป สำหรับจะได้แสวงหาประโยชน์และความสุขกายต่อไป</p>

หลักสูตร	วิชา	การจัดการสอน
มัธยมศึกษา	วาดเขียน	ความมุ่งหมาย คือ จะให้เกิดความเอาใจใส่ สังกตารูป ซึ่งมีอะไรผ่านตาแล้วให้ชื่อเห็นอยู่เสมอ อย่าให้ผ่านไปเปล่า ๆ เพื่อบำรุงความฉลาด การวาดเขียนเป็นหนทางฝึกหัดความสังเกตอย่างนี้ได้ดี กับเป็นการปลูกความรักงามรักความสะอาดและระเบียบเรียบร้อยด้วย ยังมีประโยชน์อื่น คือ อาจแสดงความนึกถึงเป็นรูปให้เห็นได้ด้วยตา เป็นต้นว่าเขียนอย่างไรให้เขาทำของตามประสงค์นั้นก็ดี และถ่ายสิ่งที่ได้เห็นไว้เป็นรูปก็ได้
	คำนวณ	ให้เป็นการหัดความคิดประกอบเหตุผล ให้เป็นเครื่องมือ
	วิทยา	สำหรับการเรียนวิทยาศาสตร์ หรือเป็นวิชาพิเศษชั้นสูง กับให้ประโยชน์ในกิจการซึ่งจะกระทำต่อไปข้างหน้า ต้องให้ได้ประโยชน์ในทางประกอบเหตุผล สังเกต เทียบเคียง ความเป็นไปของบ้านเมืองในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต
	ภูมิศาสตร์ กับ พงศาวดาร	เพื่อให้รู้การในโลกกว้างขวางต่อไป ความคิดจะได้ขยายออกไปด้วย ไม่หุดหู่เฉพาะที่เห็นได้ด้วยตา หรือยินได้ด้วยหูเพียงใกล้ ๆ สั้น ๆ กับให้เป็นเครื่องอุคหนุนให้เกิดความรักชาติ และความปรารถนาที่จะบำรุงชาติบ้านเมือง
	วาดเขียน	เพื่อหัดให้รู้จักสังเกตและให้รู้จักแสดงความสังเกตของตนด้วยรูปเขียน

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

หลักสูตร	วิชา	การจัดการสอน
หลักสูตร พ.ศ. ๒๕๕๔	ภาษาไทย	ให้เป็นผู้คุ้นเคยกับหนังสือสำคัญ ๆ อันเป็นสมบัติหนังสือของชาติ รักการอ่าน และการบำรุงสมบัติหนังสือ เป็นผู้สะสมหนังสือดี ๆ ทั้งสามารถแสดงความคิดเห็นของตนออกเป็นภาษาทั้งพูดและเขียนได้ ชัดเจนถูกต้องคล่องแคล่ว
หลักสูตร พ.ศ. ๒๕๕๖ หลักสูตร พ.ศ.๒๕๖๔	ภาษาไทย	เช่นเดียวกับหลักสูตร พ.ศ. ๒๕๕๔

คุณลักษณะอันพึงประสงค์นักเรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

หลักสูตร	วิชา	การจัดการสอน
หลักสูตร พ.ศ. ๒๕๕๔	การฝีมือ วิชาเพาะปลูก	เพื่อหัดให้เกิดฝีมือเมื่อจะจับถือสิ่งใดก็ให้ถนัด ให้มือเที่ยงตาเที่ยง เกิดความพินิจพิเคราะห์ที่ถี่ยวน รู้ระเบียบ รู้ประโยชน์ รู้ออม และเกิดนิสัยซึ่งชอบทำงาน หัดให้สังเกตวิธีการของการเพาะปลูกที่ใช้กันอยู่แล้วให้รู้เหตุผลว่า ไฉนจึงใช้วิธีเช่นนั้น แล้วสังเกตเทียบเคียงกับวิธีอื่น ๆ ต่อผลว่าไฉน จึงใช้วิธีเช่นนั้น แล้วสังเกตเทียบเคียงกับวิธีอื่น ๆ ต่อไป เพื่อให้เกิดความรู้และความคิดที่จะแสวงหาความเจริญในการเพาะปลูกยิ่งขึ้น เป็นลำดับ

หลักสูตร	วิชา	การจัดการสอน
	<p>วิชาค้าขาย</p> <p>การทหาร</p>	<p>ผู้ที่จะได้กระทำการค้าขายต่อไปนี้ ให้มีความรู้เบื้องต้นของการทำงานอันนั้น หัดให้มีความว่องไวไหวพริบรู้จักรักษาชื่อเสียงรักษาความเชื่อถือของคนทั้งหลาย เห็นความจำเป็นในการที่</p> <p>ความมุ่งหมายขั้นต้น ก็คือ การเข้าแถว เดินแถว และตัดกายนั้น ย่อมทำให้เส้นเอ็นยึดและเปลี่ยนอิริยาบถ จากการทำงานมาก ๆ เพื่อให้ร่างกายบริบูรณ์และเจริญขึ้นตามปรกตินั้นอย่างหนึ่ง ทั้งหวังประโยชน์ให้เป็นการฝึกหัดให้กระทำกิจร่วมกัน โดยพร้อมเพรียงกัน และรู้จักฟังบังคับกันตามหน้าที่ฉันผู้ใหญ่น้อย ให้ตรงใจจริงด้วย</p>
หลักสูตร พ.ศ. ๒๔๖๔	<p>ลูกเสือ</p> <p>วิชาสามัญ</p> <p>หัตถกรรม</p> <p>กสิกรรม</p> <p>พาณิชยกรรม</p>	<p>เพื่อให้เกิดฝีมือและความรู้ในกิจธุระสามัญซึ่งทุกคนควรรู้สำหรับจะได้รักษาตัวให้รอดพ้นจากอันตราย และความยากลำบากต่าง ๆ เมื่อถึงคราว</p> <p>เพื่อให้ให้นักเรียนทุกคนเมื่อออกจากโรงเรียนแล้วมีวิชาหาเลี้ยงชีพในทางใดทางหนึ่งเหมาะแก่คุณานุรูปและท้องถิ่นที่ตนอยู่</p> <p>ถ้าเป็นทำเลที่มีหัตถกรรมก็ให้มีความรู้ในทางหัตถกรรม</p> <p>ถ้าเป็นทำเลที่เหมาะสมแก่กสิกรรม ก็ปลูกความรักในส่วนนี้ ให้เกิดขึ้นในนักเรียนทุกคน และในมีความรู้พอทำได้ เพื่อว่าเมื่อนักเรียนออกจากโรงเรียนแล้ว จะได้พอใจที่จะหาเลี้ยงชีพทางนั้น</p> <p>ถ้าเป็นทำเลที่ราษฎรพอจะหาเลี้ยงชีพในทางพาณิชยกรรมก็ให้มีความรู้และรักในทางนั้น</p> <p>ใน ๓ ประเภทนี้ ให้เลือกเอาประเภทใดประเภทหนึ่งแต่อย่างเดียว</p>

คุณลักษณะอันพึงประสงค์มาตรฐานผู้เรียนมีสุขภาพดี สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี

หลักสูตร	วิชา	การจัดการสอน
หลักสูตร พ.ศ . ๒๕๕๘	วิชากาย บริหาร	หัดระเบียบเข้าแถวและเดินแปรงแถว สอน ดิสคิปลิน คือ ใ้รู้จักความแม่นยำเคร่งครัดต่อคำสั่ง คัดกายเพื่อให้เส้นเอ็นแข็งแรง หัดวิ่ง หัดกระโดด ในวิธีต่าง ๆ เพื่อซ้อมกำลัง หัดยิมนาสติก คือ หก โหน โยน ไกว ต่าง ๆ เพื่อให้ร่างกายแข็งแรง
หลักสูตร พ.ศ. ๒๕๕๔	การทหาร	เพื่อบริหารร่างกายให้บริบูรณ์เป็นปกติให้เป็นการฝึกหัดกระทำตามสิ่งโดยนัยไป และให้สามารถกระทำกิจร่วมกันโดยพร้อมเพรียงกัน ซึ่งมุ่งต่อผลสำเร็จอันดีด้วยกัน ทั้งจะได้เป็นปัจจัยให้เป็นผู้มีใจคอมั่นคงองอาจขึ้นด้วย หัดระเบียบแถว หัดตัดกาย (ทำพร้อมกันทั้งพวก) หัดวิ่ง หัด กระโดดและกรำบากบ้นในวิธีต่าง ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ในการบริหารร่างกายและใจคอยให้มันคง อดอาจ เช่น การเล่นฟุตบอลตามแบบของกรมศึกษาธิการ ถ้าจะจัดให้มีได้ควรมี
	การรักษาตัว	เพื่อให้เป็นผู้รู้จักปฏิบัติตนให้ได้ความสำราญแห่งร่างกาย และรักษาชีวิตให้เป็นไปโดยสุขสวัสดิ์ การฝึกวิชานี้ ไม่ใช่แต่เพียงให้รู้ไว้เท่านั้น ต้องให้ปฏิบัติจึงจะเป็นประโยชน์แก่ตนและต้องหัดให้เคยไปเสียแต่เล็ก
	ศรึระศาสตร์ และสุขวิทยา	เพื่อให้รู้จักบำรุงร่างกาย ให้พ้นจากโรคที่ไม่ควรจะเป็นและให้รู้จักเลือกและรักษาที่อยู่ให้สมควรเป็นที่ให้เกิดสุข

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านการมีสุนทรียภาพ และลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา

หลักสูตร	วิชา	การจัดการสอน
หลักสูตร ๒๔๕๔	<p>วาดเขียน</p> <p>ขับร้องและดนตรี</p> <p>การทหาร</p>	<p>ให้เกิดความพิศวงในรูป อะไรผ่านตาให้ชื่อว่าเห็นอยู่เสมอ ให้เกิดความสังเกตในการเขียนรูปได้ถูกต้องตามของจริง กับให้มีสันดานรักความงามความสะอาดระเบียบเรียบร้อย</p> <p>ความมุ่งหมาย คือ จะให้ได้ประโยชน์ทางทำใจให้เบิกบาน เพราะใจย่อมเป็นใหญ่แห่งกิจการทั้งปวง ถ้าใจมัวมนต์ไม่ปล่อยใส จะประกอบกิจการอันใดก็ยากที่จะให้ดีได้ การขับร้องและดนตรีเป็นเครื่องฟอกสร้างใจให้สะอาดได้คืออย่างหนึ่ง กับเป็นเครื่องชวนให้รักความประณีตความงามความไพเราะด้วย</p> <p>เพื่อบริหารร่างกายให้บริบูรณ์เป็นปกติให้เป็นการฝึกหัดกระทำตามสั่งโดยฉับไว และให้สามารถกระทำกิจร่วมกันโดยพร้อมเพรียงกัน ซึ่งมุ่งต่อผลสำเร็จอันดีด้วยกัน ทั้งจะได้เป็นปัจจัยให้เป็นผู้มีใจเชื่อมั่นคงองอาจขึ้นด้วย หัดระเบียบแถว หัดคัดกาย (ทำพร้อมกันทั้งพวก) หัดวิ่ง หัด กระโดดและกรำกรากบากบั้น ในวิธีต่าง ๆ เพื่อซ้อมกำลังและความว่องไว กับหัดยิมนาสติก คือ หก โหน โยน ไกว เพื่อให้ร่างกายแข็งแรง และใจคงองอาจ การเล่นต่าง ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ในการบริหารร่างกายและให้ใจคองมั่งคงองอาจ เช่น การเล่นฟุตบอลตามแบบของกรมศึกษาธิการ ถ้าจะจัดให้มีได้ควรให้มี</p>
<p>หลักสูตร พ.ศ. ๒๔๕๖</p> <p>หลักสูตร พ.ศ. ๒๔๖๔</p>		<p>เช่นเดียวกับหลักสูตร พ. ศ. ๒๔๕๔</p>
หลักสูตร พ. ศ. ๒๔๖๔	การเรือน	<p>การทำสวน ความมุ่งหมาย ถึงให้รู้ประโยชน์และความงามของธรรมชาติและนำมาใช้การบำรุงตกแต่งบ้านเรือน เพื่อให้เกิดประโยชน์ให้เป็นที่สำราญและให้เป็นการประหยัดทรัพย์</p> <p>ให้ฝึกหัดวิธีการทำสวนตามแต่เหมาะแก่ท้องถิ่น มีการทำสวนดอกไม้ ผลไม้ และสวนผักเป็นวัน รู้ลักษณะของต้นไม้ วิธีปลูก วิธีบำรุงการวางแบบสวน วิธีประสมดิน การใช้เครื่องมือ ในการทำสวนทั้งหมดนี้ให้สอนด้วยท่าเร็ว ๆ ให้ได้รับความรู้เพราะการที่ทำขึ้นเองเป็นสำคัญ</p>

กล่าวได้ว่าหลักสูตรทุกฉบับมุ่งเน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองทั้งด้านวิชาการ คุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

๑. ให้เป็นคนดี มีธรรมะ และเป็นพลเมืองที่ดี (ของหญิงเพิ่มการให้รู้จักครองตน ครองคน ครองสมบัติ เพื่อจะได้เป็นแม่เรือนและมารดาที่ดี)
๒. ให้มีความรู้ภาษาไทยให้จนสื่อความหมายได้ดี
๓. ให้รู้จักคิดเลขและทำบัญชีเป็นพอที่จะใช้ได้ในการค้าขายแลกเปลี่ยน
๔. ให้มีความรู้่ว่าประเทศไทยเกี่ยวข้องกับประเทศอื่น ๆ ในโลกอย่างไรและเพื่อให้เกิดความรักชาติ และทำนุบำรุงบ้านเมือง
๕. ให้มีความสังเกตและช่างสังเกต จนสามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต
๖. ให้มีความรักในสิ่งที่สวยงาม สะอาด และเรียบร้อย
๗. ให้มีนิสัยรักในการทำงาน
๘. ให้มีความรู้และความคิดในการแสวงหาความเจริญในการเพาะปลูก
๙. ให้รู้จักค้าขายและมีธรรมะของพ่อค้า
๑๐. ให้รู้จักประกอบสัมมาอาชีพ
๑๑. ให้พยายามปลูกฝังนิสัยที่ดีและรู้จักใช้ประโยชน์และความงามจากธรรมชาติ ตกแต่งบ้านเรือนให้สวยงามและประหยัด
๑๒. ให้เป็นผู้คุ้นเคยกับหนังสือสำคัญอันเป็นสมบัติของชาติ รู้มาก อ่านมากและสื่อความหมายได้ถูกต้องคล่องแคล่ว
๑๓. ให้มีความรู้ทางภาษาอังกฤษจนสามารถใช้เป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้ต่อไป และใช้พูดได้
๑๔. ให้รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล
  - ให้มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์จนสามารถทราบประโยชน์และโทษของสิ่งต่าง ๆ เพื่อจะได้เป็นถั้วรอบคอบ
  - ให้รู้จักบำรุงรักษาร่างกายให้แข็งแรง และปราศจากโรคภัย
  - ให้รู้จักทำงานเป็นหมู่คณะ

บทที่ ๔

การจัดการเรียนการสอนและผลสำเร็จที่ได้รับ

การจัดการเรียนการสอน (Teaching and Learning Management) คือ การจัดแผนการเรียน การจัดการตารางสอน การจัดชั้นเรียน การจัดครูเข้าสอน การจัดทำโครงการสอน การจัดทำบันทึกการสอนหรือแผนการสอน การจัดแบบเรียนและอุปกรณ์การเรียน การจัดทำคู่มือครู การปรับปรุงและพัฒนาการสอนให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร^๑

ปัจจัยสำคัญอันนำไปสู่ความสำเร็จต่อการจัดการเรียนการสอน คือ ครู และการใช้หลักสูตร สำหรับการนำหลักสูตรไปใช้เพื่อการจัดการเรียนการสอน ได้ศึกษาไว้ในบทที่ ๓ แล้ว ดังนั้น การศึกษาเรื่องการจัดการเรียนการสอนในบทนี้ จึงศึกษาเฉพาะด้านบุคลากร คือ ครู

๔.๑ การจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนย่อมต้องมียานพัฒนาบุคลากรเป็นปัจจัยที่สำคัญอันจะทำให้การเรียนการสอน ซึ่งมีการจัดลำดับเงื่อนไขการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ บุคลากรที่สำคัญดังกล่าวคือ “ครู” รูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งหมายถึง แนวทางการปฏิบัติการสอนของครู หรือขั้นตอนที่จะนำผู้เรียนไปสู่สิ่งที่เป็นผลการเรียนรู้^๒ ครูจึงถือเป็นงานพัฒนาบุคลากรที่มีความสำคัญยิ่งต่องานบริหารการจัดการด้านการศึกษา การพัฒนาครูที่จำเป็น ได้แก่ การจัดทำมีโครงการศึกษาสำหรับพัฒนาครูอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง ตลอดจนการจัดครูให้สามารถสอนได้ตรงตามหน้าที่และความสามารถ

การพัฒนาครูมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องด้วยกระบวนการที่ก้าวหน้าตามยุคสมัย และเป็นไปตามบริบททางสังคม ทั้งด้านความรู้ ความสามารถของครู และทักษะของครู อันเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้การจัดการศึกษาได้มาตรฐานและมีคุณภาพ สามารถพัฒนาบุคลากรที่มีคุณภาพออกไปรับใช้สังคมได้หลากหลายสาขา แม้ว่าจะไม่ประกอบอาชีพครูก็ตาม

๔.๑.๑ ความรู้ความสามารถของครู

๑) ก่อนการปฏิรูปการศึกษา

ในยุคเริ่มต้นก่อนการปฏิรูปการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นั้น การศึกษาแบบโบราณของไทย บุคลากรทำหน้าที่ “ครู” คือ “พระ” เพราะสถานศึกษาของคนไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยคือ วัด ซึ่งเป็นการศึกษาสำหรับสามัญชน ส่วนการศึกษาที่จัดสำหรับ

^๑ <http://www.thaiedresearch.org/result/result.php?id=66>

^๒ กระทรวงศึกษาธิการ, กระบวนการเรียนรู้ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๙), หน้า ๓๓

บุตรหลานของเจ้านายและมูลนายทั้งหลายนั้นคือ “วัง” ซึ่งเป็นแหล่งรวม “นักปราชญ์ราชบัณฑิต” ทั้งหลายจะทำหน้าที่ “ครู”^๓

ในแง่คุณภาพนั้น พระที่ทำหน้าที่ครู และโรงเรียนที่อยู่ในวัด พระจึงให้ความสำคัญต่อ “การสอนให้รู้คำสั่งสอน และประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา” “รู้หนังสือเพียงอ่านออกเขียนได้อย่างงูๆ ปลาๆ เท่านั้น ใช้การอะไรในเรื่องหนังสือไม่ใคร่ได้”^๔

ส่วนครูของเจ้านายก็ได้แก่เจ้านายผู้ใหญ่ข้างใน หรือถ้าเป็นพ่อค้าคหบดีก็อาจจ้างครูมาสอนตามบ้าน เน้นการเรียนการสอนตามสกุลวงศ์ และตามท้องถิ่น แต่ยังคงมีจุดมุ่งหมายเพื่อสอนศีลธรรมจรรยา มารยาท และอ่านออกเขียนได้^๕

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มการวางรากฐานการศึกษาแผนใหม่ โดยจัดเป็นระบบโรงเรียนขึ้นมา ซึ่งเริ่มจากโรงเรียนในพระบรมมหาราชวัง แล้วขยายโรงเรียนออกไปสู่ราษฎรทุกระดับชั้น แนวพระราชดำริที่สำคัญในด้านการจัดการศึกษาของพระองค์ คือ การจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครู เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ จุดประสงค์เพื่อผลิตคนที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้น เนื่องจากการศึกษาและโรงเรียนหลวงได้ขยายตัวออกไปมากทำให้ขาดแคลนครูผู้สอนที่มีคุณภาพ ซึ่งในระยะแรกจึงจำเป็นต้องพึ่งครูต่างประเทศ

๒) การจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครู

โรงเรียนฝึกหัดครูเริ่มตั้งแต่วันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๕ โครงการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูมีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการสอนอย่างแท้จริง สำหรับไปเป็นครูสอนในโรงเรียนต่างๆ ที่ยังขาดแคลนครูอยู่ ซึ่งเป็นโครงการในพระราชดำริของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ แต่ต้องทรงย้ายไปดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยอย่างกะทันหัน อย่างไรก็ตามโครงการนี้ก็ยังคงดำเนินต่อมาในสมัยที่เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พรบุนนาค) เป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ โดยใช้ชื่อเรียกว่า “โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์” ความสำคัญของโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์พบได้จากคำกราบบังคมทูลที่เจ้าพระยาภาสกรวงศ์มีต่อพระเจ้านั่งยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ ผู้ทรงปฏิบัติหน้าที่ราชเลขานุการในพระองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนี้

.....ในการศึกษาที่จะให้แพร่หลายไปบูรณเป็นแบบแผนสืบต่อไป ก็

จำเป็นต้องมีโรงเรียนฝึกหัดครูอาจารย์ การศึกษาจึงจะเป็นการเจริญ

^๓ กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ ๒๔๓๓-๒๕๐๓, (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๓), หน้า ๑.

^๔ สุมน อมรวิวัฒน์ สวัสดิ์ จงกล ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, ปรีชาญาณสยาม : บทวิเคราะห์ ด้านการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาฯ, ๒๕๔๑), หน้า ๒๕๓

^๕ พระยาอนุমানราชชน, ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน, (พระนคร : ราชบัณฑิตสถาน, ๒๕๑๐), หน้า ๑๔๘

สืบไป ด้วยต้องการครูที่จะสอนตามธรรมเนียมแบบแผนโดยแท้ และ
การที่จะสอนผู้เป็นครูอาจารย์อีกทีนั้นเป็นการ ยากที่สุด ไม่เหมือนสอน
กับนักเรียนธรรมดา...^๖

โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์มีครูชาวอังกฤษชื่อ นายเอช กรีนรอด เป็นอาจารย์ใหญ่ ปีแรกมี
นักเรียนเพียงแค่ ๓ คน คือ นายนกยูง (พระยาสุรินทรราชา) นายบุญรอด (พระยาภิรมย์ภักดี)
และนายส่วย แต่ทั้ง ๓ คนนี้ เรียนไม่จบ ใน พ.ศ. ๒๔๓๖ จึงรับนักเรียนเพิ่มใหม่อีก ๓ คน คือ
นายสนั่น (เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี) นายสด (หลวงสังขวิทย์วิสุทธิ) นายเหม (พระยาโอวาฬทวาทกิจ)
ซึ่งถือเป็นนักเรียนฝึกหัดครู รุ่นแรกที่สอบไล่ได้ประกาศนียบัตรของกรมศึกษาธิการ ต่อมาในปี
พ.ศ. ๒๔๔๕ จึงย้ายไปอยู่ที่ตึกแมนนฤมิตร วัดเทพศิรินทราวาส เรียกว่าโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์
เทพศิรินทร์ ซึ่งมีโรงเรียนประถมสามัญอยู่ด้วยสำหรับเป็นที่ฝึกสอน^๗

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๖ เมื่อพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ได้เป็นอธิบดีกรมศึกษาธิการ เห็นว่า ความ
ต้องการครูมีมาก จึงได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นอีกแห่งหนึ่ง เรียกว่า โรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตก
ที่บ้านสมเด็จเจ้าพระยา เพื่อผลิตนักเรียนที่สอบไล่ได้ชั้นประโยคครูประถม ให้เป็นครูมูลไปสอน
ตามหัวเมืองต่าง ๆ จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๔๘ โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เทพศิรินทร์ จึงย้ายมารวมกับ
โรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตก เรียกว่า “โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์” รับผู้จบครูประถมและจบมัธยม
สามัญเขียน มาเรียน ๒ ปี โดยขยายการเรียนขึ้นไปถึงชั้นฝึกหัดครูมัธยม

ความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียนฝึกหัดครูได้ทวีขึ้นเป็นลำดับ มีการปรับปรุงการศึกษา
สำหรับโรงเรียนฝึกหัดครูอีกใน พ.ศ. ๒๔๔๖ ได้แบ่งนักเรียนฝึกหัดครูออกเป็น ๖ ประเภท คือ^๘

๑. ครูสอนชั้นประถม
๒. ครูสอนภาษาต่างประเทศ
๓. ครูชั้นมูล
๔. ครูชั้นประถม
๕. ครูชั้นมัธยม
๖. ครูต่างประเทศ

^๖ หจข. ก.ร.๕ศ/๑ เล่มที่ ๑ เรื่องที่ ๑ เบ็ดเตล็ดกระทรวงศึกษาธิการ (รศ.๑๐๕ – รศ.๑๑๑).

^๗ กอวางแผนการศึกษา, การวางแผนกำลังคนและการศึกษาในประเทศ. (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๐๕),
หน้า ๒.

^๘ กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ ๒๔๓๕-๒๕๐๗. (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๗), หน้า
๑๐๒.

นักเรียนฝึกหัดครู

ประเภท	หน้าที่	ผลสำเร็จที่ได้รับ
<p>๑. ครูสอนชั้นประถม</p> <p>๑. เป็นนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาแล้ว</p> <p>๒. เป็นผู้ทีครูในโรงเรียนที่สอนพิจารณาแล้วและลงความเห็นว่ามีนิสัยสมควรเป็นครูได้</p> <p>๒. ครูสอนภาษาต่างประเทศ</p> <p>๑. เป็นนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาพิเศษอังกฤษจนสอบไล่ได้ตามหลักสูตรของโรงเรียนแล้ว</p> <p>๒. ครูในโรงเรียนนั้นพิจารณาเห็นว่ามีนิสัยพอที่จะเป็นครูได้ในภายหน้า</p> <p>๓. ครูชั้นมูล</p> <p>๑. เป็นนักเรียนที่ได้เข้าฝึกหัดเล่าเรียนในโรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตก (บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา) มาแล้ว มี ๒ ประเภท คือ</p> <p>๑.๑ นักเรียนที่ทางเจ้าคณะมณฑล (พระภิกษุ) ได้จัดส่งสำหรับฝึกหัดออกไปเป็นครูในมณฑลต่างๆ ซึ่งมีทั้งพระสงฆ์และคฤหัสถ์</p> <p>๑.๒ ผู้ที่มีพื้นความรู้แล้ว และสมัครเข้าเป็นนักเรียนครูเพื่อรับประกาศนียบัตร</p> <p>๒. นักเรียนทั้ง ๒ ประเภท มีกำหนดเวลาเรียนอย่างช้าที่สุด ๑ ปี ต้องสอบไล่ให้ได้</p>	<p>กรมศึกษาธิการส่งนักเรียนประเภทนี้ให้ทำการฝึกสอน และเรียนด้วยตนเอง เพื่อความชำนาญในการสอน และมีความรู้มากขึ้น</p> <p>กรมศึกษาธิการจัดให้มีเวลาฝึกหัดสอนและจัดให้มีเวลาฝึกฝนด้วยตนเอง</p> <p>เมื่อรับประกาศนียบัตรแล้วออกเป็นครูสอนชั้นมูลศึกษาในกรุงเทพฯ ทั้งที่เป็นพระสงฆ์และคฤหัสถ์</p>	<p>๑. ระหว่างทำการฝึกสอนได้รับเงินเดือนๆ ละ ๑๐ บาท</p> <p>๒. ถ้าแสดงให้เห็นว่าเป็นคนมีความรู้และสามารถสอนได้ดีก็จะได้รับสิทธิในการที่จะเข้าเป็นนักเรียนครูชั้นประถม</p> <p>๑. มีเงินเดือน ๆ ละ ๑๐ บาท</p> <p>๒. เมื่อสอนอยู่เป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๑ ปีแล้ว มีสิทธิได้ออกไปศึกษา ณ ต่างประเทศ ด้วยทุนเล่าเรียนหลวง</p> <p>๓. ถ้าออกไปศึกษาที่เมืองนอกไม่ได้ แต่มีความรู้ความสามารถที่จะสอนได้เป็นครูได้ก็ได้รับสิทธิเป็นข้าราชการ</p> <p>นักเรียนทั้ง ๒ ประเภท จะได้รับเงินเดือน ดังนี้</p> <p>๑) พระสงฆ์มีเงินบำรุงเดือนละ ๘ บาท</p> <p>๒) คฤหัสถ์อยู่ในโรงเรียนมีเบี้ยเลี้ยงเดือนละ ๑๐ บาท</p>

นักเรียนฝึกหัดครู

ประเภท	หน้าที่	ผลสำเร็จที่ได้รับ
<p>๔. ครูชั้นประถม</p> <p>๑. เป็นนักเรียนที่ทำการฝึกหัดสำหรับเป็นครูนักเรียนในชั้นประถม แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ</p> <p>๑.๑ ผู้ที่เข้าคณะมณฑล (พระภิกษุ) ส่งฝึกสอนแล้วในประเภทนักเรียนครูมูลศึกษา และสอบไล่ได้ ประกาศนียบัตรครูมูลศึกษามาแล้ว และสมัครเรียนต่อไปที่โรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตก (บ้านสมเด็จเจ้าพระยา)</p> <p>๑.๒ เป็นนักเรียนที่มีความรู้ความสามารถเข้าเรียนที่โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์วัดเทพศิรินทร์</p> <p>๒. ต้องเรียนและสอบไล่ได้ประกาศนียบัตรในกำหนด ๑ ปี</p> <p>๓. ถ้าสอบไม่ได้ต้องออกจากโรงเรียน</p>	<p>เป็นครูนักเรียนในชั้นประถม</p>	<p>๑. เมื่อรับประกาศนียบัตรครูประถมศึกษาจากโรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตกจะได้รับเบี้ยเลี้ยงเหมือนครูมูลศึกษา</p> <p>๒. เมื่อเข้าเรียนที่โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์วัดเทพศิรินทร์ได้ค่าบำรุงการเล่าเรียนเดือนละ ๑๕ บาท</p>
<p>๕. ครูชั้นมัธยม</p> <p>๑. เป็นนักเรียนที่สอบไล่ได้ชั้นสามัญศึกษา ชั้นมัธยมมาแล้ว</p> <p>๒. เป็นผู้สอบไล่ได้ประกาศนียบัตรครูประถมศึกษามาแล้ว</p> <p>๓. ต้องเรียนและสอบไล่ให้ได้รับประกาศนียบัตรภายในระยะเวลา ๒ ปี</p> <p>๔. ถ้าสอบไล่ไม่ได้ต้องออกจากโรงเรียน</p>	<p>เข้าฝึกหัดอยู่ในโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์วัดเทพศิรินทร์ ซึ่งจัดสำหรับเป็นครูสอนชั้นมัธยม</p>	<p>ได้รับค่าบำรุงในการเล่าเรียนเดือนละ ๒๕ บาท</p>

นักเรียนฝึกหัดครู

ประเภท	หน้าที่	ผลสำเร็จที่ได้รับ
<p>๖. ครูต่างประเทศ</p> <p>๑. เป็นนักเรียนที่กรมศึกษาธิการส่งออกไปศึกษาวิชาครูหรือวิชาอื่น ๆ ณ ต่างประเทศด้วยทุนของหลวง</p> <p>๒. กำหนดเวลาเรียนสุดแต่ประเทศนั้นจะมีกำหนดระยะเวลาเรียนของแต่ละวิชา</p> <p>๓. ต้องประพฤติตัวให้ดี และเอาใจใส่ในการศึกษาให้เจริญก้าวหน้าตามสมควร ถ้าประพฤติเลิหายและขาดความเอาใจใส่ในการศึกษาเท่าที่ควร กรมศึกษาธิการมีอำนาจเรียกกลับทันที และถือเท่ากับเป็นนักเรียนครูที่สอบไล่ตก</p>	<p>กลับมาเป็นครูสอนภาษาอังกฤษ หรือวิชาที่เรียนมาโดยเฉพาะ</p>	

ทำให้กรมศึกษาธิการสามารถผลิตครูที่มีความรู้ ความสามารถ ออกไปสอนตามโรงเรียนต่าง ๆ ได้อย่างมีคุณภาพโดยยึดเกณฑ์ปรับปรุงครู เช่น นักเรียนครูที่สอบไล่ตกก็มีทางปรับปรุงอีกส่วนหนึ่ง โดยเฉพาะ นั่นก็คือ กรมศึกษาธิการจะพิจารณาถึงความรู้ความสามารถอีกชั้นหนึ่ง เมื่อเห็นว่าพอมีความรู้ความสามารถบ้างก็จะจัดส่งออกไปรับราชการเป็นครูหรือทำการอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษา ซึ่งประเภทนี้ต้องใช้เวลารับราชการถึง ๓ ปี^๕ อีกทั้งกรมศึกษาธิการยังมีส่วนช่วยผลิตบุคลากรเข้ารับราชการ ในกรม กอง และกระทรวงต่างๆ ในสมัยนั้นอีกด้วย แต่อย่างไรก็ตามในเวลาต่อมาจะพบว่าการผลิตครูที่ได้มาตรฐานและมีคุณภาพยังมีจำนวนไม่เพียงพอแก่ความต้องการ โดยพบว่าใน พ.ศ. ๒๔๙๐ ครูประกาศนียบัตรในโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนประชาบาลและโรงเรียนราษฎร์ มีอยู่รวมกันเพียงร้อยละ ๑๑ ของจำนวนครูทั้งหมด^๖ จึงทำให้ต้องหาวิธีการแก้ปัญหาการขาดแคลนครูมาก่อนหน้านี้แล้ว ด้วยการตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูมณฑล และการเข้ารับการศึกษาที่สามัคยาจารย์สมาคม

โรงเรียนฝึกหัดครูหญิง

ระยะแรกของการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูชายนั้นมีแต่ฝึกหัดครูชาย จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๕๖ จึงได้มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูหญิงแห่งแรกที่โรงเรียนเบญจมราชาลัย โดยสอนหลักสูตรทั้งประโยคครูมูล และครูประถม รวมทั้งเปิดโรงเรียนฝึกหัดครูประจำมณฑล ทั้งนี้สืบเนื่องจากแนวคิดของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี ซึ่งท่านให้ความสำคัญกับการฝึกหัดครูผู้หญิง โดยเล็งเห็นว่าการศึกษาของสตรีควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาขึ้นอย่างกว้างขวาง เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติโดยตรง ท่านได้ยกตัวอย่างให้เห็นว่าบทบาทของผู้หญิงนั้นมีความสำคัญอย่างมากมาด้วยเหตุผลที่ “ผู้หญิงย่อมเป็นมารดาแห่งทารกที่เกิดในภายหลังแล้วทั้งเป็นที่เลี้ยงนมนมด้วยเสร็จความใกล้ชิด ทารกอยู่แก่ผู้หญิง วาจาที่ดี กิริยาที่ดี และใจคอที่ดี ทารกยอมคลุ้มไปจากสตรีก่อน”^๗ แต่การอบรมสั่งสอนสตรีนั้นยังไม่สามารถดำเนินไปได้ เพราะขาดครูผู้สอนโดยเฉพาะในต่างจังหวัดด้วยแล้วยังขาด อย่างมาก ทำให้ขยายการศึกษาให้กับผู้หญิงได้น้อย ท่านจึงมีแนวคิดว่าการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูหญิงนั้นเป็นของจำเป็นของประเทศชาติจริง ๆ “ผู้ชายจะเป็นคนดีแต่ฝ่ายเดียว ถ้าผู้หญิงไม่ดีด้วยแล้ว ความคิดของบ้านเมืองจะเป็นอันสำเร็จ โดยบริบูรณ์ไม่ได้”^๘

จากรายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๖ ประจำปีพุทธศักราช ๒๔๕๖ กล่าวถึงระเบียบการของโรงเรียนฝึกหัดครูผู้หญิง ดังนี้

^๕ ประพัฒน์ ตรีณรงค์, ชีวิตและผลงานของเจ้าพระยาพระเสด็จฯ, (พระนคร : โรงพิมพ์อุดมศึกษา ๒๕๐๔), หน้า ๓๓๕.

^๖ กระทรวงศึกษาธิการ. ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฉลองครบรอบหกสิบปีกระทรวง วันที่ ๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๕๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๔๕๕) หน้า ๑๑๕.

^๗ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี อังใน ปริชาญาณสยาม : บทวิเคราะห์ด้านการศึกษา, หน้า ๔๕๖.

^๘ ประพัฒน์ ตรีณรงค์. อ้างถึงแล้ว, หน้า ๔๑๕.

ด้วยการศึกษาสำหรับเด็กหญิงในเวลานี้ ที่ได้จัดขึ้นแล้วพอ เป็นอยู่ก็มีแต่กรุงเทพฯ ตามหัวเมือง มณฑลต่าง ๆ ยังบกพร่องอยู่มาก บัดนี้ถึงเวลาที่จะต้องรีบคิดอ่านจัดการให้เด็กผู้หญิงได้เล่าเรียนมากขึ้น แต่มีการติดขัดในเรื่องครูที่จะสอน คือ เรื่องครูผู้หญิงนี้ เมื่อว่าด้วยตัวคน ก็พอจะหาได้บ้าง แต่ยอมเป็นคนกรุงเทพฯ เสียทั้งนั้น ผู้ที่ไม่มีพื้นเพอยู่ หัวเมืองเช่นนี้ จะส่งไปเป็นครูอยู่ตามหัวเมืองเป็นการยาก กระทรวง ธรรมการจึงได้คิดจัดตั้งการฝึกหัดครูขึ้นที่กรุงเทพฯ สำหรับรับนักเรียน ครูผู้หญิงที่จะส่งมาแต่หัวเมืองมณฑลต่าง ๆ ^{๑๑}

ระเบียบการของโรงเรียนฝึกหัดครูหญิง

๑. ข้าหลวงเทศาภิบาล มีสิทธิคัดเลือกเด็กหญิงในมณฑลของตนที่มีอายุ ๑๓ ถึง ๑๖ ปี มีความรู้พออ่านออกเขียนได้ รู้เลขอย่างต่ำบวกลบคูณหาร แต่ถ้ามีความรู้ถึงขั้นสอบไล่ได้ประโยค ประถมก็ยิ่งดี ส่งเข้ามาเรียนในโรงเรียนฝึกหัดครูได้ปีละ ๕ คน
๒. เวลาเรียน ๓ ปี ถึง ๕ ปี
๓. เวลาเรียนไม่ต้องเสียค่าเรียนและค่าอาหาร
๔. เมื่อเรียนสำเร็จแล้ว ต้องทำงานเป็นครูตามจำนวนปีที่ได้มาเรียนเป็นนักเรียน ฝึกหัดครูนั้นแล้วสุดแต่สมัครใจ
๕. ถ้าเรียนสำเร็จแล้ว แต่ไม่ยอมสมัครเป็นครู ต้องให้เงินแก่กระทรวงเดือนละ ๑๕ บาท ถ้าเรียน ๓ ปี ก็คืนมีกำหนด ๓ ปี ถ้าเรียน ๕ ปี ก็คืนมีกำหนด ๕ ปี
๖. นักเรียนที่ส่งเข้ามาเรียน ต้องมีผู้มีหลักฐานทุกสิ่งทุกอย่างตามระเบียบการ และผู้ รับรองจะต้องลงชื่อในในสมัครด้วย
๗. ค่าเดินทาง ถ้าเครื่องนุ่งห่ม ค่าหนังสือเรียน นักเรียนเป็นผู้เอง
๘. นักเรียนที่ข้าหลวงเทศาภิบาลจัดส่งเรียกว่า นักเรียนหลวง ถ้ามีนักเรียนสมัครโดย เทศาภิบาลไม่ได้ส่ง นักเรียนสมัครเข้าเรียนเอง ต้องเสียค่าเล่าเรียนและค่ากินอยู่เดือนละ ๑๕ บาท นักเรียนประเภทสมัครเรียนเองไม่ต้องปฏิบัติตามกฎเมื่อออกโรงเรียนแล้ว (คือไม่เป็นครูก็ได้)
๙. ใครสำเร็จประโยคครูมูล รับราชการได้เดือนละ ๓๐ บาท สำเร็จประโยคครู ประถมได้เดือนละ ๔๕ บาท ถ้าลาออก กระทรวงธรรมการจะเป็นผู้กำหนดเงินเดือนตามสมควร

^{๑๑} รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๖ เรื่องระเบียบการโรงเรียนฝึกหัดครูผู้หญิง ประจำปีพุทธศักราช ๒๔๕๖, หน้า ๒๓-๒๔.

ต่อมาโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ได้รวมเป็นแผนกหนึ่งของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วพัฒนามาเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ.๒๔๕๕ ประกอบด้วยคณะต่างๆ ๔ คณะ คือ คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ คณะชั้นตรีศึกษา และคณะแพทยศาสตร์ โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ได้รวมอยู่ในคณะอักษรศาสตร์และ วิทยาศาสตร์ โดยจัดเป็นแผนกหนึ่ง คือ แผนกฝึกหัดครู คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ต่อมาแผนกฝึกหัดครูคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ แยกมาตั้งเป็นคณะครูศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๐๐ โดยศาสตราจารย์ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงษ์ ณ อุรุยา และทำหน้าที่ผลิตครูบัณฑิตออกไปรับใช้สังคม ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน คณะครูศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงถือเป็นสถาบันการศึกษาที่มีหน้าที่ผลิต “ครู” ที่ได้คุณภาพตามมาตรฐานสากลมาตั้งแต่ยุคเริ่มต้นการปฏิรูปการศึกษาของไทย

๔.๑.๒ การพัฒนาทักษะและคุณภาพของครู

การจัดการศึกษาจะประสบความสำเร็จตรงตามมาตรฐานและคุณภาพที่กำหนดไว้ได้นั้น “ครู” ผู้ซึ่งเป็นบุคลากรทางการศึกษาที่สำคัญอีกองค์ประกอบหนึ่ง จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องได้รับการพัฒนาทักษะและคุณภาพอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพในการจัดการเรียนรู้ให้แก่นักเรียนของตนอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนสามารถจัดการเรียนรู้ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่กำหนดไว้ การดำเนินงานเพื่อพัฒนาทักษะและคุณภาพของครูตรงตามมาตรฐานและคุณภาพการศึกษา ได้แก่

๑) การพัฒนาครูอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

๑.๑) การจัดอบรมครู

จากรายงานกระทรวงธรรมการตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๕๒ เป็นต้นมา นโยบายของกรมศึกษาธิการกำหนดให้มีการจัดอบรมครูในแต่ละจังหวัดแต่ละมณฑล ในช่วงวันหยุดหรือช่วงวันปิดเทอม เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพครูอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา ทำให้การจัดอบรมยิ่งทวีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะการศึกษาขยายตัวออกไปรวดเร็วกว่าการฝึกหัดครูจะจัดได้เพียงพอ

...จำนวนครูก็ทวีตามด้วย ฉะนั้นย่อมเป็นธรรมดาอยู่แล้วที่ครูเหล่านี้โดยมากไม่เป็นพวกที่ได้รับการอบรมเลย เพื่อเปิดโอกาสให้ครูพวกนี้ได้รับความรู้เบื้องต้นในการสอน จึงได้จัดให้มีการอบรมครูขึ้นแทบทุกมณฑลทั่วพระราชอาณาจักร การอบรมจัดทำกันในระหว่างเวลาที่โรงเรียนปิด และก็ปรากฏว่าเป็นที่นิยมกันทั่วไปและเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง การอบรมนี้รวมทั้งการสอน เพื่อให้ทราบถึงความประสงค์และ

วิธีดำเนินการแห่งพระราชบัญญัติประถมศึกษาทั้งชี้แจงให้เข้าใจกิจ
ธุระอันเกี่ยวแก่การจัดการ และการทะเบียนของโรงเรียนด้วย^{๑๔}

การตั้งสอนและการงาน โรงเรียนทั้งโรงเรียนหลวง และโรงเรียน
ตามวัด ได้ผลแล้วเรียบร้อยดีกว่าศกก่อนมาก โดยได้แนะนำเมื่อเวลาไป
ตรวจตราบ้าง เรียกมาประชุมแนะนำเป็นรายวิก รายเดือนบ้าง เรียกครู
ประจำเมืองหรือประจำอำเภอใกล้ ๆ เข้ามาศึกษากิจการที่มณฑลหรือ
เมืองก็มีทั้งส่งข้อแนะนำไปให้จัดทำ ผลที่แลเห็นได้อีกอย่างหนึ่งคือ
นักเรียนเข้าสอบไล่ และไล่ได้มีส่วนร่อยมากกว่าศกก่อน^{๑๕}

นอกจากนั้นแล้วในช่วงที่โรงเรียนปิดเทอม “ให้ครูโรงเรียนต่าง ๆ ไปประชุมศึกษาความรู้
เพิ่มเติม ณ โรงเรียนตัวอย่างในเมืองของตน”^{๑๖} โดยให้กรรมการเมืองเป็นหัวหน้าแนะนำสิ่งที่ควร
ศึกษา เมื่อเสร็จสิ้นการประชุมแล้วกรรมการเมืองมีหน้าที่ทำรายงานถึงผู้ว่าราชการเมือง เพื่อนำเสนอ
ข้าหลวงเทศาภิบาลเพื่อจะได้รับความทราบว่าครูได้รับประโยชน์อะไรบ้างจากการเข้าร่วมประชุม นโยบาย
นี้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป

ศึกษาธิการทั้งหมดเห็นพ้องกันว่า การอบรมอย่างเคร่งครัดนี้มี
ประโยชน์มากจำนวนโรงเรียนฝึกหัดครูยังมีน้อยกว่าความต้องการที่จะ
รับและตั้งสอนผู้ที่มุ่งเป็นครูได้หมด กว่าจะมีสถานที่พอแก่ความ
ต้องการส่วนนี้นั้นยังคงต้องรอไปอีกช้านาน ด้วยเหตุนี้การอบรมใน
ระหว่างวันหยุดจึงมีค่ามากและก็อาจจะเป็นวิธีที่ดีที่สุดสำหรับแก้ความ
ติดขัดที่เวลานี้ได้^{๑๗}

แม้แต่ครูประกาศนียบัตรผู้มี “วุฒิในเชิงสอน”^{๑๘} อยู่แล้วก็ควรเข้ารับการอบรมให้
“สามารถในหน้าที่ยิ่งขึ้น” ส่วนการอบรมครูที่ไม่มีประกาศนียบัตร แต่ต้องมีหน้าที่สอน กรม
ศึกษาธิการเล็งเห็นความสำคัญที่ต้องเอาใจใส่กวดขัน ยิ่งเป็นครูที่สอนระดับชั้นประถมศึกษา “ยังต้อง
ปั้นภาชนะคือกุลบุตรให้ได้รับรูปร่างถูกสัดส่วนตามความประสงค์แห่งรัฐบุรุษประกาศนโยบาย...”^{๑๙} ซึ่ง

^{๑๔} รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๒ แผนกกรมศึกษาธิการ ประจำปี ๒๔๕๒, หน้า ๑๕.

^{๑๕} เพิ่งอ้าง, หน้า ๓๑.

^{๑๖} รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๔ ประจำปีพุทธศก ๒๔๕๔, หน้า ๑๓๒.

^{๑๗} รายงานกระทรวงธรรมการ ประจำปีพุทธศักราช ๒๔๖๗.

^{๑๘} รายงานกระทรวงธรรมการ การอบรมครู ประจำปีพุทธศก ๒๔๗๐.

^{๑๙} เพิ่งอ้าง.

ขณะนั้นปรากฏว่ามีครูประกาศนียบัตรตามมณฑลต่าง ๆ ทั่วประเทศเพียงร้อยละ ๑ เท่านั้น เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา ดังนั้นวิธีการแก้ปัญหาในเรื่องนี้จึงได้มีการแนะนำให้ครูที่ไม่มีประกาศนียบัตรทำการสอนเหล่านี้ ในวันที่มารับเงินเดือนที่อำเภอเดือนละครั้ง หรือช่วงที่โรงเรียนปิดประจำภาค ก็จัดให้มีการอบรมที่จังหวัดหรือที่มณฑลอีกปีละครั้ง สองครั้งบ้าง ปีละประมาณ ๓๐ วัน สรุปผลจากรายงานของมณฑลต่าง ๆ พบว่า

...ได้ผลดีขึ้น จัดโรงเรียนและทำการสอนดีขึ้น โดยได้เข้ามาเห็น
ระเบียบแบบแผนจากโรงเรียนตัวอย่าง ส่วนประกาศนียบัตรที่ออกไป
ประจำอยู่ในท้องที่ต่างๆ ก็ได้มาร่วมการอบรม เพื่อฟื้นความรู้และรับรู้
กิจการฝ่ายธุรการอีกด้วยบ้าง^{๒๐}

นอกเหนือจากการที่ครูเข้ารับการอบรมอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง เพื่อเป็นการเพิ่มทักษะและคุณภาพของครูให้ได้มาตรฐานแล้ว ยังเท่ากับว่าเป็นการแก้ปัญหาการขาดแคลนครู ซึ่งการฝึกหัดครูยังไม่สามารถผลิตครูที่มีคุณภาพตรงตามมาตรฐานได้เพียงพอ เมื่อการศึกษา “สำหรับทวยราษฎร์” ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔

ยังมีอีกหน่วยงานหนึ่งคือ สามัคยาจารย์สมาคม ซึ่งมีส่วนช่วยในการส่งเสริมอาชีพครูเพราะเป็นสถานที่ช่วยเพิ่มทักษะและคุณภาพของครู ตลอดจนช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนครู

๑.๒) สามัคยาจารย์สมาคม (สามัคยาจารย์สโมสร หรือ สามัคคณาจารย์สโมสร)

สามัคยาจารย์สมาคม หรือ สามัคยาจารย์สโมสร (ปัจจุบันคือ ครูสภา) จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๔๔๓ เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมอาชีพครู เป็นสถานที่พบปะ สนทนา ปาฐกถา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษา และเป็นสถานที่ให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ผู้ที่สนใจในทางการศึกษา ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนครูที่มีคุณภาพ

กล่าวได้ว่าสามัคยาจารย์สมาคม มีบทบาทและหน้าที่ในการช่วยพัฒนาทักษะและคุณภาพของครู ดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนครูที่มีคุณภาพ

โรงเรียนที่ไม่มีทุนจะจ้างครูได้มากนัก และประโยชน์ที่ครูได้รับ
นั้นอยู่บ้างจะน้อย กรมศึกษาธิการได้พยายามอยู่เสมอที่จะให้ครูมี
ความรู้และความสามารถมากขึ้น คือ ได้จัดให้เป็นหน้าที่ของพนักงาน
ตรวจการประจำแขวงที่จะฝึกฝนให้ครูในแขวงของตนดีขึ้น ให้มีเวลา

^{๒๐} เฟื่องอ้าง.

ประชุมครูสอนวิชาและสอนวิธีสอนในวันที่โรงเรียนปิด เป็นแนว ๆ กับทั้งจัดให้มีเด็กเชอร์วิชาต่าง ๆ ที่สามัคยาจารย์สโมสรตลอดปี เปิดโอกาสให้ครูได้มาตักดวงวิชาแสวงหาความเจริญในหน้าที่ของตน ๆ ตามปรารถนา^{๒๐}

ในบางโอกาส สามัคยาจารย์สโมสรก็จะเชิญวิทยากรให้แก่ผู้เชี่ยวชาญในวิชาต่าง ๆ มา แสดงปาฐกถาพิเศษ เพื่อประโยชน์เพิ่มพูนวิชาความรู้ได้มาก วิทยากรที่สำคัญได้แก่ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระบรมวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ พระยาอุปกิตศิลปสาร ฯลฯ บางครั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินี (พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี – ผู้วิชัย) ก็เสด็จพระราชดำเนินประทับฟัง เช่น เมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๗๑ พระยาอุปกิตศิลปสารแสดงปาฐกถาเรื่อง “ภาษาไทยและการประพันธ์”^{๒๑}

อย่างไรก็ตามการแสดงผลงานวิชาครูที่สามัคยาจารย์สมาคมส่วนใหญ่เน้นทางด้านวิชาการ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ครูมากกว่าจะเป็นเรื่องของเทคนิคและวิธีการจัดการเรียนการสอน “หนักไปในหลักวิชาการมากกว่าวิธีการ”

ประการที่สอง การจัดพิมพ์หนังสือวิทยากร

ผลงานอีกประการหนึ่งของสามัคยาจารย์สมาคมที่มีส่วนช่วยในการพัฒนาทักษะและความสามารถของครู คือ การจัดพิมพ์ “วิทยากร” ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ที่ให้ความรู้เชิงวิชาการ พิมพ์จำหน่ายสำหรับสมาชิก^{๒๒} ซึ่งพระยาวิสุทธีสุริยศักดิ์อธิบดีกรมศึกษาธิการขณะนั้น ก็ได้ให้ความสำคัญกับ “วิทยากร” ในฐานะที่เป็นหนังสือที่เป็นประโยชน์คืออยู่ คือข่าวการงานศึกษาต่าง ๆ ที่จะประกาศให้ครูและนักเรียนทราบ จะได้ประกาศในหนังสือพิมพ์นี้ หรือ ผู้ใดซึ่งอยากจะทราบความดำเนินไปของการศึกษาก็จะได้ทราบความไปพลางแทนรายงาน^{๒๓} และเป็นหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการแนะนำให้โรงเรียน ครู และนักเรียนต้องอ่าน

^{๒๐} รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๒ แผนกกรมศึกษาธิการ ประจำปี ๒๔๕๒.

^{๒๑} รายงานกระทรวงธรรมการ การอบรมครู ประจำปี ๒๔๗๑.

^{๒๒} เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี, โคลงกลอนของ “ครูเทพ” เล่ม ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๖.)

^{๒๓} รายงานกระทรวงธรรมการ ประจำปีพุทธศก ๒๔๔๖, หน้า ๕๒-๕๓.

ให้รับหนังสือวิทยากรยี้ไว้สำหรับโรงเรียนประจำจังหวัด
อำเภอ หนังสือวิทยากรยี้แสดงกิจวิชา และกิจการฝ่ายโรงเรียนและการ
ลูกเสือ ควรแก่ผู้มีอาชีพทางครูตลอดถึงนักเรียนจะต้องได้เห็นเสมอ^{๒๕}

ประการที่สาม การเปิดสอนวิชาครูแผนกครูมัธยม

สามัคยาจารย์สมาคมทำหน้าที่เพิ่มทักษะและคุณภาพของครูตลอดจนแก้ปัญหาการขาด
แคลนครูที่มีคุณภาพและคุณวุฒิ โดยการเปิดสอนวิชาครูแผนกครูมัธยม ซึ่งเป็นการเปิดสอนภาคค่ำ
เพื่อให้ครูผู้สอนมาศึกษาออกเวลางาน เป็นการเพิ่มคุณวุฒิของตนเอง ดังรายงานกระทรวงธรรมการ
ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ.๒๔๖๑ ซึ่งรายงานไว้ดังนี้

เรื่องการเปิดสอนวิชาครูแผนกครูมัธยม

๑. การสอนวิชาครูมัธยมตามระเบียบใหม่นี้ เริ่มแต่วันพุธที่ ๑๔ สิงหาคม ศกนี้เป็นต้น ไปที่
สามัคยาจารย์สโมสรสถาน

๒. มีการสอนวิชาครูสัปดาห์ละ ๒ วัน คือวันพุธ กับวันศุกร์ เริ่มแต่เวลา ๔ นาฬิกาหลังเที่ยง

๓. วิชาที่จะสอน คือ วิธีสอนการปกครองของโรงเรียน ธรรมกวิทยา อรรถาตมวิทยา (จิตวิทยา-
ผู้วิจัย) และหลักภาษาไทย

๔. ผู้ที่ต้องมาเรียนได้แก่บุคคลต่อไปนี้

(ก) นักเรียน ครูมัธยมที่เรียนอยู่ตามโรงเรียนต่าง ๆ ที่ไม่ได้เรียนอยู่ในชั้นมัธยมปีที่ ๘
(นักเรียนที่เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๘ จะสมัครเรียนก็ได้ แต่ไม่บังคับ)

(ข) นักเรียนที่สอบไล่ได้ประโยคมัธยมศึกษาแล้ว ออกเป็นนักเรียนสอน

(ค) ผู้ที่สอบไล่ประโยคมัธยมแล้ว ออกเป็นครู แต่ยังไม่ได้ประกาศนียบัตรครูมัธยม

อาจารย์ที่สอนวิชาเหล่านี้และกำหนดเวลาสอน คือ

(ก) หลักภาษาไทย วันพุธ เวลา ๔ ล.ท. ถึงเวลา ๕ ล.ท.

หลวงอุปทิศศิลปสาร ผู้สอน

(ข) วิธีสอนและการปกครองโรงเรียน วันพุธ เวลา ๕ ล.ท. ถึง เวลา ๖ ล.ท.

นายเทียบ ผู้สอน

(ค) อรรถาตมวิทยา วันศุกร์ เวลา ๔ ล.ท. ถึงเวลา ๕ ล.ท.

นายเทียบ ผู้สอน

^{๒๕} รายงานกระทรวงธรรมการ ประจำปี ๒๔๖๑, หน้า ๕๖.

(ง) ตรีภควิทยา วันศุกร์ เวลา ๕ ล.ท. ถึงเวลา ๖ ล.ท.
หลวงพิสนัห์พิทยาภรณ์ ผู้สอน

๒) การจัดการตรงตามหน้าที่และความสามารถ

๒.๑) การจัดการเรียนการสอนแบบใหม่

นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๐ เป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมศึกษาธิการขึ้น โดยมีสมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเป็นผู้บัญชาการกรม ได้วางแผนการจัดการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนหลวงใหม่ โดยปรับจากแนวการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนหลวงในพระบรมมหาราชวัง รวมกับสิ่งที่พระองค์ทรงริเริ่มขึ้น หรือผู้ทำไว้ดีแล้ว สิ่งที่ทรงริเริ่มได้แก่

ด้านเนื้อหา ทรงริเริ่มเนื้อหาที่ใช้ในการสอน ได้แก่ ความเมตตากรุณา ความเห็นใจผู้อื่น ความมานะพยายาม

สื่อการสอน วิธีสอนด้วยการใช้สื่อแบบต่าง ๆ ที่หาได้ในชีวิตประจำวัน เช่น เม็ดละมุด น้อยหน้า ฯลฯ อีกทั้งยังทรงให้จัดทำแบบเรียนเร็ว ๓ เล่ม แบ่งเป็น ๓ ตอน ๆ ที่ ๑ สอนอ่าน ตอนที่ ๒ สอนเขียน ตอนที่ ๓ สอนการเรียงถ้อยความอย่างง่าย ๆ ได้ เพื่อให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้เร็วขึ้น และมีเวลาสำหรับเรียนวิชาอื่น ๆ ด้วย หนังสือแบบเรียนเร็วนี้ โปรดให้นำไปใช้สอนในโรงเรียนทั่วไป สำหรับราษฎรด้วย และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการสอบไล่ความรู้ของนักเรียนด้วย ในปี พ.ศ.๒๔๓๓ เมื่อมีการตราพระราชบัญญัติการสอบวิชาขึ้น โดยกำหนดให้มีการสอบไล่ปีละ ๒ ครั้ง ความรู้ภาษาไทยจัดเป็น ๓ ประโยค ความรู้ภาษาอังกฤษจัดเป็น ๖ ชั้น^{๒๖}

ผลจากการจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนแพร่หลายออกไป ทำให้มีการกำหนดรายวิชาที่ทำการสอน วิธีจัดการเรียนการสอน จำนวนเวลาที่สอน ตามที่สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพกราบบังคมทูลถวายรายงานแด่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนี้

การสอนวิชานักเรียน ได้รับพระราชทานจัดตั้งวิธีแบบสอนขึ้นใหม่ แบ่งนักเรียนเป็นชั้น ๆ เปลี่ยนเวียนกันสอนเป็นเวลา วิชาที่สอนก็สอนหลายอย่าง มีวิชาหนังสือและเลข เป็นต้น ส่วนทั้งคฤหัสถ์ คหบดีโลก ซึ่งเป็นเครื่องประกอบเกื้อกูลในการเล่าเรียนด้วย วิธีแบบสอนอย่างใหม่นี้

^{๒๖} สุจริต ถาวรสุข. พระประวัติและผลงานสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เล่ม ๒, (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา; ๒๕๐๘), หน้า ๑๓๓-๑๓๗.

ได้รับพระราชทานคัดขึ้นทุกเกล้าฯ ถวาย เมื่อแรกตั้งนั้นแล้ว และแบบสอนอย่างใหม่นี้ก็ได้ใช้สอนวิชานักเรียนในโรงเรียนทั้งปวงแทบจะทั่วไปทั้งสิ้น เว้นแต่โรงเรียนที่ยังไม่สามารถสอนได้โดยสมควรในขณะนั้นเป็นต้นว่าโรงเรียนที่ตั้งในประเทศ บ้านนอก แต่โรงเรียนที่ได้ใช้แบบสอนวิชาอย่างใหม่ นักเรียนก็มีความรู้กว้างขวางเจริญขึ้นได้สมประสงค์ทุกอย่าง”^{๒๗}

ตัวอย่างของการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ สำหรับโรงเรียนที่นำไปปฏิบัติใช้ ซึ่งกำหนดทั้งวิธีสอน วิธีหัดอ่าน วิธีหัดเลข บางโรงเรียนให้มีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมอีกด้วย ตลอดจนปรากฏผลสรุปที่ได้จากการตรวจคุณภาพการจัดการศึกษา ซึ่งกรมตรวจได้สรุปไว้ข้างท้ายดังตัวอย่างต่อไปนี้^{๒๘}

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๒๗} หจช. เอกสาร กร. ๕๙ ม้วนที่ ๑ เรื่องที่ ๕ ร.๕๙.๑ (๑-๘) เล่ม เบ็ดเตล็ดกระทรวงศึกษาธิการ (รศ.๑๐๕-รศ.

^{๒๘} เพิ่งอ้าง.

ตัวอย่างการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่

โรงเรียน	ตรวจวิธีสอน	วิธีหัดอ่าน	หัดลายมือ	วิธีหัดเลข	อื่น ๆ
๑. โรงเรียนสราญรมย์	แบ่งเวลาเรียนเป็น ๓ ช่วง - เช้าตั้งแต่ ๓ โมง – ๔ โมง เข้าโรงเรียนตรวจเรียกชื่อนักเรียนให้คัดลายมือ - เช้าตั้งแต่ ๔ โมง-เที่ยง อ่านคำนัมสการ แล้วต่อหนังสือ - บ่าย ตั้งแต่ ๑ โมง-บ่าย ๔ โมง บ้าง ๕ โมงบ้าง สอนสุภายิต หัดเขียนมีแม่น้ำและ อุไทยพจน์ สัตวาทิธาน แบ่งนักเรียนเป็น ๓ ชั้น ชั้นที่ ๑ มูลบทบรรพกิจ ชั้นที่ ๒ วาหนิตินิกรและ อักษรประโยค ชั้นที่ ๓ สังโยคพิธาน, ไวพจน์พิจรรย์ และ พิศาลการ์นต์	- สอนให้รู้จักทีฆะรัสสะ ถ้อยคำชัดเจนมิให้กล้า และกำหนดหยุดวรรคตอน -ให้อ่านหนังสือ นิตินิกรและ ปกรณานาถ เป็นแบบ	- หัดเขียนทั้งเส้นดินสอด หมึก หวดบ้าง บรรจงบ้าง - แนะนำให้เข้าใจวิธีเขียน	สอนอย่างแบบไทย ๑. วิธีนับ ๒. วิธีประสม ๓. วิธีลบ ๔. วิธีพันพันคูณหาร ๑ ตัว ๕. วิธีพันพันคูณ หาร ๒ ตัว ๖. พันสมคูณคูณหาร ๓ ตัว ๗. นพพันคูณหาร ๘ ตัว ๘. โคถัฟ ๓ ตัว ฯลฯ ๑๐ ตัว จบวิธีคูณหารแล้วสอนให้ทำ โจทย์ต่อไป	- พระราชพงศาวดาร, กิจจานุกิจคือความรู้ใน ของคดีโลกย์, ธรรมเนียม มลคคิธรรม ไม่ได้สอน <u>สรุปผล</u> พนักงานผู้ตรวจเห็นว่า โรงเรียน สราญรมย์ ส่วนที่ได้สอนวิชาทุก ๆ อย่าง เป็นอย่างกลาง แต่เวลาสอน หนังสือนักเรียนในตอนบ่ายนั้น พระยาศรีสุนทรโวหารได้เป็น ธุระสอนและชี้แจงโดยละเอียด สอนอยู่จนเวลาบ่าย ๔ โมงบ้าง ๕ โมงบ้าง ในวิธีสอนนี้เห็นมี ประโยชน์แก่นักเรียนมาก

โรงเรียน	ตรวจวิธีสอน	วิธีหัดอ่าน	หัดลายมือ	วิธีหัดเลข	อื่น ๆ
<p>๒. โรงเรียน วัดบพิตรพิมุข</p>	<p>แบ่งเวลาสอนเป็น ๒ เวลา ตามแบบวิธีสอนซึ่งพนักงาน จัดการออฟิศโรงเรียนบังคับ - เข้าตั้งแต่เวลา ๓ โมง – ๔ โมง ๓๐ นาที เข้าโรงเรียน ตรวจสมุดเครื่องใช้ในการ เรียนและเรียกชื่อนักเรียน อ่านคำประกาศสำหรับ โรงเรียนแล้วสวดคำนมัสการ ไตรรัตนคุณ - บ่ายตั้งแต่เที่ยง – บ่าย ๑ โมง ๓๐ นาที เข้าโรงเรียนตรวจ เรียกชื่อนักเรียน สวดคำ นมัสการมาดาปิตุคุณและ อาจารย์คุณ ลงมือสอน สวดคำนมัสการขัตติคุณและ เทพยดาอารักษ์ วาหนิตินิกร ๑ พวก อักษรประโยค ๑ พวก สังโยคพิธานและ พิศาลการ์นต์ ๑ พวก</p>	<p>- อ่านให้รู้ดูจำตัวสะกดเมื่อ เวลาเขียนจะได้ถูกต้อง และอ่านให้ชำนาญ คล่องแคล่ว - ใช้หนังสืออุไทยพจน์ และปกรณ์าพจนาคถ์ นิติสารสาธก เป็นแบบ</p>	<p>- หัดทั้งเส้นหมึกและ ดินสอด ตัวหัดและบรรจง ชั้นต่ำ ให้เขียนพยัญชนะ ชั้นกลาง เขียนให้รู้จัก เหลี่ยมและส่วนตัว ชั้นสูง ให้เขียนเรื่องต่างๆ ให้รู้จักวางวรรค และเว้นช่องไฟ</p>	<p>- สอนตามแบบหนังสือพิมพ์ ซึ่งพนักงานจัดการออฟิศ ในโรงเรียนส่งไปนั้น ชั้นต่ำ หัดให้นับตัวเลข ชั้นกลาง หัดให้เล่าสูตร บวก ลบ คูณ หาร ชั้นสูง หัดให้ทำวิธีบวก</p>	<p>- พระราชพงศาวดาร - กิจงานุกิจ คือ ความรู้ใน ของคติโลกย์ และ ธรรมเนียม ไม่ได้สอน - คติธรรมได้สอนทุก ๆ เดือนๆ ละ ๔ ครั้ง คือ แปลเนื้อความจาก มงคลสูตรมาสอน <u>สรุปผล</u> พนักงานผู้ตรวจเห็นว่า โรงเรียนวัดบพิตรพิมุขในส่วนที่ ได้สอนวิชาทุก ๆ อย่าง ค่อนข้าง เป็นอย่างดี</p>

โรงเรียน	ตรวจวิธีสอน	วิธีหัดอ่าน	หัดลายมือ	วิธีหัดเลข	อื่น ๆ
<p>๓. โรงเรียนวัดเทพศิรินทราวาส</p>	<p>แบ่งนักเรียนเป็น ๖ พวก คือ มุลบทบรพกิจ ๓ พวก อาจารย์แบ่งกันสอน อาจารย์ ๑ สอน ๓ พวก คือ ตั้งแต่วาหนิตินิกรจนถึง พิศาลการันต์ อาจารย์ ๒ สอน ๓ พวกใน มุลบทบรพกิจ</p> <p>แบ่งเวลาสอนเป็น ๒ เวลา ตาม แบบวิธีสอน ซึ่งพนักงาน จัดการออฟฟิศโรงเรียนบังคับ - เข้าตั้งแต่เวลา ๓ โมง - ๔ โมง ๓๐ นาที เข้าโรงเรียน ตรวจสมุด เครื่องใช้ในการเรียนและเรียกชื่อ นักเรียน อ่านคำประกาศสำหรับ โรงเรียนแล้วสวดคำนมัสการ ไตรรัตนคุณ - บ่ายตั้งแต่เที่ยง - บ่าย ๑ โมง ๓๐ นาที เข้าโรงเรียนตรวจเรียกชื่อ นักเรียน สวดคำนมัสการมาตา</p>	<p>- หัดอ่านให้รู้จักทีละวรรค ชัดเจนมิให้กล้ำและ เว้นวรรคตอน - อ่านหนังสือคำเทียบและ ปกิณำพจนานศัพท์ เป็นแบบ</p>	<p>- นักเรียนชั้นต่ำ, กลาง, สูง ให้หัดเขียน ก, ข, ด้วย เส้นหมึก ดินสอ ทั่วหัดและบรรจง - แนะนำให้รู้จักระยะและ แวว เหลี่ยม ตัวหนังสือ</p>	<p>สอนตามแบบหนังสือพิมพ์ - นักเรียนชั้นต่ำ หัดให้เล่าสูตรลบและบวก - นักเรียนชั้นกลาง, สูง หัดให้ทำตัวผสม</p>	<p>- พระราชพงศาวดาร - กิจจานุกิจ ไม่ได้สอน - ธรรมเนียมและคติธรรม ได้สอน คือวัน ๗, ๑๔ คำ ได้อารธนาพระสงฆ์มา แสดงธรรมสอนนักเรียน และบางเวลาอาจารย์ใหญ่ ได้แสดงคติธรรมสอน นักเรียน คือพรรณนาการ เล่นที่เป็นโทษ พรรณนา คุณประโยชน์ในศีล ๕</p>

โรงเรียน	ตรวจวิธีสอน	วิธีหัดอ่าน	หัดลายมือ	วิธีหัดเลข	อื่น ๆ
	<p>ปีติคุณและอาจารย์คุณลงมือสอน สวดคัมมัฏการขัตติคุณและ เทพชาดาอารักข์ แบ่งนักเรียนออกเป็น ๓ ชั้น ชั้นที่ ๑ อักษรประโยค สังโยคพิธาน ชั้นที่ ๒ วาหนิตินิกร ชั้นที่ ๓ มุลบทบรรพกิจ</p>				<p>แสดงโทษผู้ที่ขาดจากศีล ๕ ให้หมั่นศึกษาในการ เล่าเรียน <u>สรุปผล</u> พนักงานตรวจเห็นว่าโรงเรียนวัด เทพศิรินทรวาศ ในวิธีสอน หนังสือ เลข ก็ประมาณเป็นอย่างกลาง ๆ แต่ ธรรมเนียมการสอนและให้การ ฝึกหัดศิรียนนักเรียน ถูกต้องตามแบบเป็นอย่างดี ด้วย เหตุอาจารย์ใหญ่อุทิศสำหรับรักษา ขนบธรรมเนียม ไม่มีเสื่อมคลาย</p>

แต่จากรายงานของพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณีย์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการใน พ.ศ. ๒๔๓๘ พบว่าวิธีการสอนของครูก็ยังไม่เป็นแบบแผนแน่นอน การจัดชั้นเรียนไม่มีความแน่นอนเป็นระบบทุกโรงเรียนแล้วแต่ครูจะจัดเอง คือบางโรงเรียนก็ถือว่าชั้นหนึ่งของประโยคนั้น ๆ เป็นพวกที่เรียนดี แต่บางแห่งจะถือว่าชั้นสอง ชั้นสาม ตามหลักสูตรเป็นกลุ่มที่นักเรียนดีกว่า ยังขาดระเบียบวินัยทั้ง นักเรียนและครู อาทิเช่น ครูไม่รับผิดชอบในการสอนปล่อยให้เด็กท่องสูตรเลขตามลำพังบางวิชาที่ต้องสอนนอกอัตราเวลาเรียนบางโรงเรียนนำมาสอนในเวลาเรียน^{๒๕} จึงต้องมีความพยายามปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนของครูในแนวใหม่ ได้แก่ การพิมพ์โจทย์เลขชั้นต่าง ๆ ขายเป็นคู่มือการสอนของครู ซึ่งแต่งโดยมิสเตอร์ คับลิว.อี. ยอนสัน (W.G.Johnson)^{๒๖} คำชี้แจงในหนังสือเป็นบทแนะนำแนวการสอนเลขสำหรับครูได้อย่างดีในสมัยนั้น อีกทั้งกรมศึกษาธิการมีหน้าที่ตรวจเลือกตำราเรียนเพื่อนำไปใช้ในโรงเรียนได้ โดยจัดพนักงานสำหรับคัดเลือกแบบเรียนที่มีคุณภาพ และออกประกาศรับรองให้ สื่อการสอนมีกระดานดำ เป็นอุปกรณ์สำคัญ นอกจากนั้นก็มีหนังสือเรียนที่กรมตำราพิมพ์ขาย ไม้บรรทัด เป็นต้น

อย่างไรก็ตามการสอนของครูจะสอนตามแบบที่กำหนดไว้ในแต่ละวิชา คือครูจะต้องสอนโดยการอธิบายสิ่งต่าง ๆ ให้นักเรียนเข้าใจได้ง่าย ครูผู้สอนจะต้องประพฤติปฏิบัติตนให้สมควรเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนด้วย

เจ้าพระยาเสด็จสุเรนทราธิบดี ได้ให้ข้อเสนอแนะต่อหน้าที่ของคำว่า “ครู” และ “อาจารย์” ดังนี้ ครู ได้แก่ ผู้สอนนักเรียนในชั้นต่าง ๆ ในวิชาทั่วไป ต้องอาศัยตำราเป็นหลัก และใช้คำอธิบายพลิกแพลงเพิ่มเติมเอาเองตามโจทย์ของตน

อาจารย์ คือ ผู้สอนซึ่งเป็นผู้รู้วิชาในวิชานั้น ๆ จะสอนสิ่งใดก็เฉพาะสิ่งเฉพาะอย่าง มีหน้าที่ที่จะกะการ กะวิธีที่จะสอนเอง ทั้งแต่งตำรา วางแบบตรวจ สืบค้นหาและแก้ไขตำราให้ถูกต้องเสมอ จัดการพิมพ์ทั้งสอน และสอบไล่ด้วยตลอด ต้องรับผิดชอบในส่วนตำราเรียนและการสอนด้วยเสร็จ^{๒๗}

อีกทั้งท่านยังได้ส่งเสริมและดำเนินการด้านพัฒนาการสอนและสร้างแนวคิดในการเป็นครูที่ดี ด้วยการกำหนด “กฎว่าด้วยการสอนวิชา” ดังต่อไปนี้

๑. ให้รู้ไม่ใช่แต่เพียงให้สอบไล่ได้
๒. ให้เข้าใจไม่ใช่แต่ให้จำ
๓. ให้เกิดความรู้อย่างจริงจังข้อเขียน
๔. ให้พอใจในการเรียนไม่ใช่เรียนอยู่โดยถูกกดขี่

^{๒๕} หจข. เอกสาร ร.๕ แฟ้ม ศ.๑ เบ็ดเตล็ดศึกษาธิการ รายงานตรวจโรงเรียน ๑๕-๔๘ (รศ.๑๐๐-๑๐๓) เล่ม ๒.

^{๒๖} หจข. เอกสาร ร.๕ แฟ้ม ศ.๑ เบ็ดเตล็ดศึกษาธิการ โจทย์เลขประโยค ๑ ประโยค ๒ (ชั้น ๑) เล่ม ๒.

^{๒๗} ประพัฒน์ ศรีณรงค์. ชีวิตและผลงานของเจ้าพระยาพระเสด็จฯ, อ้างถึงแล้ว, หน้า ๑๒๐.

๕. ให้สบายอย่าให้เป็นนักเรียนหรือเป็นอันตรายต่อความสุข
๖. ให้เป็นผู้สามารถไม่ใช่เป็นแต่ผู้รู้
๗. ให้เป็นคนดีไม่ใช่แต่ให้มีความรู้
๘. ให้ประพฤติดีไม่ใช่แต่ได้จำ
๙. ให้ทำดีเอง ไม่ใช่เพราะต้องควบคุม
๑๐. ให้รู้นิสัย ให้คัดค้านदान แต่อย่าให้สอนฝืนนิสัย
๑๑. การลงโทษไม่ใช่สำหรับการสร้างแล้วสำหรับการภายหลัง

ในปี พ.ศ.๒๕๔๒ มีการนำวิธีการสอนภาษาอังกฤษรูปแบบใหม่มาใช้ในโรงเรียนมัธยม คือ แทนที่ใช้แบบเรียนที่สอนให้นักเรียนรู้หลักภาษาอังกฤษ โดยวิธีท่องจำและเขียนแปลจนคล่องชำนาญ มาเป็นการเรียน “ทำนองเดียวกับทารกเรียนภาษาของตัวเอง” คือเรียนด้วยหูฟัง ไม่ใช่เรียนด้วยตาหู การสอนจะสำเร็จได้ก็ด้วย “ครู” ไม่ใช่แค่แบบเรียน จึงต้องอาศัยครูที่มีคุณภาพ

...การสอนจะสำเร็จได้ก็ด้วยครูเป็นผู้สอนด้วยตนเอง อาศัยแบบเรียนเพียงให้เป็นหลักและเป็นเครื่องมือในการสอนการเรียนเท่านั้น ที่จะให้แบบเรียนเป็นครูสอนเสียทั้งหมด อย่างที่สอน ๆ กันตามธรรมดา นั้นไม่ได้ เพราะฉะนั้นครูจึงจะต้องมีความรู้แตกฉานและมีความสามารถในอุบายการสอนด้วยจึงจะทำได้สำเร็จ...^{๑๒}

สำหรับการเรียนการสอนตามหลักสูตร พ.ศ.๒๕๕๖ ได้มีการนำหลักจิตวิทยาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยเหตุผลที่ว่าวิชาจรรยาของชั้นต่าง ๆ ได้มีโอกาสแนะนำให้สอนโดยใช้ตัวอย่างที่ดีให้เด็กประพฤติปฏิบัติชอบ นำมาสอนให้เด็กได้จดจำได้เป็นตัวอย่างเพราะโดยธรรมชาติ เด็ก ๆ ย่อมชอบฟังนิทานมากกว่าการสั่งสอนอบรมหรือวิชาอื่น ๆ ก็แนะนำให้ใช้วิธีสอนจากง่ายไปหายาก และใช้สิ่งที่ได้เรียนไปแล้วนั้นนำไปใช้สอนได้ อาทิเช่น วิชาการฝีมือศิลปหัตถกรรมทำให้สิ่งที่นักเรียนเรียนไปแล้วใช้งานได้ก็ย่อมมีความหมาย เด็กก็ย่อมเห็นผล ท้ายที่สุดผู้ปกครองย่อมเห็นดีเห็นงาม ชื่นชมในบุตรหลานของตน ซึ่งเป็นผลดีต่อสังคม และประเทศชาติในที่สุด^{๑๓} และมีการเพิ่มแนะนำวิธีสอน และความมุ่งหมาย พร้อมกับย้ามิให้ครูสอนให้เด็กเกิดความเบื่อหน่ายเนื่องจากใช้วิธีการสอนให้จดจำข้อเท็จจริงมากเกินไป

^{๑๒} รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๒ แผนกรมศึกษาธิการ ประจำปี ๒๕๕๒, หน้า ๒๖-๒๗.

^{๑๓} มล.มานิจ ชุมสาย. ประวัติการศึกษาภาคบังคับในประเทศไทย, (พระนคร : กองการสัมพันธต่างประเทศ, ๒๕๕๘), หน้า ๓๖.

๒.๒) การจัดทำประมวลการสอน

การจัดทำหลักสูตรในระยะเริ่มต้น ตั้งแต่หลักสูตรกฎพิภคสำหรับการศึกษา พ.ศ.๒๔๓๕ เป็นต้นมา ยังมีได้กำหนดให้มีการจัดทำคำอธิบายรายวิชา หน่วยการเรียนรู้ หรือแผนการจัดการเรียนรู้* แต่อย่างไรก็ตามการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ได้มาตรฐานและมีคุณภาพ ปรากฏว่ามีการกำหนดให้ครูจัดทำประมวลการสอนเป็นรายเดือน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๐ เพื่อให้ประมวลการสอนเป็นแผนการสอนสำหรับครูได้ยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ

ประมวลการสอน (Syllabus) เป็นเอกสารที่อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้ทราบถึงเนื้อหาสาระ จุดประสงค์ วิธีการจัดการเรียนการสอน สื่อการสอน กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ระบบการวัดและประเมิน ของการจัดการเรียนรู้ในสาขาวิชานั้น ๆ ในภาพรวมทั้งหมด หรืออาจกล่าวได้ว่าประมวลรายวิชา คือสิ่งที่ผู้สอนสื่อสารถึงผู้เรียน เพื่อแนะนำให้ทราบถึงวิธีการจัดการเรียนรู้

ส่วนแผนการสอน (Lesson Plan) หมายถึง เอกสารหลักสูตรที่ผู้สอนจัดทำเพื่อแสดงรายละเอียดของการจัดการเรียนการสอน ในการกำหนดจำนวนเวลาเรียน จุดประสงค์ของการเรียนรู้ แนวคิดรวบยอด เนื้อหาสาระ ตลอดจนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่แสดงเป็นรายหน่วย หรือรายคาบ ซึ่งเป็นรายละเอียดมากกว่าประมวลการสอน^{๓๔} ดังนั้นคำที่ใช้เรียกว่าประมวลการสอน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ จึงน่าจะใกล้เคียงกับความหมายของคำว่าแผนการสอน มากกว่าประมวลการสอนเช่นในปัจจุบัน

เมื่อ ศก ๒๔๕๕ โรงเรียนประชาบาลยังไม่มีประมวลการสอนรายเดือน เพื่อให้ครูโรงเรียนประชาบาลยึดถือเอาเป็นหลักสำหรับสอนนักเรียนต่างโรงเรียน ต่างสอนความรู้ไม่สม่ำเสมอกัน บางโรงเรียนไม่ทราบว่าจะนำอะไรมาสอนนักเรียนเพื่อให้วิชาติดต่อกันก็พอ สอนกันแล้วไปวันหนึ่ง ๆ บัดนี้มีเหตุผลได้ทำประมวลการสอนรายเดือนสำหรับโรงเรียนประชาบาลเสร็จใช้ได้แต่ ศก ๒๔๖๐ นี้แล้วต่อไป

* หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ กำหนดให้สถานศึกษาจัดทำ คำอธิบายรายวิชา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ คำอธิบายรายวิชา หมายถึง การนำผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค สาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค รวมทั้งเวลาและจำนวนหน่วยกิต มาเขียนเป็นคำอธิบายรายวิชา โดยให้ประกอบด้วย ชื่อรายวิชา จำนวนเวลา หรือ จำนวนหน่วยกิต มาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ของรายวิชานั้น ๆ หน่วยการเรียนรู้ หมายถึง การนำสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาคที่กำหนดไว้ไปบูรณาการจัดทำเป็นหน่วยการเรียนรู้หน่วยย่อย ๆ เพื่อความสะดวกในการจัดการเรียนรู้และผู้เรียนได้เรียนรู้ในลักษณะองค์รวม หน่วยการเรียนรู้แต่ละหน่วยประกอบด้วยมาตรฐานการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ และจำนวนเวลาสำหรับการจัดการเรียนรู้ ซึ่งมีเรียนครบทุกหน่วยย่อยแล้ว ผู้เรียนสามารถบรรลุตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคของทุกรายวิชา

^{๓๔} สรุปรจาก กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๕), หน้า๓๒-๓๓.

เข้าใจว่าการสอนการเรียนรู้ของโรงเรียนประชาบาลจะเจริญดีขึ้นไปกว่าแต่
ก่อน คำที่ครูได้มีหลักเป็นเครื่องยึดถือในการสั่งสอนนักเรียน^{๓๕}

นอกจากประมวลการสอนแล้ว ครูยังต้องจัดทำ “โน้ตการสอน”^{๓๖} สำหรับใช้สอนนักเรียน เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย ตลอดจนให้นักเรียนมีความรู้ดีขึ้น อีกทั้งมีความพยายามที่จะจัดครูให้
ได้สอนในวิชาที่ตนถนัดและชำนาญการ เพื่อประโยชน์แก่นักเรียน ได้แก่ “...อุดหนุนให้ครูที่ชำนาญ
การสอนวิชาวาดเขียนสอนเป็นพิเศษบ้าง” เพราะขณะนั้นได้เปิดการสอนวิชาวาดเขียนขึ้นที่
โรงเรียนเพาะช่าง และมีผู้มาสมัครเรียนสำเร็จไปแล้วบ้าง แต่ยังไม่เพียงพอแก่ความต้องการ จึงมีการ
รับสมัครนักเรียน เมื่อสอบได้ ถ้าเป็นครูอยู่ในกรมศึกษาธิการ จะได้เงินเดือนเริ่มต้น ๔๕ บาท หรือ
มิฉะนั้น ถ้าสมัครไปรับราชการที่อื่นจะพยายามหางานให้^{๓๗} แสดงให้เห็นว่าครูผู้ชำนาญการใน
ศาสตร์และสาขาใด ๆ ก็ตาม ย่อมมีความสำคัญและเป็นที่ต้องการของสังคมในเวลานั้น

๒.๓) การสนับสนุนให้ครูผู้สอนแต่งตำรา

กรมศึกษาธิการได้สนับสนุนให้ครูผู้สอนแต่งตำราเพิ่มเติมตามหลักสูตรได้ ดังประกาศกรม
ศึกษาธิการ เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๔๓ ดังนี้

เมื่อครูอาจารย์แลท่านผู้ใดที่ได้ทราบหลักสูตรแล้ว จะมี
ความเห็นในการแต่งตำรา เพิ่มเติมตามหลักสูตรได้ เมื่อผู้ใดมี
ความสามารถที่จะเรียบเรียง แต่งตำราขึ้นได้ตามหลักสูตรนั้นก็ให้แต่ง
ขึ้น เมื่อกรมศึกษาธิการได้อนุญาตแล้ว เจ้าของตำราเรียนนั้น จะพิมพ์
ด้วยทุนของเขาเอง ขยายเอาผลประโยชน์ ส่วนตน เป็นกรรมสิทธิ์
ต่อไปก็ได้ ถ้าหากว่าไม่มีทุนสำหรับจะพิมพ์จะมอบต้นตำราเรียนนั้น
ให้แก่ กรมศึกษาธิการ กรมศึกษาธิการก็จะพิมพ์ให้ตามประสงค์
ผลประโยชน์ให้แก่เจ้าของตำราเรียนเหมือนกัน ต่อมาเมื่อกรม
ศึกษาธิการได้เป็นรางวัลแก่เจ้าของตำราตามความต้องการก็ดี แลตำรา
นั้นจะได้นำทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายให้ทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลี
พระบาท เพื่อเป็นเกียรติยศแก่ผู้แต่งด้วย^{๓๘}

วิธีการสนับสนุนให้ครูผู้สอนแต่งตำราเรียนเองนั้น ย่อมทำให้ครูผู้สอนได้ตื่นตัวและหมั่น
พัฒนาตนเองให้มีคุณภาพอยู่เสมอ หากครูผู้สอนคือบุคคลเดียวกับผู้ที่แต่งตำราเรียนย่อมส่งผลต่อ

^{๓๕} รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๑๐ ประจำปีพุทธศก ๒๔๖๐, หน้า ๑๖๕.

^{๓๖} รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๑๒ ประจำปีพุทธศก ๒๔๖๒, หน้า ๕๖.

^{๓๗} เพิ่งอ้าง.

^{๓๘} กระทรวงศึกษาธิการ, ๑๑๑ ปีกระทรวง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๘.

ทักษะความเชี่ยวชาญชำนาญในการสอนของครูท่านนั้น และเป็นการสะท้อนคุณภาพของครูที่มีการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ

ทั้งนี้มีการแต่งตั้งกรรมการสำหรับสมุดตำราเรียน เพื่อทำหน้าที่ตรวจแบบเรียนที่มีผู้แต่งไว้ หรือ มีผู้มาขายลิขสิทธิ์สำหรับใช้เป็นแบบสมุดตำราเรียนใช้ใน โรงเรียนต่าง ๆ และคัดเลือกแบบตำราเรียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ สมุดแบบตำราเล่มใหม่ที่ส่งมาเพื่อให้พิจารณาตรวจนั้น จะมีผู้รวบรวม (เอดิเตอร์) รับผิดชอบก่อนแล้วทำเป็นรายงานนำเสนอต่ออธิบดีกรมศึกษาธิการว่าสมุดแบบตำราเล่มนั้น ๆ สมควรใช้ในกรมศึกษาธิการหรือไม่^{๓๕}

นอกจากนี้แล้วการแต่งตำรายังถือเป็นหน้าที่สำคัญที่กรมศึกษาธิการจะต้องสนับสนุนและส่งเสริม ถึงกับมีการส่งนักเรียนออกไปเรียนวิชาที่ต้องการเข้ามาแต่งตำรา

...ถ้าเป็นการจำเป็นจะต้องแต่งนักเรียนผู้มีความสามารถให้ออกไป
ต่างประเทศศึกษาเรื่องวิชาการพิเศษสำหรับเมื่อกลับมาจะได้แต่งเรียบ
เรียงสมุดตำราเรียนในเรื่องและวิชาที่ได้ไปเรียนนั้นเป็นการพิเศษ...^{๓๖}

หลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ ทำให้จำนวนนักเรียนทวีขึ้น ความต้องการแบบเรียนทุกชนิดก็มีมากขึ้น กระทรวงศึกษาธิการจึงเล็งเห็นความจำเป็นที่ต้องจัดการคุ้มครองการพิมพ์และการจำหน่ายแบบเรียน ตลอดจนการตั้งพิเคราะห์ราคาแบบเรียนขึ้น เพื่อป้องกันมิให้ฉวยโอกาสค้ากำไรเกินควร รวมทั้งประกาศการขออนุญาตตั้งร้านจำหน่ายแบบเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ ถ้าในกรุงเทพมหานครต้องยื่นคำขอต่อพนักงานตรวจการศึกษาประจำแขวงหรือศึกษาธิการจังหวัดตามหน้าที่ ถ้าในหัวเมืองมณฑลต่าง ๆ ต้องยื่นคำขอต่อนายอำเภอเจ้าของท้องที่ต่อไปเป็นหน้าที่ของพนักงานตรวจการศึกษาประจำแขวง หรือศึกษาธิการจังหวัด หรือนายอำเภอ แล้วแต่การพิจารณาคำขอนั้นแล้วและลงความเห็นเสนอเจ้ากรมกรมตำรา

ดังตัวอย่างแบบเรียนการศึกษาที่มีผู้แต่งส่งมาให้กรมราชบัณฑิต (กรมตำรา)* ตรวจและกระทรวงธรรมการได้อนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนได้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๖ – ๒๔๕๗ ได้แก่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๓๕} กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฉลองวันครบหกสิบปีของกระทรวง, หน้า ๔๖-๔๘.

^{๓๖} เพิ่งอ้าง, หน้า ๕๐.

* พ.ศ. ๒๔๖๒ กระทรวงธรรมการเปลี่ยนชื่อเป็นกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๔๖๓ กรมราชบัณฑิตเปลี่ยนชื่อเป็นกรมตำรา

ตัวอย่างแบบเรียนที่ได้รับอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียน^{๔๑}

ลำดับที่	ชื่อหนังสือ	พิมพ์ครั้งที่	พ.ศ.	เจ้าของ
๑	อิลราชคำฉันท์	๑	๒๔๕๖	หลวงประเสริฐ (ผัน สาลักษณ์)
๒	ตำราสรรพคุณยา ภาคที่ ๑	๑	๒๔๕๗	พระทิพจักขุ (สุน์ สุนทรเวช)
๓	ตำราเลขทศนิยม	๑	๒๔๕๗	รองอำมาตย์เอกหลวงผดุงวิทยาเสริม
๔	เลขมัธยมตอนต้น	๑	๒๔๕๗	รองอำมาตย์โทขุนนิเทศนิติสรศักดิ์ และรองอำมาตย์โทขุนเสริม
๕	รสาวิทยา	๑	๒๔๕๗	นายร้อยเอกจูกุ วัชรเสถียร

๒.๔) อื่น ๆ

นอกเหนือจากการทำหน้าที่อบรมสั่งสอนทางด้านวิชาการแล้ว ครูยังต้องทำหน้าที่ อบรมบ่มนิสัย และปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้แก่ นักเรียน อาทิเช่น การรักในการประกอบอาชีพ และรักสถาบัน

ครูต้องหมั่นพยายามชักจูงให้เด็กหนักไปในทางประกอบ การหาเลี้ยงชีพ เช่น หักทำนา ทำสวน ปลูกต้นไม้ การช่างต่าง ๆ และการบริหารบ้านเรือน และตั้งใจเอาใจใส่ปลูกใจเด็กในการรักษาดีบ้านเมือง ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ยอมสละความสุขส่วนตัวอย่างเด็ดขาด แสดงกิริยาให้เห็นปรากฏด้วย^{๔๒}

เพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในการประกอบหน้าที่ของครูอย่างเต็มกำลังและความสามารถ จะมีการมอบรางวัลให้แก่ครู เพื่อเป็นการยกย่อง โดยมีรางวัลเป็นชั้นเอก จะได้รับเงินรางวัลจำนวน ๘๐ บาท ชั้นโท จะได้รับเงินรางวัลจำนวน ๖๐ บาท และชั้นตรีจะได้รับเงินรางวัล ๔๐ บาท ผู้ที่ทำหน้าที่พิจารณาความดีความชอบของครู คือ “ผู้ว่าราชการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ที่จะพิจารณาให้ ตามความดีความชอบที่ยิ่งหย่อนอยู่นั้นต่อไป”^{๔๓}

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ปัจจัยสำคัญของกระบวนการจัดการเรียนรู้ในด้านบุคลากร คือครู ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๗๕ เป็นต้นมา ได้เกิดกระบวนการในการปรับปรุงบทบาทและวัฒนธรรม ในการทำงานของครู ให้อยู่ในฐานะผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ผู้สอนและผู้ชี้แนะความรู้ที่ได้มาตรฐานให้แก่

^{๔๑} รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๗ หมวดที่ ๔ ว่าด้วยกรมราชบัณฑิต ประจำปีพุทธศก ๒๔๕๗.

^{๔๒} รายงานกระทรวงธรรมการ ประจำปีพุทธศก ๒๔๕๘.

^{๔๓} เพิ่งอ้าง.

นักเรียน และนักเรียนก็สามารถเรียนรู้เพื่อพัฒนาปัญญาและพัฒนาทักษะการทำงานเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันตามที่หลักสูตรและแผนการศึกษาชาติกำหนดกรอบของคุณภาพของนักเรียนไว้ ทำให้การจัดการศึกษาของชาติประสบความสำเร็จในการสร้างปัญญาชนออกไปรับใช้สังคมไทยในสาขาต่าง ๆ และมีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นผู้นำชาติ ทั้งนี้เนื่องจากผลแห่งการปฏิรูปการศึกษาของไทยที่ได้มาตรฐานและมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของนานาชาติ ทำให้นักเรียนที่จบการศึกษาสามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น คือ ระดับอุดมศึกษา รวมทั้งมีความสามารถด้านวิชาการอย่างเพียงพอที่จะไปศึกษาต่อยังต่างประเทศได้

๔.๒ ผลสำเร็จที่ได้รับ

๔.๒.๑ ผลสำเร็จจากการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๑) ผลการจัดการสอบไล่ของนักเรียน

เพื่อให้การจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้สมบูรณ์ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่ทำให้ครูได้ใช้สำหรับเป็นแนวทางในการพิจารณาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียน เพราะครูจะได้ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงความก้าวหน้า พัฒนาการ และความสำเร็จทางการเรียนของนักเรียน หรือเพื่อเป็นการตรวจสอบว่านักเรียนมีมาตรฐานการเรียนรู้ตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ อย่างไร วิธีการเพื่อตรวจสอบคุณภาพของนักเรียนในขณะนั้นคือการทดสอบหรือการสอบไล่ ซึ่งจะสามารถแสดงผลของมาตรฐานการเรียนรู้ของนักเรียนได้จากผลการสอบไล่ตนเอง

แต่เดิมนั้นกรมตรวจจะทำหน้าที่ทั้งตรวจ โรงเรียนและสอบไล่วิชาด้วย ครั้นพอถึงสิ้นปี ก็จะทำรายงานการ โรงเรียนของตนเสนอต่อกรมศึกษาธิการ ต่อมาจำนวน โรงเรียนและนักเรียนทวีมากขึ้น เจ้าหน้าที่ไม่สามารถจะปฏิบัติงานได้ทั่วถึงประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง หน้าที่ตรวจนั้นต้องเป็นธุระจัดและควบคุมตลอดจนฝึกสอนครู เท่ากับเป็นผู้รับผิดชอบกิจการภายในโรงเรียนด้วย เมื่อต้องมาเป็นผู้สอบไล่และผู้ตัดสินด้วยก็เท่ากับเป็นผู้ชมหรือติการงานซึ่งตนเป็นผู้รับผิดชอบอยู่เอง เช่นนี้ย่อมทำไม่ถนัด โดยเหตุ ๒ ประการนี้ กรมศึกษาธิการจึงได้แยกหน้าที่ตรวจและจัด โรงเรียนกับหน้าที่สอบไล่วิชาออกเป็นคนละส่วน ให้เจ้าพนักงานตรวจมีหน้าที่ตรวจและจัด โดยเฉพาะ ส่วนหน้าที่สอบไล่วิชานั้นให้มีเจ้าพนักงานอีกชุดหนึ่งต่างหาก โดยมากเลือกจากผู้ที่เคยเป็นพนักงานตรวจการมาแล้ว ให้มีหน้าที่สอบไล่วิชาสามัญทุกโรงเรียนเวียนไปตลอดปี ส่วนวิชาพิเศษได้เลือกเชิญผู้ที่สมควรให้เป็นกรรมการพิเศษทำหน้าที่สอบไล่เฉพาะวิชานั้น ๆ เป็นครั้งคราว ผู้ที่เชิญเป็นพิเศษ เจ้าพนักงานสอบไล่ในตำแหน่ง จัดการสอบไล่ประโยชน์อะไร ก็เรียกว่ากรรมการสอบไล่ประโยชน์นั้น ส่วนเจ้า

พนักงานสอบไล่ประจำการนั้น ให้ขึ้นอยู่กับและฝากการไว้กับหลวงสุนิทรราช เจ้าพนักงานตรวจการแขวงมัธยม ตั้งเป็นกองสอบไล่วิชาในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๕๑^{๔๔}

จากรายงานกระทรวงธรรมการ ประจำปี พ.ศ. ๒๔๕๓ ได้กำหนดวิชาและเกณฑ์ในการประเมินผลการสอบไล่ได้หรือตกของนักเรียนไว้ดังนี้^{๔๕}

วิชาที่สอบไล่

(ก) การสอบไล่ปีนี้ ได้สอบตามหลักสูตร มูล ประถม ของกรมศึกษาธิการ ซึ่งได้เคยใช้มาแต่ศกก่อน

(ข) การตัดสินของการสอบไล่ประโยคมูล และประถมนั้น กรรมการได้แบ่งวิชาออกเป็นหมวด ๆ คือ

๑. อ่านฟังเสียง อ่านเอาเรื่อง คัด เขียน รวมกันเป็นหมวดหนึ่งใน ๔ อย่างนี้ นักเรียนจะต้องได้หมายรวมกันไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของคะแนนเต็ม จึงจะนับว่าอยู่ในเกณฑ์ได้

๒. ภาษา แต่งจดหมาย แต่งเรื่อง ย่อความ ๓ สิ่งนี้นักเรียนจะต้องได้หมายครึ่งหนึ่งของคะแนนรวม จึงจะนับว่าอยู่ในเกณฑ์ได้

๓. คำนวน เลข บัญชี ๒ สิ่งนี้ รวมกันนักเรียนจะต้องได้คะแนนครึ่งหนึ่งของคะแนนรวม จึงจะนับว่าอยู่ในเกณฑ์ได้

๔. วาดเขียน แผนที่ ๒ สิ่งนี้นักเรียนจะต้องได้หมายครึ่งหนึ่งของคะแนนรวม จึงจะนับว่าอยู่ในเกณฑ์ได้

๕. จรรยา สីล ธรรม กิริยา วาจา มารยาตร์ สมุดพก ๕ อย่างนี้ รวมกันนักเรียนจะต้องได้คะแนนครึ่งหนึ่งของคะแนนรวม จึงจะนับว่าได้

๖. วิธีที่สอบตรวจ กิริยา วาจา และมารยาตร์นั้น ได้เรียกนักเรียนทุกคนมาถามเรียงตัว เมื่อสังเกตกิริยาท่าทางและการปราศของนักเรียน นักเรียนคนใดมีกิริยา วาจา ท่าทางดีพูดจากล้าหาญ ตรวจสมุดพก สมุดทำการ และเนื้อตัวสะอาด และคะแนนวิชาที่ทำด้วยมือทั้งสิ้น ประโยคมูลไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๖๐ ประโยคหนึ่งประถมไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๖๕ ขึ้นไป แล้วก็ตัดสินให้ได้

๗. ส่วนนักเรียนตัวอย่าง มีวิชาพิเศษอีก คือ ภาษาอังกฤษ เขียน คัด อ่าน แปล (แปลไทยเป็นอังกฤษ แปลอังกฤษเป็นไทย) และพีชคณิต ยีออเมตรี สอบไล่หลักสูตรมัธยมชั้น ๓ แต่วิชาครุนั้น ได้สอบไล่เช่นกับนักเรียนฝึกหัดอาจารย์ในกรุงเทพฯ เพื่อได้เลือกคัดผู้ที่สมควรออกเป็นครูรวมคะแนนวิชาที่ทำด้วยมือทั้งสิ้นไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๗๐ จึงตัดสินให้ได้ ถ้าต่ำกว่ากำหนดนี้ลงไป ๔-๓ หมายถึงต้องประชุมกรรมการของความเห็นวินิจฉัยเด็ดขาด

^{๔๔} บุญเจือ องค์กรประดิษฐ์, “ความเป็นมาของการบริหารการศึกษา” พัฒนาการทางการศึกษา ของกรมศึกษาธิการ, หน้า ๒๓-๒๔.

^{๔๕} รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๓ แผนกรมศึกษาธิการ ประจำปีพุทธศักราช ๒๔๕๓, หน้า ๕๕.

แต่ปรากฏผลว่าคุณภาพนักเรียนยังไม่เป็นไปตามที่คาดหวังไว้มากเท่าใดนัก ทั้งนี้เนื่องจาก ปัญหาและอุปสรรคหลายประการ ที่สำคัญที่สุดคือเรื่องการจัดสรรงบประมาณด้านการจัดการศึกษา และยังคงขาดแคลนครูที่มีคุณภาพและจำนวนเพียงพอต่อความต้องการ ส่วนอุปสรรคด้านอื่น ๆ อาทิเช่น ในท้องถิ่นที่ห่างไกลการคมนาคมยังไม่สะดวก ทำให้นักเรียนต้องเดินทางมาถึงโรงเรียนเป็นระยะทางไกลมาก บางครั้งก็ไม่ปลอดภัย ทำให้เด็กได้รับการศึกษาอย่างไม่ทั่วถึง สิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างมาตรฐานและคุณภาพให้บังเกิดแก่นักเรียน จากรายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๔ ประจำปี พ.ศ. ๒๔๕๔ แสดงให้เห็นถึงมาตรฐานการสอนของครูและคุณภาพของนักเรียนยังไม่เป็นที่น่าพอใจนัก

ผลการสอบของนักเรียนเป็นรายบุคคล

๑. วิชาเลข การตั้งสอนอ่อนแอมาก เพราะครูบางเมืองหาจำเพาะไม่มีใครรู้ความประสงค์ของหลักสูตร
๒. ลายมือ ครูหาได้สอนให้เขียนบรรจงกันไม่ ใช้หวัดเป็นขึ้น ยิงโรงเรียนนอกบ้านรุ่งด้วยแล้ว พอตั้งต้น เขียนได้อ่านออก ก็ให้ใช้กระดาษดินสอหรือปากกาไปทีเดียว เพราะผู้ปกครองรับขอให้เปนเสมียน ส่วนลายมือเปนอันหาเขียนเรียบงามได้ยากนัก
๓. อ่าน พอใช้ เพราะสำเนียงที่อ่านภาษาค่อยชัดเจนขึ้นกว่าศกก่อนมาก และอ่านได้ถูก และครู ลหุ แต่สำเนียงยังไม่ใครจะเหมือนเสียงพูด กับยังจำเรื่องที่อ่านไม่ใครจะได้ ข้อนี้เปนเพราะครูไม่ได้ฝึกหัดให้เล่า และไต่ถาม
๔. คำบอก เขียนรวดเร็วทันตามบอก แต่วางสระ วรรณยุกต์ ยังคลาดเคลื่อนอยู่บ้าง ทั้งเขียนตัวพยัญชนะไม่ใคร่ชัดเจน
๕. แต่งเรื่อง ค่อนข้างเหลว เพราะพูดภาษาซ้ำ ๆ ซาก ๆ และประโยคไม่ใคร่ติดต่อ
๖. ย่อ นักเรียนยังไม่รู้จักเก็บใจความของเรื่อง มักจะยกเอาพลความมาพูดแต่สิ่งที่ไม่เป็นสาระเสียโดยมาก
๗. จรรยา บทเรียนนี้บางโรงเรียนก็ไม่ใคร่จะได้ตั้งสอน เพราะเกิดจากครูไม่ชำนาญเป็นต้น จึงทำให้นักเรียนไม่ใคร่จะได้รับความรู้ และบางโรงเรียนที่ครูสอนๆ ไป ก็หาใครจะระวังให้เด็กประพฤติไปตามที่สอนไว้ไม่

ผลการสอบรวมคะแนนทั้งหมด

๑. วิทยา ครูมักจะสอนไปตามแบบเรียนด้วยตนเอง แต่มักให้นักเรียนท่องตามที่สอน ไม่ใคร่จะได้เรียนโดยความเข้าใจ บทเรียนนี้ถ้าเปนครูเฉลยศักดิ์แล้ว ไม่ใคร่จะตั้งสอนกันเลย
๒. วาดเขียน การฝึกนักเรียนยังไม่รู้จักความประณีตและวาดส่วนในการเขียน ในวิชานี้ นับว่ายังเลวมาก

๓. กายบริหาร นักเรียนที่ได้พร้อมเพรียงกันดีมาก แต่บางโรงเรียนที่ครูเป็นพระก็ยังไม่เรียบร้อย
เป็นแต่พอทำไปได้
๔. ภูมิศาสตร์ ยังไม่พอใช้ ครูสอนยังไม่กว้างขวางนัก ข้อนี้เป็นเพราะครูพื้นเมืองไม่มีความรู้
๕. ขับร้อง นับว่าดีกว่าศกก่อน
๖. เลขในใจ ครูไม่ใคร่จะได้ฝึกซ้อมให้นักเรียนทำ เมื่อผู้สอนบอกให้คิดจึงคิดไม่ใคร่ได้ทันท่วงที
เพราะนักเรียนไม่มีความชำนาญส่วนนี้
๗. บาดูชี การบาดูชีนอกโรงเรียน มณฑล ครูยังไม่มีความรู้นัก นับว่ายังเลวมาก
๘. จดหมาย นักเรียนพอรู้จักพูดดีกว่าศกก่อน
๙. ไวยากรณ์ มักจะสอนตามแบบ

แม้ในปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการมิได้กำหนดให้มีการสอบไล่ทั่วประเทศดังที่เคยทำมาในอดีต แต่เพื่อเป็นการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐานตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ จึงได้จัดให้มีการสอบวัดความรู้ระดับชาติ (National test) ได้แก่ เมื่อนักเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (มัธยมศึกษาปีที่ ๖) นักเรียนจะต้องผ่านการทดสอบการศึกษาขั้นพื้นฐาน (Ordinary National Educational Test O-NET) เพื่อเป็นการประมวลความรู้ที่ได้เรียนมาทั้งหมด และผ่านการทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติชั้นสูง (Advanced National Educational Test A-NET) ซึ่งเป็นแบบทดสอบวัดความรู้ ความคิดวิเคราะห์ เน้นทักษะความคิด^{๕๖}

ด้วยปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว กรมศึกษาธิการจึงพยายามสร้างแรงจูงใจ และกำหนดตัวบ่งชี้ของมาตรฐานการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่สามารถจัดการศึกษาให้ได้คุณภาพตามเกณฑ์ที่กรมกำหนด เพื่อมอบรางวัลหมั้นเรียนให้แก่โรงเรียนและนักเรียน เรียกว่าระเบียบการให้รางวัลหมั้นเรียน* โดยตัวบ่งชี้มาตรฐานการจัดการศึกษาของโรงเรียนนั้น โรงเรียนจะต้องสามารถจัดทำและกำหนดสิ่งเหล่านี้ได้แก่^{๕๗}

^{๕๖} สำนักทดสอบกลาง สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, “การรับบุคคลเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา” (เอกสารอัดสำเนา พ.ศ. ๒๕๔๘), หน้า ๕-๑๐.

* ระเบียบการให้รางวัลหมั้นเรียนนี้เป็นรางวัลที่กรมศึกษาธิการ และสภามหาวิทยาลัยมอบให้แก่แก่นักเรียนสามัญศึกษา แต่เดิมเฉพาะนักเรียนในกรุงเทพฯ ซึ่งต่อมาพนักงานกรมศึกษาธิการเห็นว่าจัดการเป็นระเบียบเรียบร้อยดี เมื่อการศึกษาแพร่หลาย โรงเรียนในหัวเมืองที่จัดการได้เป็นระเบียบเรียบร้อยมีขึ้นมาก ควรจะได้รับความยกย่องเสมอกัน กระทรวงธรรมการจึงได้กำหนดระเบียบการนี้ขึ้นมาใช้

^{๕๗} รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๗ เรื่องระเบียบการให้รางวัลหมั้นเรียน ประจำปีพุทธศักราช ๒๔๕๗, หน้า ๕๔-๕๖.

๑. การจัดทำเอกสาร

- ตารางสอนสำหรับโรงเรียน
- ทะเบียนนักเรียน
- บัญชีรายชื่อนักเรียน
- สมุดลงเวลาทำงานของครู
- สมุดหมายเหตุของโรงเรียน
- สมุดบัญชีพัสดุของโรงเรียน
- สมุดบัญชีหนังสือห้องสมุด
- สมุดบัญชีการเงินของโรงเรียน (ในกรณีที่มีผู้ศรัทธาบริจาคเงินบำรุงโรงเรียน)

เอกสารเหล่านี้จะต้องส่งไปรายงานเป็นประจำทุกเดือน ณ มณฑลของตน

๒. กำหนดเวลาสอน

ระดับมูลศึกษาและประถมศึกษา สอนวันละไม่เกิน ๕ ชั่วโมง

วันหยุด วันโกนครึ่งวัน วันพระเต็มวัน

จำนวนเทอมที่เรียน ปีละ ๒ เทอม ๆ ละ ๕ เดือน

เทอมต้นสอนตั้งแต่วันที่ ๑ พฤษภาคม – สิ้นเดือนกันยายน

เทอมปลายสอนตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน-สิ้นเดือนมีนาคม

ปิดภาคเรียน เดือนเมษายน และเดือนตุลาคม เพื่อให้ให้นักเรียนหยุด

การเล่าเรียนเพื่อพักผ่อนบำรุงความคิดแลร่างกายให้เป็น

ปกติสดใสนั้น จะได้เป็นกำลังที่จะเล่าเรียนต่อไป

กำหนดการสอบไล่ แต่ละมณฑลเป็นผู้กำหนด แต่ต้องให้เสร็จภายใน ๑ เดือน

สำหรับนักเรียนผู้ที่จะได้รับรางวัลจะต้องมีคุณสมบัติคือตั้งใจเรียนและมีความประพฤติดีตามที่ระเบียบการให้รางวัลหมั่นเรียน กำหนดไว้ดังนี้

๑. โรงเรียนซึ่งนักเรียนมีโอกาสจะได้รางวัลหมั่นเรียน ต้องเป็นโรงเรียนซึ่งเจ้าพนักงานกรมศึกษาธิการว่าได้จัดการทั้งฝ่ายวิชาการและธุรการ ถูกต้องตามความต้องการของรัฐบาลคือ

ก. ใช้หลักสูตรหลวง

ข. จัดประมวญการสอนประจำเดือนและตารางสอนถูกต้อง

ค. จัดการสอนได้ผลตามความต้องการของประมวญการสอน

ง. มีการสอบซ่อมและสอบไล่ถูกต้องตามระเบียบของกรมศึกษาธิการ

จ. มีทะเบียนนักเรียน บัญชีเรียกชื่อ สมุดหมายเหตุ สมุดจดความประพฤติของนักเรียน สมุดจดรายวันทำการของครู และสมุดอื่น ๆ ตามที่เจ้าพนักงานกรมศึกษาธิการเห็นสมควรให้ใช้และใช้ได้ถูกต้องด้วย

ฉ. ส่งรายงานประจำเดือนตามแบบของกรมศึกษาธิการ

ช. ใช้สมุดรายงานประจำตัว (แบบของกระทรวงธรรมการ) ถูกต้อง

ซ. มีเวลาเปิดและปิดโรงเรียนตามที่เจ้าพนักงานกรมศึกษาธิการเห็นชอบด้วย

๒. นักเรียนที่จะได้รับรางวัลหมั้นเรียนนั้น ต้องเป็นผู้ที่ประพฤติดีและมาโรงเรียนไม่ขาดเลย บรรจบรอบปีตามกำหนด ๑๒ เดือน หรือ ๔๒ สัปดาห์ จะตั้งต้นแต่ต้นสัปดาห์ใดก็ได้แต่จะตั้งต้นในระหว่างสัปดาห์ไม่ได้ เป็นต้น นาย ก. ไม่มีเวลาป่วย ลา ขาดเลยตั้งแต่ต้นสัปดาห์ที่ ๒ ของเดือนมิถุนายน ซึ่งเป็นเดือนที่โรงเรียนเปิดแล้ว ตลอดจนถึงสัปดาห์ที่ ๑ ของเดือนมิถุนายนสัปดาห์ต่อไปก็นับว่าบรรจบรอบปีหนึ่ง ที่จะได้รางวัลหมั้นเรียน ถ้าขาดเสียสัปดาห์ไหนก็นับตั้งต้นสัปดาห์นั้นไปใหม่จนบรรจบรอบเช่นเดียวกันได้ทุกเมื่อ ผู้ที่มาโรงเรียนไม่ทันตามเวลาเปิดโรงเรียนถึง ๓ ครั้งให้นับเป็นขาดเรียนเวลา ๑ เมื่อขาดเช่นนี้ก็เป็นอย่างอื่นจะต้องตั้งต้นไปใหม่อย่างที่กล่าวมาแล้ว

๓. โรงเรียนใดที่มีความประสงค์จะให้ให้นักเรียนมีโอกาสรอรับรางวัลหมั้นเรียน ก็ให้บอกขอเข้าทะเบียนมาที่กระทรวงธรรมการ ถ้าเป็นโรงเรียนในหัวเมืองมณฑลมหาชาติไทย ก็ให้บอกขอขังมณฑลบอกมากระทรวงธรรมการพร้อมด้วยความเห็นของมณฑล กระทรวงธรรมการจะได้วินิจฉัยเป็นราย ๆ ไป เมื่อเห็นสมควรแล้วจะได้จัดชื่อโรงเรียนนั้น ๆ เข้าทะเบียนรางวัลหมั้นเรียน

๔. โรงเรียนใดได้อยู่ในทะเบียนรางวัลหมั้นเรียนแล้ว ถ้าการงานเสื่อมลงให้เป็นหน้าที่ของกรมศึกษาธิการของมณฑล (ตามท้องถิ่น) รายงานขอถอนชื่อโรงเรียนนั้นจากทะเบียนรางวัลหมั้นเรียน

๕. เมื่อนักเรียนคนใดสมควรได้รับรางวัลหมั้นเรียนตามระเบียบนี้ ก็ให้ส่งสมุดรายงานประจำตัวซึ่งมีเวลาหมั้นเรียนปรากฏบริบูรณ์มายังกระทรวงธรรมการตามระเบียบราชการ เพื่อขอรางวัล

๖. รางวัลหมั้นเรียนของกระทรวงธรรมการที่จะให้ตามระเบียบนี้ เป็นแผ่นกระดาษแสดงคุณธรรมแห่งความหมั่นด้วยถ้อยคำและรูปภาพ และจะได้รับการไว้เชิดชูความพากเพียรพยายามของนักเรียนผู้ที่ได้รับเป็นเครื่องแสดงว่า ปฏิบัติแล้วในโรงเรียน และจะได้รับการไว้เป็นที่ระฤกและเป็นเครื่องตักเตือนใจให้รักษาความพากเพียรพยายามประจำตนอยู่โดยมิรู้หมดสิ้น และในแผ่นกระดาษนั้นจะได้จารึกชื่อนักเรียนและหลักฐานอื่น ๆ ไว้ด้วย ทั้งจะได้ลงนามเสนาบดีผู้บัญชาการศึกษาและประทับตราไว้เป็นสำคัญด้วย ใบรางวัลหมั้นเรียนนี้มีลำดับชั้นที่ให้ตามปีเป็น ๕ ชั้น ดังนี้

หมั่ปีแรก	ได้รับครั้งที่ ๑	กรอบสีดำ
หมั่ปีที่สอง	ได้รับครั้งที่ ๒	กรอบสีม่วง
หมั่ปีที่สาม	ได้รับครั้งที่ ๓	กรอบสีเขียว
หมั่ปีที่สี่	ได้รับครั้งที่ ๔	กรอบสีน้ำเงิน
หมั่ปีที่ห้า	ได้รับครั้งที่ ๕	กรอบสีแดง
หมั่ปีที่หก	ได้รับครั้งที่ ๖	กรอบสีเหลือง
หมั่ปีที่เจ็ด	ได้รับครั้งที่ ๗	กรอบสีเงิน
หมั่ปีที่แปด	ได้รับครั้งที่ ๘	กรอบสีทอง
หมั่ปีที่เก้า	ได้รับครั้งที่ ๙	กรอบสีทองลงยา

ส่วนรางวัลของสามัคยาจารย์สมาคม นั้น เป็นเหรียญรูปไข่มีตราของสมาคม มีลำดับเป็น เหรียญทองแดง เหรียญเงิน และเหรียญทองคำ ผู้ที่หมั่ปีแรก ๓ ปี ซึ่งได้รับใบรางวัลหมั่ปีเรียนของ กระทรวงธรรมการกรอบสีเขียว สามัคยาจารย์สมาคมให้เหรียญทองแดงเป็นรางวัลครั้งที่ ๓ ผู้ที่หมั่ปี ค่ำรบ ๖ ปี ซึ่งได้รับใบรางวัลหมั่ปีเรียนของกระทรวงธรรมการกรอบสีเหลือง สามัคยาจารย์สมาคม ให้เหรียญเงินเป็น รางวัลครั้งที่ ๒ ผู้ที่หมั่ปีค่ำรบ ๙ ปี ซึ่งได้รับใบรางวัลหมั่ปีเรียนของกระทรวง ธรรมการกรอบทองลงยา สามัคยาจารย์สมาคมให้เหรียญทองคำเป็นรางวัลครั้งที่ ๓

๑. ระเบียบการนี้ให้ใช้ได้ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน พระพุทธศักราช ๒๔๕๘ เป็นต้น ไป และให้ใช้ทั้งโรงเรียนในมณฑลกรุงเทพฯ และมณฑลมหาดไทย และให้ยกเลิกระเบียบการเก่า ตั้งแต่วันที่ใช้ระเบียบการนี้เป็นต้นไปด้วย

๒) จำนวนโรงเรียนและนักเรียนที่เพิ่มขึ้น

จากรายงานกระทรวงธรรมการ ปรากฏผลเป็นรายงานตัวเลขเป็นที่พอประจักษ์ อยู่บ้าง ทั้งนี้เนื่องจากระบบการจัดเก็บเอกสาร และการรวบรวมข้อมูลตัวเลข ตลอดจนสถิติต่าง ๆ ในระยะเริ่มแรกของการปฏิรูปการศึกษา ยังไม่มีหน่วยงานใดทำหน้าที่โดยตรง โดยมากมักเป็นการ คัดลอกของเจ้าหน้าที่โรงเรียน ทำให้ขาดการตรวจสอบความถูกต้องและต่อเนื่อง ดังนั้นผลการวิจัย ในหัวข้อนี้ จึงขอเสนอตัวอย่างผลที่ได้รับจากการจัดการศึกษาพอสังเขป ตามที่ปรากฏจากรายงาน กระทรวงธรรมการ ดังนี้

รายงานผลการสอบของนักเรียนในเขตกรุงเทพฯ

พ.ศ.	ชั้น	จำนวนโรงเรียน		จำนวนเข้าสอบ		จำนวนสอบได้ (คน)		จำนวนร้อยละ	
		ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
๒๔๕๑	ประโยคมูล	๕๕	๗	๒,๗๖๑	๑๒๒	๑,๒๘๑	๔๖	๔๖.๓๕	๓๗.๗๐
	ประโยคประถมสามัญ	๖๑	๓	๑,๐๖๕	๓๒	๕๗๕	๑๗	๕๓.๗๘	๕๓.๑๒
	ประโยคมัธยมสามัญ	๖	๒	๑๒๗	๗	๘๒	๕	๖๔.๕๖	๗๑.๔๒

จำนวนนักเรียนที่สอบไล่ได้เลื่อนชั้นของมัธยมศึกษา

ปี	ปีที่ ๑		ปีที่ ๒	
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ
ร.ศ.๑๒๗	๑๐๑	๕๘.๐๔	๘๘	๕๕.๐๖

รายงานผลการสอบของนักเรียนในเขตกรุงเทพฯ

พ.ศ.	ชั้น	จำนวนโรงเรียน		จำนวนเข้าสอบ		จำนวนสอบได้ (คน)		จำนวนร้อยละ	
		ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
๒๔๕๒	ประโยคมูล	๕๗	๕	๒,๔๕๘	๑๐๒	๑๗๓๑	๗๕	๗๐.๔๒	๗๗.๔๕
	ประโยคประถม	๖๑	๔	๑,๑๒๘	๔๓	๔๕๕	๑๘	๔๐.๖๕	๔๑.๘๖
	ประโยคมัธยมสามัญ	๕	๒	๘๕	๑๔	๕๒	๑๒	๖๑.๑๗	๘๕.๗๑
๒๔๕๕	ประโยคมูล	๑๑๕	๑๓	๑,๖๔๕	๑๘๖	๘๖๖	๑๐๗	๕๒.๖๔	๕๗.๕๒
	ประโยคประถม	๗๒	๓	๕๑๐	๓๕	๓๕๓	๒๐	๓๘.๗๕	๕๑.๒๘
	ประโยคมัธยมสามัญ	๗	๒	๑๑๑	๑๕	๖๕	๑๐	๖๒.๑๖	๖๖.๖๖

รายงานผลการสอบของนักเรียน พ.ศ. ๒๔๕๕

ประถม (ประชาบาล)

จังหวัด	ปีที่ ๑		ปีที่ ๒		ปีที่ ๓	
	เข้าสอบ	ได้	เข้าสอบ	ได้	เข้าสอบ	ได้
๒	๘๓	๖๔	๒๕	๒๓	๕	๓

มัธยม (รัฐบาล)

จังหวัด	ปีที่ ๑		ปีที่ ๒		ปีที่ ๓		ปีที่ ๔		ปีที่ ๕		ปีที่ ๖		ปีที่ ๗		ปีที่ ๘	
	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้
๕	๑,๐๕๖	๘๐๔	๖๕๕	๕๗๕	๕๕๕	๔๔๒	๔๓๖	๓๑๐	๓๕๕	๓๑๐	๒๘๕	๑๕๕	๖๗	๖๑	๔๖	๔๓

รายงานผลการสอบของนักเรียน พ.ศ. ๒๔๖๐

ประถม โรงเรียนรัฐบาล

จังหวัด	ปีที่ ๑		ปีที่ ๒		ปีที่ ๓		รวม		ร้อยละ
	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	
๕	๒,๒๕๓	๑,๔๘๑	๑,๕๐๖	๑,๒๐๘	๑,๗๕๐	๑,๕๒๕	๕,๕๔๕	๔,๒๑๘	๗๖.๘

ประถมนประชาบาล

จังหวัด	ปีที่ ๑		ปีที่ ๒		ปีที่ ๓		รวม		ร้อยละ
	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	
๒	๘๑	๔๗	๕๑	๒๑	๑๕	๑๐	๑๕๑	๗๘	๕๑.๗

มัธยม โรงเรียนรัฐบาล

จังหวัด	ปีที่ ๑		ปีที่ ๒		ปีที่ ๓		ปีที่ ๔		ปีที่ ๕		ปีที่ ๖		ปีที่ ๗		ปีที่ ๘		รวม		ร้อยละ
	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	
๕	๑๕๕๕	๕๐๑	๘๐๕	๖๕๕	๖๗๑	๕๕๒	๔๘๑	๓๓๑	๓๓๗	๒๑๘	๓๒๐	๑๕๐	๕๓	๕๘	๕๔	๓๕	๔๖๐	๒๕๔๔	๗๒๕

รายงานผลการสอบของนักเรียน พ.ศ.๒๕๖๒

ประถมน

ประเภทโรงเรียน	จังหวัด	ปีที่ ๑		ปีที่ ๒		ปีที่ ๓	
		สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้
รัฐบาล	๕	๒,๔๓๕	๑,๕๔๖	๒,๑๐๕	๑,๔๐๕	๒,๐๕๗	๑,๖๒๘
ประชาบาล	๓	๑๑๔	๗๔	๓๖	๒๘	๓๑	๑๐

มัธยม โรงเรียนรัฐบาล

จังหวัด	ปีที่ ๑		ปีที่ ๒		ปีที่ ๓		ปีที่ ๔		ปีที่ ๕		ปีที่ ๖		ปีที่ ๗		ปีที่ ๘	
	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้
๕	๑,๓๕๒	๘๖๖	๑,๐๓๑	๗๔๗	๕๒๐	๓๔๕	๖๓๕	๓๖๕	๔๘๑	๒๖๔	๓๒๐	๑๘๓	๑๑๕	๗๔	๕๔	๖๓

รายงานผลการสอบของนักเรียน พ.ศ.๒๕๖๓

ประถมน

ประเภทโรงเรียน	จังหวัด	ปีที่ ๑		ปีที่ ๒		ปีที่ ๓	
		สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้
รัฐบาล	๑๘	๕,๖๑๒	๖,๖๖๗	๓,๘๖๔	๕,๕๕๕	๓,๒๕๗	๕,๓๕๕
ประชาบาล	๑๘	๑๓,๘๐๔	๖,๘๔๕	๓,๐๖๗	๔,๕๔๐	๓,๓๓๓	๑,๖๑๕

มัธยม

ประเภทโรงเรียน	มณฑล	ปีที่ ๑		ปีที่ ๒		ปีที่ ๓		ปีที่ ๔		ปีที่ ๕		ปีที่ ๖		ปีที่ ๗		ปีที่ ๘	
		ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ
รัฐบาล	๑๘	๓๕๖	๒๕๖๔	๒๓๕๕	๑๖๖๒	๑๖๖๑	๑๖๖๑	๑๖๖๑	๑๖๖๑	๑๖๖๑	๑๖๖๑	๑๖๖๑	๑๖๖๑	๑๖๖๑	๑๖๖๑	๑๖๖๑	๑๖๖๑
ประชาบาล	๓	๑๓๑	๑๒	๘๔	๕๗	๓๖	๔๕	๓๘	๓๘	-	-	-	-	-	-	-	-

รายงานผลการสอบของนักเรียน พ.ศ. ๒๔๖๔

ประถม

ประเภทโรงเรียน	มณฑล	ปีที่ ๑		ปีที่ ๒		ปีที่ ๓	
		สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้
รัฐบาล	๑๘	๑๐,๕๐๖	๓,๓๐๓	๘,๓๐๕	๖,๑๖๘	๓,๓๘๓	๔,๘๕๔
ประชาบาล	๑๘	๑๕,๔๕๔	๕,๓๓๘	๑๐,๕๓๖	๖,๘๔๕	๕,๐๕๐	๒,๐๘๘

มัธยมรัฐบาล

ปีที่ ๑		ปีที่ ๒		ปีที่ ๓		ปีที่ ๔		ปีที่ ๕		ปีที่ ๖		ปีที่ ๗		ปีที่ ๘	
สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้
๔๒๘๑	๒๘๘๐	๒๖๕๖	๒๒๑๑	๒๑๔๓	๑๖๖๓	๑๓๘๒	๑๔๓	๘๕๖	๕๐๘	๖๐๒	๓๕๗	๑๕๓	๑๒๕	๑๐๑	๖๘

รายงานผลการสอบของนักเรียน พ.ศ. ๒๔๖๕

ประถม

ประเภทโรงเรียน	มณฑล	สอบ	ได้
โรงเรียนรัฐบาล	๑๘	๓,๕๖๕	๕,๖๔๔
โรงเรียนประชาบาล	๑๘	๘,๓๕๑	๓,๘๖๖
รวม		๑๖,๓๒๐	๙,๕๑๐

มัธยมโรงเรียนรัฐบาล

มณฑล	มัธยมต้น		มัธยมกลาง		มัธยมปลาย	
	ปีที่ ๑		ปีที่ ๒		ปีที่ ๓	
	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้
๑๘	๒,๓๕๐	๒,๐๑๘	๓๓๗	๔๕๕	๑๔๘	๕๕

รายงานผลการสอบของนักเรียน พ.ศ. ๒๕๖๖

ประถม

ประเภทโรงเรียน	ชาย	หญิง
	สอบได้	สอบได้
รัฐบาล	๑,๖๘๑	๓๒๓

มัธยม

ประเภทโรงเรียน	ชาย			หญิง		
	มัธยมต้น	มัธยมกลาง	มัธยมปลาย	มัธยมต้น	มัธยมกลาง	มัธยมปลาย
รัฐบาล	๕๕๒	๔๓๘	๑๐๕	๕๓	๔๐	-

รายงานผลการสอบของนักเรียน พ.ศ. ๒๕๖๗

ประถม

ประเภทโรงเรียน	มณฑล	ปีที่ ๑		ปีที่ ๒		ปีที่ ๓	
		สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้
รัฐบาล	๑๘	๖,๗๐๓	๔,๘๓๐	๖,๕๒๕	๕,๑๐๘	๗,๒๗๓	๕,๔๔๔
ประชาบาล	๑๘	๕๐,๒๓๗	๕๕,๑๘๒	๔๗,๐๖๖	๓๔,๒๘๔	๑๕,๘๐๕	๑๐,๕๔๕

มัธยมศึกษา

ประเภทโรงเรียน	มณฑล	ปีที่ ๑		ปีที่ ๒		ปีที่ ๓		ปีที่ ๔		ปีที่ ๕		ปีที่ ๖		ปีที่ ๗		ปีที่ ๘	
		ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ
รัฐบาล	๑๘	๕๙๙	๓๕๖	๓๕๖	๒๕๑	๒๕๖	๒๕๖	๑๘๘	๒๕๖	๒๕๖	๒๕๖	๑๓๕	๒๐๔	๓๔๖	๒๑๗	๒๒๖	๑๒๗
ประชาบาล	๓	๘๔	๗๔	๒๕	๒๓	๑๒	๑๑	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

รายงานผลการสอบของนักเรียน พ.ศ. ๒๕๖๘

ประถม

ประเภทโรงเรียน	มณฑล	ปีที่ ๑		ปีที่ ๒		ปีที่ ๓	
		สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้
รัฐบาล	๑๘	๔,๕๗๒	๓,๓๖๕	๕,๒๔๐	๔,๐๕๕	๕,๘๖๓	๔,๓๖๑
ประชาบาล	๑๘	๗๘,๓๔๒	๔๘,๖๖๕	๕๔,๖๘๕	๓๖,๑๕๐	๒๘,๘๕๐	๑๕,๕๒๔

มัธยมศึกษา

ประเภท โรงเรียน	มณฑล	ปีที่ ๑		ปีที่ ๒		ปีที่ ๓		ปีที่ ๔		ปีที่ ๕		ปีที่ ๖		ปีที่ ๗		ปีที่ ๘	
		ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ
รัฐบาล	๑๘	๕๕๖	๗๕๕	๗๕๓	๗๖๕	๒๕๖	๒๗๓	๔๕๓	๔๗๑	๕๖๕	๕๕๕	๑๖๕	๑๕๐	๓๕๖	๒๒๖	๒๗๕	๑๐๐

รายงานผลการสอบของนักเรียน พ.ศ. ๒๕๖๕

ประถม

ปีที่ ๑		ปีที่ ๒		ปีที่ ๓		ปีที่ ๔		ปีที่ ๕	
สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้
๖๕,๑๕๔	๔๒,๔๔๐	๔๔,๕๔๒	๓๐,๒๕๖	๒๕,๖๑๗	๑๔,๐๒๒	๓,๖๔๐	๒,๒๕๔	๑,๑๕๓	๗๗๑

มัธยมศึกษา โรงเรียนรัฐบาล

มัธยมต้น				มัธยมกลาง						มัธยมปลาย					
ม.๑		ม.๒		ม.๓		ม.๔		ม.๕		ม.๖		ม.๗		ม.๘	
สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้	สอบ	ได้
๗๙๖๗	๒๖๓๓	๓๐๔๗	๒๕๖๖	๒๗๖๒	๑,๕๓๗	๑,๕๖๖	๑,๐๓๓	๑,๑๕๐	๗๗๓	๕๗๕	๕๗๓	๓๓๕	๒๑๑	๒๖๗	๑๒

รายงานผลการสอบของนักเรียน พ.ศ. ๒๕๖๐

ประเภท โรงเรียน	มณฑล	สามัญ (ประถม ๑,๒,๓)		วิชาชีพ (ประถม ๔,๕)		ปีที่ ๓		
		เข้าสอบ	ได้	เข้าสอบ	ได้	เข้าสอบ	ได้	ร้อยละ
รัฐบาล	๑๔	๑๒,๔๔๕	๕,๕๒๕	๑๗๕	๑๓๕	๑๒,๖๓๗	๑๐,๐๖๔	๗๕.๖๔

ประถมศึกษา

มัธยม

ประเภท โรงเรียน	มณฑล	มัธยมตอนต้น (๑,๒,๓)		มัธยมตอนกลาง (๔,๕,๖)		มัธยมตอนปลาย (๗,๘)		รวม		
		เข้าสอบ	ได้	เข้าสอบ	ได้	เข้าสอบ	ได้	เข้าสอบ	ได้	ร้อยละ
รัฐบาล	๑๔	๗,๖๗๕	๖,๕๗๗	๓,๗๓๑	๒,๕๕๗	๖๗๓	๔๖๗	๑๓,๐๗๓	๑๐,๖๕๗	๗๗.๒๕

ผลสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบใหม่ ส่งผลให้การสอบไล่ทั่วประเทศ ไม่เฉพาะแต่ใน กรุงเทพฯ เท่านั้น ที่มีจำนวนนักเรียนสอบไล่ได้จำนวนมากขึ้น แต่ปรากฏผลจำนวนนักเรียนที่สามารถสอบไล่ได้ ใน พ.ศ.๒๔๕๗ ตามมณฑลต่าง ๆ นอกกรุงเทพฯ ได้เกณฑ์มากกว่าร้อยละ ๕๐ คือ ได้ถึงร้อยละ ๖๔.๒ ดังต่อไปนี้^{๔๔}

ยอดจำนวนนักเรียนทั่วไปที่เข้าสอบไล่และได้ตามชั้นเล่าเรียนทางประโยคมัธยมศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๗

(มณฑลนอกกรุงเทพฯ)

เลข ที่	มณฑล	ปีที่ ๑		ปีที่ ๒		ปีที่ ๓		ปีที่ ๔		ปีที่ ๕		ปีที่ ๖		รวมทั้งหมด	
		เข้า สอบ	ได้	เข้า สอบ	ได้	เข้า สอบ	ได้	เข้า สอบ	ได้	เข้า สอบ	ได้	เข้า สอบ	ได้	เข้า สอบ	ได้
๑	กรุงเก่า	-	-	-	-	๗๕	๕๐	-	-	-	-	๖	๓	๘๕	๕๓
๒	นครไชยศรี	๕๕	๘๔	๖๘	๕๒	๔๗	๓๒	๒๒	๒๑	-	-	-	-	๒๓๖	๑๘๕
๓	ราชบุรี	-	-	-	-	๒๔	๒๐	-	-	-	-	-	-	๒๔	๒๐
๔	ปราจีนบุรี	๖๓	๓๘	๕๑	๓๓	๕๑	๒๐	๑๘	๑๓	๕	๕	๓	-	๑๕๕	๑๑๓
๕	จันทบุรี	๕๐	๓๖	๔๕	๒๕	๔๔	๒๑	๑๓	๘	๘	๖	๓	๓	๑๖๓	๕๕
๖	นครสวรรค์	๑๐๒	๓๔	๔๕	๓๘	๖๘	๒๔	๕๕	๑๘	-	-	-	-	๒๓๗	๑๑๔
๗	เพชรบูรณ์	๑๗	๕	๑๕	๑๓	๑๑	๑๐	-	-	-	-	-	-	๔๓	๒๘
๘	พิษณุโลก	๕๐	๓๔	๔๒	๓๐	๔๓	๓๕	๑๕	๗	๔	๑	๓	๓	๑๓๒	๑๑๔
๙	พชัย	๑๔๐	๘๘	๑๑๓	๗๘	๕๕	๓๐	๑๕	๒	๑๘	๕	-	-	๓๔๕	๒๐๓
๑๐	นครราชสีมา	๓๔	๓๐	๒๗	๒๑	๑๕	๑๖	๔	๓	-	-	-	-	๘๔	๗๐
๑๑	อุดร	๖	๔	๒	๒	๕	๗	-	-	-	-	-	-	๑๗	๑๓
๑๒	อุบล	๔๔	๓๐	๒๖	๒๓	๑๕๕	๑๐	๘	๕	-	-	-	-	๕๗	๖๘
๑๓	ร้อยเอ็ด	๓๗	๒๕	-	-	๗	๑	-	-	-	-	-	-	๔๔	๓๐
๑๔	ชุมพร	๘๕	๔๔	๓๕	๒๓	๒๕	๑๒	๘	๔	๑๐	-	๔	๓	๑๗๑	๘๖
๑๕	นครศรีธรรมราช	๑๐๔	๔๘	๕๒	๓๕	๔๓	๒๗	๒๘	๑๓	-	-	-	-	๒๒๒	๑๒๓
๑๖	ภูเก็ต	๘๕	๗๒	๗๖	๔๑	๕๕	๓๓	๕	๗	๑๐	๕	-	-	๒๕๔	๑๓๒
๑๗	ปัตตานี	๑๓๒	๑๓๐	๔๕	๔๐	๑๖	๑๒	๓๑	๒๘	-	-	-	-	๒๒๔	๓๑๐
รวม พ.ศ. ๒๔๕๗		๑๔๖	๗๐๖	๖๔๖	๔๕๔	๖๑๕	๓๖๔	๒๓๘	๑๒๕	๕๕	๓๐	๒๐	๑๒	๒๖๗๘	๑๖๕๕
														คือได้ร้อยละ ๖๔.๒	

^{๔๔} รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๗ ภาคที่ ๓ ว่าด้วยการศึกษาเฉพาะหัวเมือง ประจำพระพุทธศักราช ๒๔๕๗ หน้า ๕๔.

ผลการสอบของนักเรียนในโรงเรียนรัฐบาลทั่วประเทศใน พ.ศ. ๒๕๖๕ ปรากฏผลดังนี้^{๔๕}
การสอบไล่ แผนกสามัญศึกษา นักเรียนชั้นประถมเข้าสอบและสอบได้ดังนี้

ระดับชั้น	เข้าสอบ	ได้	คิดเป็นร้อยละ
ประถมปีที่ ๑	๔,๐๖๔	๒,๕๒๕	๖๑.๕๓
ประถมปีที่ ๒	๓,๕๕๓	๓,๑๑๘	๘๗.๕๐
ประถมปีที่ ๓	๔,๕๕๓	๓,๒๕๓	๗๑.๕๗
ประถมปีที่ ๔	๑๔๕	๑๑๕	๗๙.๓๑
ประถมปีที่ ๕	๔๖	๓๖	๗๘.๒๖
รวม	๑๒,๓๔๕	๕,๔๕๕	๔๔.๒๖

นักเรียนชั้นมัธยมเข้าสอบและสอบได้ คือ

ระดับชั้น	เข้าสอบ	ได้	คิดเป็นร้อยละ
มัธยมปีที่ ๑	๓,๘๖๘	๒,๖๓๓	๖๘.๐๗
มัธยมปีที่ ๒	๓,๐๔๓	๒,๕๐๖	๘๒.๓๘
มัธยมปีที่ ๓	๒,๓๖๒	๑,๕๓๘	๖๕.๑๔
รวม	๙,๒๗๓	๖,๐๗๗	๖๖.๒๖
มัธยมปีที่ ๔	๑,๕๗๓	๑,๐๓๓	๖๕.๕๐
มัธยมปีที่ ๕	๑,๑๕๐	๘๘๓	๗๖.๗๘
มัธยมปีที่ ๖	๕๘๕	๕๘๓	๙๘.๘๘
รวม	๓,๓๑๑	๒,๙๙๙	๙๐.๕๘
มัธยมปีที่ ๗	๓๔๕	๒๑๑	๖๑.๑๕
มัธยมปีที่ ๘	๒๖๓	๑๖๓	๖๑.๖๖
รวม	๖๑๑	๓๗๓	๖๑.๒๘
รวมทั้งสิ้น	๑๓,๖๐๕	๕,๘๕๕	๔๒.๙๖

ปรากฏผลการสอบไล่เป็นที่น่าพอใจ เพราะจำนวนนักเรียนตั้งแต่ระดับชั้นประถมปีที่ ๑ ถึงชั้นมัธยมปีที่ ๗ สอบไล่ได้เกินร้อยละ ๕๐ ของจำนวนนักเรียนที่เข้าสอบไล่ ยกเว้นระดับชั้นมัธยมปีที่ ๘ มีเพียงร้อยละ ๒๖.๕๖ ชั้นมัธยมปีที่ ๘ ถือเป็นชั้นสูงสุด เมื่อจบการศึกษาในชั้นนี้ก็สามารถเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ซึ่งต้องการนักเรียนที่มีพื้นฐานความรู้ดี เพื่อไม่ให้เป็นการอุปสรรคต่อการศึกษา

^{๔๕} รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๑๕ เรื่องการศึกษาโรงเรียนรัฐบาล ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๖๕, หน้า ๑๑.

ในขั้นสูงสุด อีกทั้งขณะนั้นผู้ที่ต้องการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาก็ยังมีจำนวนไม่มากนัก ดังนั้นจำนวนนักเรียนที่เข้าสอบและสอบได้ในชั้นมัธยมปีที่ ๘ จึงมีจำนวนน้อยกว่าระดับชั้นอื่น ๆ

๔.๒.๒ ผลสำเร็จจากการจัดการฝึกหัดครู

หลังจากการจัดการฝึกหัดครูในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๕ เป็นต้นมาและสามารถผลิตครูที่มีคุณภาพออกไปทำหน้าที่สอนตามโรงเรียนต่าง ๆ แล้ว กรมศึกษาธิการยังสามารถคัดเลือกนักเรียนไปฝึกหัดครู ณ ต่างประเทศได้โดยนักเรียนฝึกหัดครูที่จะได้รับคัดเลือก ต้องมีคุณภาพเพียงพอที่จะไปศึกษาต่อต่างประเทศ จึงต้องประกอบด้วยลักษณะ ๕ ประการต่อไปนี้^{๕๐}

๑. มีพยานว่าได้เล่าเรียนเขียนแหลมมาก่อน
๒. เป็นผู้รู้จักบ้านเมืองของตนแล้ว
๓. รู้ภาษาแห่งประเทศที่จะไปพอกับขั้นต้น
๔. ได้ฝึกหัดสอน จะเห็นว่ามิมีนิสัยจะเป็นครูได้ดี
๕. เห็นแว้วว่าจะเป็นคนดี ความเพียรมั่นคง และมีสติปัญญาเขียนแหลม

จากรายงานกระทรวงธรรมการ ประจำปี ๒๔๕๒ พบว่าจำนวนนักเรียนที่กรมศึกษาธิการส่งไปฝึกหัดเป็นครู ณ ต่างประเทศ มีถึง ๒๓ คน และมีจำนวน ๕ คน ที่กลับมารับราชการแล้ว ดังรายนามต่อไปนี้

เลขที่	ชื่อเดิม	ยศ บรรดาศักดิ์	ตำแหน่ง
๑	นายสอน	หลวงวินิจฯ	ถึงแก่กรรม
๒	นายสนั่น	พระยาไพศาลศิลปศาสตร์	ว่าด้วยเจ้ากรมตรวจ
๓	นายนกยูง	หลวงอภิรักษ์ราชฤทธิ	ข้าหลวงเกษตรมณฑลภูเก็ต
๔	นายสเตอร์	หลวงจรัสชวณะพันธ์	ปลัดกรมกองตรวจและกองแบบเรียน
๕	นายเป๊ะ	-	อาจารย์โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์
๖	หม่อมหลวงแหยม	-	อาจารย์ใหญ่โรงเรียนมัธยมพิเศษปทุมคงคา
๗	นายชื่น	-	ยังเรียนวิชาแพทย์ต่อไป
๘	นายศิริ	-	พนักงานตรวจแขวงพิเศษ
๙	นายพิน	หลวงเชษฐกาโรวาท	อาจารย์โรงเรียนมหาดเล็ก
๑๐	นายเรือ	-	อาจารย์โรงเรียนสวนกุหลาบราชวิทยาลัย
๑๑	หม่อมหลวงทศทิศ	-	กำลังเรียนวิชาครูที่เมืองอังกฤษ

^{๕๐}รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๒ แผนกรมศึกษาธิการ ประจำปี ๒๔๕๒, หน้า ๒๕-๓๐.

เลขที่	ชื่อเดิม	ยศ บรรดาศักดิ์	ตำแหน่ง
๑๒	นายกำจัด	-	กำลังเรียนวิชาครูที่เมืองอังกฤษ
๑๓	นายทองสุก	-	กำลังเรียนวิชาครูที่เมืองอังกฤษ
๑๔	นายเสริญ	-	กำลังเรียนวิชาครูที่เมืองอังกฤษ
๑๕	นายชุ่ม	-	กำลังเรียนวิชาครูที่เมืองอังกฤษ
๑๖	นายชื่น	-	-
๑๗	นายวงษ์	-	ยังเรียนวิชาสามัญที่อังกฤษ
๑๘	หม่อมหลวงเจริญ	หลวงเชษฐกาโรวาท	ยังเรียนวิชาสามัญที่เมืองอังกฤษ
๑๙	นายสาย	-	ยังเรียนวิชาสามัญที่เมืองอังกฤษ
๒๐	นายสุก	-	ยังเรียนวิชาสามัญที่เมืองอังกฤษ
๒๑	นายยู	-	ยังเรียนวิชาสามัญที่เมืองอังกฤษ
๒๒	นายบุญเย็น	-	ยังเรียนวิชาสามัญที่เมืองอังกฤษ
๒๓	นายเฉลิม	-	ยังเรียนวิชาสามัญที่เมืองอังกฤษ

เมื่อสำเร็จการศึกษากลับมา หลายท่านเข้ารับราชการในสาขาวิชาชิพครู และเป็นกำลังสำคัญในการจัดการศึกษาของชาติ ที่สำคัญได้แก่ พระยาไพศาลศิลปศาสตร์ (นายสนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ต่อมาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ท่านที่ ๔ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๕ – ๒๔๖๕ เป็นระยะเวลาถึง ๑๐ ปี ซึ่งท่านได้สร้างผลงานด้านการศึกษาให้เจริญก้าวหน้าหลายประการ และหม่อมหลวงทศทิศ อิศรเสนา ต่อมาคือมหาอำมาตย์ตรี พระยาภะรตราชา ผู้บัญชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยท่านแรก

๔.๓ ปัญหาและอุปสรรค

ปัญหาด้านปริมาณครู และด้านการผลิตครูมีคุณภาพ คือ ไม่สามารถผลิตครูได้เพียงพอ กับจำนวนนักเรียนนั้น เนื่องจากสาเหตุสำคัญ ๒ ประการ คือ

ประการแรก อัตรากำลังคนครู

ในช่วงแรกของการปฏิรูปประเทศ เพื่อก้าวไปสู่ความทันสมัยทุกด้าน ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษา คือ การขาดแรงจูงใจให้คนส่วนใหญ่สนใจที่จะประกอบอาชีพเป็นครู เมื่อเปรียบเทียบกับตำแหน่งหน้าที่ราชการในหน่วยงานอื่น ๆ ซึ่งมีสาเหตุสำคัญมาจากเรื่อง อัตรากำลังคนครู ซึ่งอยู่ในอัตราต่ำมาก คือ ประมาณ ๑๔-๑๕ บาทต่อเดือน

...อุปสรรคสำคัญที่สุดที่คอยกีดกันการก้าวหน้าแห่งการศึกษา

อันเป็นงานแผนกหนึ่ง ซึ่งขยายตัวอยู่เสมอคือความอืดคัดเงิน เงินเดือน

ของข้าราชการและครูบางคนที่มีความสามารถ เมื่อเปรียบเทียบค่าความสำคัญแห่งงานที่ทำเพื่อความเจริญของเขายังไม่สมกัน...^{๕๑}

แม้แต่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ ครูใหญ่ ซึ่งมีหน้าที่ความรับผิดชอบสูงกว่าครูทั่ว ๆ ไป อัตราเงินเดือนก็ไม่สูงนัก

...พ.ศ.๒๔๖๑ , ๒๔๖๒ มีการขยายโรงเรียนรัฐบาลประจำอำเภอระเบียบการโรงเรียนยังบกพร่อง จัดไม่เข้ารูปเต็มตามระเบียบการโรงเรียนรัฐบาลทุกแห่ง เนื่องด้วยเหตุให้ครูที่ไปทำการในหน้าที่ครูใหญ่ อ่อนแก่การงานและความรู้อยู่หลายแห่ง ถ้าแห่งใดได้ครูที่เคยเป็นครูใหญ่ในโรงเรียนประจำมณฑลและโรงเรียนประจำจังหวัด พอได้ขึ้นแก่ระเบียบการงานแห่งรัฐบาลมาบ้างแล้วก็พอจะค่อยยังชั่วครูเหล่านี้คงได้รับเงินเดือนระหว่าง ๑๕ บาท ถึง ๒๕ บาท ... อนึ่งการให้เงินเดือนครูแต่เดิมพิจารณาให้กันโดยไม่ใครมีหลักฐานว่าคนนั้น ๆ ควรได้มากน้อยเพียงไร ต่างจังหวัดต่างพิจารณากันตามอนุสติแห่งความเห็นตามลำพัง จึงเป็นการยิ่งหย่อน ไม่ใคร่เสมอหน้ากันเป็นธรรมดาในศกนี้มณฑลได้วางระเบียบการให้เงินเดือนครูไว้เป็นหลักฐานแล้วถือเอาเกณฑ์ความรู้เป็นข้อวินิจฉัย การได้เงินอนุโลมตามระเบียบการให้เงินเดือน ครูรัฐบาลของกระทรวงศึกษาธิการระเบียบการนี้ได้ประกาศใช้ทั่วถึงแล้ว พอจะเป็นเครื่องล่อใจผู้ที่มีความสามารถเป็นครูโรงเรียนประชาบาลเพราะจะได้ครุดี ๆ ขึ้นบ้าง^{๕๒}

มีความพยายามเรียกร้องเงินเดือนครูให้สูงขึ้น เพื่อเป็นแรงจูงใจให้คนสนใจมาสมัครรับราชการครูเพิ่มขึ้น

...เงินเดือนครูขั้นต่ำ ๘ บาท ถึง ๑๕ บาท ผลประโยชน์ที่ได้ไม่ใคร่พอเลี้ยงชีพ ถ้าได้โปรดกรุณาเปลี่ยนอัตราเงินเดือนขั้นต่ำเป็นจำนวน ๒๐ บาท ขึ้นไป แล้วจะมีผู้เต็มใจรับราชการครูมากขึ้น^{๕๓}

^{๕๑} รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๖ เรื่อง การศึกษาในหัวเมืองมณฑลต่าง ๆ ประจำปีพระพุทธศักราช ๒๔๕๖.

^{๕๒} รายงานกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๒ ประจำปีพระพุทธศักราช ๒๔๖๒.

^{๕๓} เพิ่งอ้าง.

นอกเหนือจากปัญหาอัตราเงินเดือนครูอยู่ในระดับต่ำแล้ว ยังมีปัญหาที่สำคัญคือการขาดแคลนงบประมาณ ทำให้รัฐบาลไม่สามารถผลิตครูและจ้างครูมาสอนได้เพียงพอ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงมีความพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการเรียกเก็บ “เงินศึกษาพลี” จากรายการ เพื่อนำเงินมาใช้จ่ายในการจัดการศึกษา แต่เงินศึกษาพลีนี้ เลิกเก็บใน พ.ศ.๒๔๗๑ เมื่อประเทศชาติประสบกับวิกฤติเศรษฐกิจตกต่ำ อีกทั้งจากรายงานการศึกษาของกระทรวงธรรมการ ประจำปีที่ ๒๕ พุทธศักราช ๒๔๗๕ กล่าวถึงเงินเดือนครูซึ่งเป็นรายได้จำนวนน้อยมาก ถึงกับมีการกล่าวว่า “เงินเดือนของครูคนหนึ่ง ๆ นั้นถูกยิ่งกว่าค่าแรงกรรมกรที่ไร้การศึกษาเสียอีก”^{๕๔} โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงินเดือนของครูประจำภาคเพียงแค่เดือนละ ๑๔.๔๔ บาท ซึ่งแตกต่างอย่างยิ่งกับเงินเดือนของครูโรงเรียนรัฐบาลคือ ๕๖.๔๗ บาท (แต่ถ้าเป็นครูโรงเรียนรัฐบาลในหัวเมืองก็จะได้รับเงินเดือนเพียงเดือนละ ๓๗.๕๔ บาท)

ประการที่สอง อัตราส่วนระหว่างครูและนักเรียน

จากรายงานกระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๕๕-๒๔๕๘ เป็นต้นมา เนื่องด้วยการจัดการศึกษาขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง ทำให้การผลิตครูออกไปสอนมีจำนวนไม่เพียงพอ ดังนั้น อัตราส่วนระหว่างครูและนักเรียนจึงเป็นตัวเลขที่ค่อนข้างสูง

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนครูและจำนวนนักเรียน (โรงเรียนรัฐบาล)

พ.ศ.	จำนวนนักเรียน	จำนวนครู	จำนวนครู/จำนวนนักเรียน
๒๔๕๕	๒๐,๖๘๓	๕๕๖	๑/๒๑.๖
๒๔๕๖	๒๑,๕๕๕	๕๕๘	๑/๒๑.๖
๒๔๕๗	๒๖,๐๕๐	๑,๐๓๐	๑/๒๕.๓
๒๔๕๘	๒๘,๘๔๘	๑,๐๖๔	๑/๒๗.๑
๒๔๕๙	๓๔,๑๑๔	๑,๒๖๘	๑/๒๖.๙

และต่อมาอีกประมาณ ๕ ปี คือ ระหว่าง พ.ศ.๒๔๕๙-๒๔๖๓ จำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นเป็น ๖๘,๒๒๐ คน นับเป็นจำนวนเพิ่มขึ้นร้อยละ ๕๑ ทำให้จำนวนโรงเรียนและจำนวนครูก็เพิ่มจำนวนตามไปด้วย แต่ก็เพิ่มเป็นสัดส่วนที่ไม่สมดุล เนื่องจากจำนวนนักเรียนมีมากกว่าจำนวนครู

^{๕๔} กระทรวงธรรมการ, รายงานการศึกษาของกระทรวงธรรมการ ประจำปีที่ ๒๕ พุทธศักราช ๒๔๗๕, (พระนคร : โรงพิมพ์ช่างพิมพ์วัดสังเวช, พ.ศ. ๒๔๗๕), หน้า ๓๓.

ตารางที่ ๔.๒ แสดงจำนวนโรงเรียน จำนวนนักเรียนและจำนวนครู (เปรียบเทียบ ๕ ปี)

พ.ศ.	โรงเรียน	จำนวนนักเรียน (ชายและหญิง)	ครู	จำนวนนักเรียน เพิ่มขึ้น	ร้อยละ
๒๕๖๓	๓,๓๕๒	๒๐๑,๖๖๕	๖,๑๓๖	๑๔,๑๖๔	๗.๕
๒๕๖๒	๓,๔๕๕	๑๘๗,๕๐๑	๕,๕๓๗	๕,๔๔๕	๕.๓
๒๕๖๑	๓,๓๔๐	๑๗๘,๐๕๒	๕,๒๗๕	๑๗,๔๘๑	๑๐.๕
๒๕๖๐	๓,๕๔๘	๑๖๐,๕๗๑	๔,๕๔๗	๑๖,๒๘๕	๑๑.๓
๒๕๕๕	๓,๒๕๓	๑๔๔,๒๘๒	๔,๖๔๗	๑๐,๘๓๗	๘.๑

ตารางที่ ๔.๓ แสดงจำนวนนักเรียนและจำนวนครู (เปรียบเทียบ ๑๐ ปี)

พ.ศ.	จำนวนนักเรียนทั้ง ชายและหญิง	จำนวนนักเรียน เพิ่มขึ้นจากปีก่อน	จำนวนนักเรียน เพิ่มขึ้นร้อยละ	จำนวนครู	จำนวนครู เพิ่มขึ้น
๒๕๖๓	๖๐๒,๓๐๖	๑๖,๖๘๓	๒.๘๕	๑๓,๒๗๖	๕๕๓
๒๕๖๖	๕๘๕,๖๒๓	๑๓๗,๒๔๓	๓๐.๖	๑๒,๒๘๓	๒,๕๔๒
๒๕๖๕	๔๔๘,๓๘๐	๒๐๖,๘๗๒	๔๕.๗	๕,๗๔๑	๒,๗๕๖
๒๕๖๔	๒๔๑,๕๐๘	๓๕,๘๔๓	๑๕.๗	๖,๕๔๕	๘๐๕
๒๕๖๓	๒๐๑,๖๖๕	๑๔,๑๖๔	๗.๕	๖,๑๓๖	๕๕๕
๒๕๖๒	๑๘๗,๕๐๑	๕,๔๔๕	๕.๓	๕,๕๓๗	๒๖๒
๒๕๖๑	๑๗๘,๐๕๒	๑๗,๔๘๑	๑๐.๕	๕,๒๗๕	๓๒๘
๒๕๖๐	๑๖๐,๕๗๑	๑๖,๒๘๕	๑๑.๓	๔,๕๔๗	๓๐๐
๒๕๕๕	๑๔๔,๒๘๒	๑๐,๘๓๗	๘.๑	๔,๖๔๗	๑๘๑
๒๕๕๘	๑๓๓,๔๔๕	๑๔,๔๑๓	๑๒.๑	๔,๔๖๖	-๓๔
๒๕๕๗	๑๑๕,๐๓๒			๔,๕๐๐	
จำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นใน ๑๐ ปี		๔๘๓,๒๗๔	จำนวนครูเพิ่มขึ้นใน ๑๐ ปี		๘,๗๗๖

หมายเหตุ พ.ศ.๒๕๖๕ เป็นปีแรกที่จัดการศึกษาตาม พ.ร.บ.ประถมศึกษา พ.ศ.๒๕๖๔

จำนวนตัวลกระหว่างจำนวนครูและจำนวนนักเรียนคิดเป็นอัตราส่วนที่ไม่สมดุลอย่างยิ่ง ดังเช่นตัวอย่างใน พ.ศ.๒๕๕๖ ปรากฏอัตราส่วนระหว่างครูและนักเรียนในโรงเรียนรัฐบาล มีดังนี้

โรงเรียนประถมศึกษา มณฑลนครราชสีมา อัตราส่วนครู/นักเรียน= ๑/๒๒.๒ (ต่ำสุด)

โรงเรียนประถมศึกษา มณฑลร้อยเอ็ด อัตราส่วนครู/นักเรียน= ๑/๖๕.๔ (สูงสุด)

โรงเรียนมัธยมศึกษา	มณฑลภูเก็ต	อัตราส่วนครู/นักเรียน= ๑/๑๒.๒ (ต่ำสุด)
โรงเรียนมัธยมศึกษา	มณฑลมหาสารคาม	อัตราส่วนครู/นักเรียน= ๑/๒๗.๒ (สูงสุด)
รวมประเภทโรงเรียน	มณฑลปัตตานี	อัตราส่วนครู/นักเรียน= ๑/๒๑.๕ (ต่ำสุด)
ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา	มณฑลร้อยเอ็ด	อัตราส่วนครู/นักเรียน= ๑/๕๕.๘ (สูงสุด)

ตารางที่ ๔.๔ แสดงอัตราส่วนระหว่างครูและนักเรียนในโรงเรียนรัฐบาล

เลขลำดับ	มณฑล	ประถมศึกษา			มัธยมศึกษา			รวม		
		ครู	นักเรียน	เฉลี่ย	ครู	นักเรียน	เฉลี่ย	ครู	นักเรียน	เฉลี่ย
๑	กรุงเทพ	๒๕๘	๕,๑๖๘	๓๐.๘	๓๓๖	๗,๑๒๕	๒๑.๒	๖๓.๔	๑๖,๒๙๓	๒๕.๗
๒	อยุธยา	๗๕	๒,๓๕๖	๓๑.๔	๔๒	๘๒๘	๑๙.๗	๑๑๗	๓,๑๘๔	๒๗.๒
๓	นครชัยศรี	๔๖	๑,๔๖๖	๓๑.๕	๒๑	๓๐๒	๑๔.๔	๖๗	๑,๗๖๘	๒๖.๔
๔	ราชบุรี	๕๒	๒,๔๕๐	๒๖.๖	๑๘	๓๖๓	๒๐.๑	๑๑๐	๒,๘๑๓	๒๖.๕
๕	ปราจีนบุรี	๕๔	๑,๘๑๐	๓๓.๕	๑๕	๓๖๒	๑๕.๐	๗๓	๒,๑๗๒	๒๙.๘
๖	จันทบุรี	๔๓	๑,๓๑๑	๓๐.๕	๑๑	๒๒๕	๒๐.๘	๕๔	๑,๕๓๖	๒๘.๕
๗	นครสวรรค์	๗๓	๒,๓๒๕	๓๑.๕	๒๒	๔๕๐	๒๐.๓	๙๕	๒,๗๗๕	๒๙.๗
๘	พิษณุโลก	๗๔	๒,๘๕๓	๓๘.๑	๒๘	๕๓๒	๑๙.๐	๑๐๒	๓,๓๘๕	๓๓.๖
๙	มหาสารคาม	๖๔	๑,๕๕๔	๓๑.๒	๑๒	๓๒๗	๒๗.๒	๗๖	๒,๓๘๑	๓๐.๕
๑๐	พัยัพ	๗๗	๒,๑๓๗	๒๗.๘	๒๑	๓๓๐	๑๕.๗	๙๘	๒,๔๖๗	๒๕.๒
๑๑	นครราชสีมา	๕๑	๑,๑๓๑	๒๒.๒๒	๑๘	๔๔๕	๒๔.๗	๖๕	๑,๕๗๖	๒๒.๘
๑๒	อุดร	๑๐๕	๒,๕๖๕	๒๘.๒	๑๗	๓๐๒	๑๗.๘	๑๒๒	๓,๒๖๗	๒๖.๘
๑๓	อุบลราชธานี	๖๕	๒,๗๘๓	๔๐.๓	๑๒	๒๑๓	๑๗.๗	๘๑	๒,๙๙๖	๓๗.๐
๑๔	ร้อยเอ็ด	๔๓	๒,๕๘๖	๖๕.๔	๑๒	๓๐๑	๒๕.๓	๕๕	๓,๒๘๖	๕๕.๘
๑๕	สุราษฎร์	๓๕	๑,๖๒๘	๔๑.๗	๑๕	๓๓๓	๒๒.๒	๕๔	๑,๙๖๑	๓๖.๓
๑๖	นครศรีธรรมราช	๑๐๒	๒,๖๗๕	๒๖.๒	๒๘	๕๘๕	๒๐.๕	๑๓๐	๓,๒๖๔	๒๕.๑
๑๗	ภูเก็ต	๗๐	๑,๕๘๖	๒๒.๔	๓๒	๓๕๐	๑๒.๒	๑๐๒	๒,๓๗๖	๒๓.๓
๑๘	ปัตตานี	๕๒	๑,๒๔๔	๒๓.๕	๑๒	๑๕๕	๑๓.๒	๖๔	๑,๔๐๓	๒๑.๕
รวมทั้งสิ้น		๑,๔๒๗	๔๕,๓๑๖	๓๑.๘	๖๗๖	๑๓,๖๑๕	๒๐.๑	๒,๑๓๖	๕๘,๕๓๕	๒๘.๐

สำหรับอัตราส่วนระหว่างครูและนักเรียนในโรงเรียนประจำบาล ทั้งโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ปรากฏอัตราส่วนดังนี้

มณฑลจันทบุรี อัตราส่วนครู/นักเรียน = ๑/๑๔.๐ (ต่ำสุด)

มณฑลร้อยเอ็ด อัตราส่วนครู/นักเรียน = ๑/๘๐.๓ (สูงสุด)

นับเป็นอัตราส่วนที่สูงมาก เพราะครู ๑ คน ต้องรับผิดชอบนักเรียนถึง ๘๐.๓ คน รวมทั้งมณฑลอื่น ๆ ก็เช่นกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นสภาพการณ์ขาดแคลนครู โดยเฉพาะในมณฑลที่อยู่ห่างไกล

ตารางที่ ๔.๕ แสดงอัตราส่วนระหว่างครูและนักเรียนในโรงเรียนประชาบาล

เลขลำดับ	มณฑล	ครู	นักเรียน	เฉลี่ย
๑	กรุงเทพ	๑๕	๖๓๘	๓๓.๖
๒	อยุธยา	๑๗๑	๕,๑๕๕	๓๐.๒
๓	นครชัยศรี	๗๕	๒,๖๒๖	๓๓.๒
๔	ราชบุรี	๗๑	๒,๗๗๖	๓๙.๑
๕	ปราจีนบุรี	๕๔	๓,๗๒๐	๓๙.๖
๖	จันทบุรี	๒๒๓	๓,๑๑๑	๑๔.๐
๗	นครสวรรค์	๑๑๓	๕,๑๑๒	๔๕.๒
๘	พิษณุโลก	๒๗๐	๑๒,๕๒๑	๔๖.๔
๙	มหาสารคาม	๑๑๔	๕,๔๖๘	๔๘.๐
๑๐	พัยัพ	๑๗๒	๗,๕๒๘	๔๓.๘
๑๑	นครราชสีมา	๒๑๒	๙,๔๘๓	๔๔.๗
๑๒	อุคม	๗๗๔	๓๕,๑๕๑	๔๕.๔
๑๓	อุบลราชธานี	๔๑๑	๒๐,๑๒๑	๔๙.๐
๑๔	ร้อยเอ็ด	๒๔๗	๑๙,๙๔๒	๘๐.๓
๑๕	สุราษฎร์	๑๕๐	๕,๙๙๑	๓๙.๙
๑๖	นครศรีธรรมราช	๒๐๕	๘,๔๕๑	๔๑.๒
๑๗	ภูเก็ต	๑๐๕	๔,๔๒๑	๔๒.๑
๑๘	ปัตตานี	๑๗๑	๕,๓๒๘	๓๑.๗
รวมทั้งสิ้น		๓,๖๐๑	๑๕๗,๕๔๗	๔๓.๗

ที่มา : ตารางที่ ๔.๑ - ๔.๕ จากรายงานกระทรวงธรรมการ พ.ศ. ๒๔๕๗-๒๔๖๗

ด้วยปัญหาและอุปสรรคเช่นนี้ จึงเป็นเหตุให้อาชีพครู ไม่ได้รับความสนใจจาก “คนเก่ง” หรือ “คนมีคุณภาพ” เท่าที่ควร เมื่อเปรียบเทียบกับวิชาชีพอื่น ๆ เพราะอาชีพครูถือเป็นอาชีพที่ต้องทำงานหนัก เสี่ยงสละ อุทิศตนแม้จะได้รับการยกย่องสรรเสริญจากสังคมก็ตาม แต่ผลประโยชน์ตอบแทนที่ได้รับมีเพียงเล็กน้อย ในยุคปัจจุบันจึงมีความพยายามจากหลายฝ่ายที่ต้องการเห็นครูได้รับอัตราเงินเดือนที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมคุณค่าของครู ตลอดจนเพื่อเป็นการยกระดับมาตรฐานอาชีพครู เพื่อ

เป็นแรงจูงใจให้คนเก่ง คนมีคุณภาพมาทำหน้าที่ครู หรือบุคลากรทางการศึกษาให้มากยิ่งขึ้นเพื่อ
ประโยชน์ทางการศึกษาของชาติ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๕

บทสรุป

ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นยุคสมัยแห่งการปฏิรูปและจัดระบบการศึกษาของไทยให้ได้มาตรฐานตามแบบอย่างอารยประเทศเป็นครั้งแรก ทำให้การจัดการศึกษาของไทยมีพัฒนาการมาตามลำดับ ซึ่งเป้าหมายสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาเพื่อการสร้างคนและสร้างชาติ อันหมายถึงการผลิตบุคลากรที่มีความสามารถเป็นกำลังสำคัญในการรับใช้บ้านเมือง โดยการเข้ารับราชการ ทั้งนี้เป็นการเปิดโอกาสให้คนในสังคมได้รับความเสมอภาคทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะอยู่ในสภาพใดก็ตาม การพัฒนาคนและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยประเทศ เพื่อให้รอดพ้นจากภัยคุกคามของลัทธิจักรวรรดินิยม รัฐจึงเข้ามามีบทบาททางการศึกษาโดยตรงเป็นครั้งแรก ถือเป็นการประสานประโยชน์ระหว่างรัฐ วัด และบ้าน ผลของการปฏิรูปการศึกษานำไปสู่การจัดตั้ง “โรงเรียน” ทั้งโรงเรียนสำหรับราษฎร ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งขึ้นตามวัด โดยอาศัยศาลาวัดเป็นที่เรียนไปก่อนที่จะมีการสร้างอาคาร หรือตั้งเรียนตามมาตรฐานตะวันตกในเวลาต่อมา ทั้งนี้เนื่องจากเหตุจำเป็นในเรื่องการขาดแคลนงบประมาณ กอปรกับ “วัด” เคยเป็นสถานที่เรียนของกุลบุตรมาตั้งแต่อดีตก็ย่อมเป็นสถานที่เอื้อต่อสมาธิการเรียนของนักเรียนได้แก่ โรงเรียนวัดมหรณพารามซึ่งเป็นโรงเรียนหลวงสำหรับสามัญชนแห่งแรก โรงเรียนเทพศิรินทร์ โรงเรียนวัดราชาธิวาส โรงเรียนวัดราชบพิธ เป็นต้น การจัดตั้งโรงเรียนเฉพาะได้แก่โรงเรียนฝึกหัดครูเมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๕ เพื่อผลิตบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการสอนอย่างแท้จริง สำหรับไปเป็นครูสอนในโรงเรียนต่าง ๆ ซึ่งขณะนั้นยังขาดแคลนครูอยู่เป็นจำนวนมาก การจัดตั้งกระทรวงธรรมการ เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๕ เพื่อเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษา ทำให้มีการกำหนดโครงการศึกษา หรือแผนการศึกษาแห่งชาติ เพื่เน้นแนวการจัดการศึกษาในประเทศให้เป็นระบบตลอดจนมีฐานะที่เป็นแม่บทหลักในการจัดการศึกษาของประเทศ อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบของการจัดการศึกษา คือการจัดทำหลักสูตร และการปรับปรุงหลักสูตรใหม่

แผนการศึกษาแห่งชาติในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีทั้งสิ้น ๕ แผน ดังนี้ แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๓๘ โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๑ โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๕ แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๑ และแผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๒ และหลักสูตร ๔ ฉบับ คือ กฎพิกัดสำหรับการศึกษาเป็นหลักสูตรในโรงเรียนสามัญ (พ.ศ. ๒๔๓๕) หลักสูตร พ.ศ. ๒๔๓๘ หลักสูตร พ.ศ. ๒๔๔๘ และหลักสูตรมูลศึกษาสำหรับเรียนช่วงเวลา ๒ หรือ ๓ ปี (พ.ศ. ๒๔๕๓) การประกาศใช้แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๓๘ ซึ่งถือเป็นแผนการศึกษาชาติฉบับแรก ทำให้เกิดการแบ่งระดับชั้นที่ชัดเจนเป็นต้นมา คือระดับชั้นมูลศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา แบ่งการศึกษาออกเป็น ๒ ประเภท คือ การศึกษาประเภทสามัญศึกษา และวิสามัญศึกษา การวาง

ระเบียบการสอน นำไปสู่การปรับปรุงหลักสูตรฉบับต่าง ๆ รวมทั้งการเตรียมพื้นความรู้สำหรับผู้ที่ต้องไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ สามารถสรุปสาระสำคัญและจุดมุ่งหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ และหลักสูตรในรัชสมัยนี้คือการผลิต “คนเก่ง” และ “คนดี” หมายถึงการผลิตบุคคลที่มีความรู้แบบวิทยาการตะวันตก และส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนาอีกประการหนึ่งเพื่อเข้ารับราชการให้เป็นกำลังสำคัญของบ้านเมืองในยุคของการปฏิรูปประเทศให้ก้าวไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ และรักษาชาติให้รอดพ้นจากการตกเป็นอาณานิคมในยุคจักรวรรดินิยม

สำหรับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ได้รับการศึกษาทั้งแบบจารีตของไทย และตามแบบอย่างตะวันตก ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่ได้เสด็จฯ ไปศึกษาวิทยาการในประเทศอังกฤษตั้งแต่ชั้นต้นจนถึงระดับอุดมศึกษา อีกทั้งยังทรงมีประสบการณ์ในการเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรกิจการบ้านเมืองของประเทศต่าง ๆ ทั้งในยุโรป อเมริกา และเอเชีย อันส่งผลต่อพระราชญาณทัศน์ในการจัดการศึกษาในรัชกาลของพระองค์เป็นอย่างยิ่ง โดยทรงมีพระราชดำริว่าการรับแบบอย่างของชาติอื่นที่ไม่เหมาะสมกับคนไทยย่อมไปด้วยกันยาก ทรงเน้นให้คนไทยยึดหลักการของความเป็นไทยโดยไม่ต้องลอกเลียนแบบผู้ใด คือไม่จำเป็นต้องมี “ความคิดตามรอยตีนของชาติอื่น” ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาว่า “ประเทศทั้งหลายย่อมเจริญด้วยการศึกษา ประเทศใดปราศจากการศึกษา ประเทศนั้นย่อมป่าเถื่อน” ดังนั้นในรัชสมัยนี้จึงปรากฏพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวกับการศึกษาหลายประการ ได้แก่ การประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับ ทำให้เด็กทุกคนที่มีอายุตั้งแต่ ๗-๑๔ ปีบริบูรณ์ ต้องเรียนหนังสืออยู่ในโรงเรียนประถม โดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน การประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. ๒๔๖๑ การตั้งโรงเรียนเพาะช่าง พ.ศ. ๒๔๕๖ และสถาปนาโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกของไทย เป็นต้น

เป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาในรัชสมัยนี้ ปรากฏในแผนการศึกษาแห่งชาติจำนวน ๓ แผน และหลักสูตรจำนวน ๓ ฉบับ คือ โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๖ แผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๘ และโครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ สำหรับหลักสูตรได้แก่ หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๔ หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๖ และหลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔

โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๖ มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือมุ่งฝึกคนให้เข้ารับราชการส่วนหนึ่ง และให้มีความรู้ในการทำมาหาเลี้ยงชีพ โดยแบ่งการศึกษาเป็นสายสามัญ จำนวน ๒ ระดับ คือระดับประถมศึกษา หลักสูตร ๓ ปี ระดับมัธยมศึกษาหลักสูตร ๘ ปี และสายวิสามัญ ได้แก่ การศึกษาความรู้พิเศษเฉพาะตัวสามารถเลือกเรียนตามความสนใจ เช่น ครู กฎหมาย แพทย์ โครงการศึกษา ๒๔๕๘ คล้ายโครงการศึกษา ๒๔๕๖ แต่เพิ่มมัธยมศึกษา ส่วนโครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ เน้นให้ประชาชนทุกคนได้รับการศึกษาตามแต่อัธยาศัยทั้งความสามารถและกำลังทรัพย์ ทรงจัดตั้งลูกเสือและเสือป่าเพื่อฝึกให้คนตระหนักถึงหน้าที่สำคัญของคนไทยคือความรักชาติ และ

ความเสียหายส่วนตนเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ กล่าวโดยรวมจุดมุ่งหมายสำคัญของการจัดการศึกษาในรัชสมัยนี้ คือ การปลูกฝังค่านิยมใหม่โดยการส่งเสริมอาชีวศึกษา เพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการศึกษาวิชาชีพ การจัดการศึกษาภาคบังคับเพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงทุกตำบล ขยายการศึกษาถึงขั้นอุดมศึกษา เพื่อยกระดับการศึกษาของประชาชนให้สูงขึ้น การปลูกฝังความเป็นสุภาพบุรุษ การดำเนินนโยบายการศึกษาในรัชสมัยนี้จึงเป็นความพยายามเพื่อการปลูกฝัง “จิตวิญญาณสยามรัฐ” คือการส่งเสริมให้คนไทยตระหนักถึงความรักชาติยิ่งขึ้น การปฏิบัติตามคุณธรรมจริยธรรมของศาสนา และความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ การทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดเพื่อเป้าหมายสูงสุดคือผลประโยชน์ของชาติ

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น เป็นรัชสมัยที่ประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจ ทำให้ประสบปัญหาขาดแคลนงบประมาณ ดังนั้นการจัดการศึกษาในรัชสมัยนี้จึงเป็นการขยายการศึกษาระดับประถมศึกษามากกว่าส่งเสริมการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา กระทรวงธรรมการมีความเห็นว่า การจัดการศึกษาด้านมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาต้องใช้งบประมาณมาก จึงเห็นควรให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาประชาบาลให้เจริญก้าวหน้าทั่วทั้งประเทศ เพื่อขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับประถมศึกษาออกสู่ประชาชนโดยทั่วถึงกัน แทนที่จะมุ่งส่งเสริมให้คนทั้งประเทศมุ่งสู่การศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยทั้ง ๆ ที่เมืองไทยเป็นเมืองที่มีพลเมืองโดยส่วนรวมแล้วประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นแผนการศึกษาเพียงแผนเดียวในรัชสมัยนี้ ซึ่งประกอบด้วยหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. ๒๔๗๑ จุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อให้ทุกคนได้ศึกษาเล่าเรียนตามอัธยาศัย เพื่อได้สามารถรับราชการและประกอบอาชีพได้ โดยแบ่งสัดส่วนและให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาด้านพุทธศึกษา จริยศึกษา และพลศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ตลอดจนให้ความสำคัญต่อการเรียนพระพุทธศาสนาของนักเรียนกับพระภิกษุ

อย่างไรก็ตามแม้ว่าแผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตร ตลอดจนการจัดการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้มาตรฐานตามแบบอย่างสากล ถือเป็นหัวใจสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษาของไทยในการสร้างคนและสร้างชาติ อีกทั้งเป็นเครื่องมือในการป้องกันประเทศมิให้ตกเป็นอาณานิคม ของชาติตะวันตกในขณะนั้น แต่ปัญหาละอุปสรรคที่ขัดขวางความรุดหน้าของกระบวนการปฏิรูปการศึกษา คือ การขาดแคลนงบประมาณ และการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ เนื่องจากในช่วงระยะแรกของการปฏิรูปการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยมีความจำเป็นเร่งด่วนในด้านความมั่นคงของประเทศเหนือสิ่งอื่นใด งบประมาณส่วนใหญ่จึงต้องทุ่มเทให้กับนโยบายด้านความมั่นคงเป็นอันดับแรก ส่วนงบประมาณที่กระทรวงธรรมการขอไปมักถูกตัดทอนเพราะถือว่ายังมีใช้ความจำเป็นเร่งด่วนและเฉพาะหน้า จึงทำให้โครงการหลายโครงการของกระทรวงธรรมการต้องล้มเลิกไปอย่างน่าเสียดาย ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่ง คือ การขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ

ในการจัดการศึกษา ซึ่งในระยะแรกของการปฏิรูปจึงมีความจำเป็นในการจ้างชาวต่างชาติให้เข้ามาดำเนินการ แต่ก็ยังคงต้องติดอุปสรรคด้วยเรื่องงบประมาณ เพราะค่าจ้างมีอัตราสูงมาก จึงต้องเร่งผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพของไทยให้ทันการ ทั้งการส่งคนไปศึกษาต่างประเทศ ตลอดจนการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครู มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๕ และพัฒนามาเป็นโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ ซึ่งได้รวมเป็นแผนกหนึ่งของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แล้วพัฒนามาเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ ถูกจัดเป็นแผนกหนึ่งในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ ศาสตราจารย์ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา ได้แยกแผนกฝึกหัดครู มาเป็นคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อทำหน้าที่ผลิตครูบัณฑิตออกไปรับใช้สังคมตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ตลอดระยะเวลาของการปฏิรูปการศึกษา นโยบายของรัฐบาลทุกยุคสมัยได้พยายามส่งเสริมการพัฒนาทักษะและคุณภาพของครูมาอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ของครู การสนับสนุนให้ครูผู้สอนผลิตตำราและเขียนตำราเพื่อใช้สอนด้วยตนเอง หากทว่าอาชีพครูก็ยังไม่ค่อยได้รับความสนใจจากผู้ได้รับการศึกษาในขณะนั้นเท่าใด เนื่องจากอัตราเงินเดือนครูอยู่ในอัตราต่ำกว่าตำแหน่งหน้าที่ราชการในหน่วยงานอื่น ๆ และต้องรับผิดชอบนักเรียนในสัดส่วนที่มากเกินไป

จากการศึกษาสาระสำคัญและวัตถุประสงค์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตรทุกฉบับ และการจัดการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงสิ้นยุคยุคลงนามบูรณาญาสิทธิราชย์ ทำให้ผู้วิจัยพบว่าพระราชญาณทัศน์ พระราชดำริ ตลอดจนพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ทั้ง ๓ พระองค์ ซึ่งถือเป็นยุคการปฏิรูปประเทศให้ก้าวไปสู่ความเป็นทันสมัย ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างคน สร้างชาติ ด้วยการศึกษาดูแบบอารยประเทศก็จริง หากทว่าการศึกษาที่นั่นยังคงยึดหลักการสำคัญคือ การคำนึงถึงความเหมาะสม ความสอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ ภูมิศาสตร์ ตลอดจนวิถีชีวิตของไทย มิได้มีพระราชประสงค์ให้คนไทยลอกเลียนแบบแนวคิดของตะวันตกมาทั้งหมด ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงเน้นควบคู่ไปกับการกล่อมเกลาริยธรรม คุณธรรม ตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ด้วยวัตถุประสงค์ในการสร้างคนเก่ง และคนดี จึงปรากฏเป็นจุดประสงค์อีกประการหนึ่ง คือ การปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ให้ปรากฏอยู่ในหลักสูตรแต่ละฉบับ ตลอดจนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นศึกษา ทั้งนี้เมื่อความต้องการข้าราชการอิมตัวทุกหน่วยงานแล้ว ผู้ที่ได้รับการศึกษาแบบใหม่ต้องให้ความสำคัญต่อการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพเกษตรกร ซึ่งถือเป็นอาชีพหลักของคนไทย การจัดการศึกษามีได้ประสงค์ให้คนไทยทั้งไร่นาแล้วไปเป็นเสมียนเสียทั้งหมด รวมถึงการให้ความสำคัญของวิชาชีพช่างแขนงต่าง ๆ จึงได้มีการจัดการศึกษาระดับอาชีวศึกษาเกิดขึ้น การจัดการศึกษา ยังเป็นการพยายามสร้างคนดี มีความเป็นสุภาพบุรุษ มีจิตสำนึกของความรักชาติ ตลอดจนความเสียสละประโยชน์ส่วนตน เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติเป็นส่วนรวม จึงทำให้สามารถกล่าวได้ว่าการจัดการเรียนศึกษาที่งดงาม เหมาะสมสำหรับสังคมไทย ซึ่งในอดีตได้เคยจัดมาอย่างประสบความสำเร็จ

สมควรถิ่นักการศึกษาในยุคปัจจุบันจักได้นำมาเป็นแบบอย่างเพื่อสร้างองค์ความรู้สำหรับกระบวนการจัดการเรียนรู้ในสมัยปัจจุบัน เพื่อให้ประสบความสำเร็จล่งตรงตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคนและพัฒนาชาติอย่างยั่งยืนตลอดไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้น

รายงานกระทรวงธรรมการ การอบรมครู ประจำพระพุทธศก ๒๔๗๐ .

รายงานกระทรวงธรรมการ การอบรมครู ประจำศก ๒๔๗๑.

รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๒ แผนกกรมศึกษาธิการ ประจำศก ๒๔๕๒.

รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๓ แผนกกรมศึกษาธิการ ประจำพุทธศักราช ๒๔๕๓.

รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๔ ประจำพุทธศก ๒๔๕๔.

รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๖ เรื่องการศึกษาในหัวเมืองมณฑลต่าง ๆ ประจำพุทธศักราช ๒๔๕๖.

รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๖ เรื่องระเบียบการโรงเรียนฝึกหัดครูผู้หญิง ประจำพุทธศักราช ๒๔๕๖

รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๗ ภาคที่ ๓ ว่าด้วยการศึกษาเฉพาะหัวเมือง ประจำพระพุทธศักราช ๒๔๕๗.

รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๗ เรื่องระเบียบการให้รางวัลหมั่นเรียน ประจำพุทธศักราช ๒๔๕๗.

รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๗ หมวดที่ ๔ ว่าด้วยกรมราชบัณฑิต ประจำพระพุทธศก ๒๔๕๗.

รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๑๐ ประจำพระพุทธศก ๒๔๖๐.

รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๑๒ ประจำพระพุทธศก ๒๔๖๒.

รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๑๕ ประจำพุทธศักราช ๒๔๖๕.

รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๑๕ เรื่องการศึกษาโรงเรียนรัฐบาล ประจำพระพุทธศักราช ๒๔๖๕.

รายงานกระทรวงธรรมการ ประจำพุทธศก ๒๔๕๘.

รายงานกระทรวงธรรมการ ประจำพุทธศก ๒๔๔๖.

รายงานกระทรวงธรรมการ ประจำพุทธศักราช ๒๔๖๗.

รายงานกระทรวงธรรมการ ประจำศก ๒๔๖๒.

สจข. ก.ร.๕๙/๑ เล่มที่ ๑ เรื่องที่ ๑ เบ็ดเตล็ดกระทรวงศึกษาธิการ (รศ.๑๐๕ – รศ.๑๑๑).

สจข. เอกสาร กร. ๕๙ ม้วนที่ ๑ เรื่องที่ ๕ ร.๕๙.๑ (๑-๘) เล่ม เบ็ดเตล็ดกระทรวงศึกษาธิการ (รศ. ๑๐๕-รศ.๑๑๑)

สจข. เอกสาร ร.๕ เพิ่ม ศ.๑ เบ็ดเตล็ดศึกษาธิการ โจทย์เลขประโยค ๑ ประโยค ๒ (ชั้น ๑) เล่ม ๒.

สจข. เอกสาร ร.๕ เพิ่ม ศ.๑ เบ็ดเตล็ดศึกษาธิการ รายงานตรวจโรงเรียน ๑๕-๔๘ (รศ.๑๑๐-๑๑๗) เล่ม ๒.

- สจข. เอกสาร ร.๔, เพิ่ม ศ.๑/๓๕ เจ้าพระยาภาสกรวงศ์กราบทูลพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมติอมรพันธ์ ลงวันที่ ๒๑ มิถุนายน รศ. ๑๑๗
- สจข. เอกสาร ร.๖ ศ๒/๔ เรื่องคำแนะนำของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๒ ซึ่งแจ้งวิชาเพาะปลูกเป็นส่วนสำคัญสำหรับพระราชบัญญัติ
- สจข. เอกสารรัชกาลที่ ๕ เพิ่ม ศ ๒ ตรวจสอบและจัดโครงการศึกษาความเห็น พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ เรื่องการจัดการศึกษา ร.ศ.๑๑๗ (พ.ศ.๒๔๔๑)

หนังสือ

- กองวางแผนการศึกษา. การวางแผนกำลังคนและการศึกษาในประเทศ. พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๐๕.
- กรมศึกษาธิการ. โจทย์เลข. พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ร.ศ.๑๑๗).
- กฎพิกัตสำหรับการศึกษาเป็นหลักสูตรในโรงเรียนมูลศึกษา พ.ศ. ๒๔๓๕. (เอกสารโรเนียว) ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์ และปีที่พิมพ์
- กระทรวงธรรมการ. รายงานการศึกษาของกระทรวงธรรมการ ประจำปีที่ ๒๕ พุทธศักราช ๒๔๗๕, พระนคร : โรงเรียนช่างพิมพ์วัดสังเวช, ๒๔๗๕.
- , หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ของกระทรวงธรรมการ พ.ศ. พระนคร : โรงพิมพ์กรมตำรากระทรวงธรรมการ, ๒๔๗๑.
- , หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๔๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๔.
- , หลักสูตรสามัญศึกษา ร.ศ.๑๓๐. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, ๒๔๕๔.
- , หลักสูตรหลวง กระทรวงธรรมการ หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ.๒๔๕๖. พระนคร : โรงพิมพ์สานมิตร, ๒๔๕๖.
- กระทรวงศึกษาธิการ. ๑๑๑ ปีกระทรวง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๖.
- , กระบวนการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๗.
- , ประมวลศึกษาภาค ๒ หลักสูตรสามัญศึกษา. ม.ป.ท., ๒๕๖๔.
- , ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ ๒๔๓๓ - ๒๕๐๗. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๗.
- กระทรวงศึกษาธิการ. ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฉลองครบรอบหกสิบปีกระทรวง วันที่ ๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๕๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๔๕๕.
- เกรียง กิริติกร. โรงเรียนประถมศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒. ธนบุรี : โรงเรียนการช่างวุฒศึกษาแผนกการพิมพ์, ๒๕๑๑.

จัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา,
๒๕๑๑.

ดวงเดือน พิศาลบุตร. ประวัติการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสารัตถศึกษา จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

ธรรมศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา. โคลงกลอนของ “ครูเทพ” เล่ม ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา,
๒๕๑๖.

บุญเจือ องค์กรประดิษฐ์. พัฒนาการทางการศึกษา ของกรมศึกษาธิการ. พระนคร : กรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๐๕.

ประพัฒน์ ตรีณรงค์. ชีวิตและผลงานของเจ้าพระยาพระเสด็จฯ. พระนคร : โรงพิมพ์อุดมศึกษา,
๒๕๐๔.

ประมวลกฎหมายแม่บททางการศึกษาไทย : จากโครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๑ – พระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติ, ๒๕๔๕.

ปิยนาด บุนนาค. “พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว : พระปิยมหาราชผู้ทรงวางรากฐาน
ระบบราชการไทยและปฏิรูปประเทศแบบ “พลิกแผ่นดิน”, ใน ๕ แผ่นดิน ของการปฏิรูป
ระบบราชการ. กรุงเทพมหานคร : วิชั่น พริน แอนด์ มีเดีย จำกัด, ๒๕๔๘.

ปิยนาด บุนนาค...(และคนอื่น ๆ). มโนทัศน์ของมาตรฐานและคุณภาพการศึกษาตั้งแต่รัชกาล
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงสิ้นยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (พ.ศ. ๒๔๑๑ –
๒๔๗๕). กรุงเทพมหานคร : หอประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

มานิจ ชุมสาย, มล. ประวัติการศึกษาภาคบังคับในประเทศไทย. พระนคร : กองการสัมพันธ์ต่างประเทศ,
๒๔๙๘.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑ จ.ศ. ๑๒๔๖.

ลัดดา สุวรรณกุล. พัฒนาการของหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๑๘.

วิทย์ วิศทเวทย์. ปรัชญาการศึกษาไทย ๒๔๑๑ – ๒๔๗๕. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. แนวทางการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา.
กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๔๔.

สำนักงานคณะกรรมการแห่งชาติ. ประมวลกฎหมายแม่บททางการศึกษาไทยจากโครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๑ ถึงพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕.

สำนักทดสอบกลาง สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. การรับบุคคลเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา. (เอกสารอัดสำเนา พ.ศ. ๒๕๔๘).

สุจริต ถาวรสุข. พระประวัติและผลงานสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เล่ม ๒. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๘.

สุนน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สิ้นลารัตน์. ปริญญาสยาม : บทวิเคราะห์ด้าน การศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

หลักสูตรกรมศึกษาธิการสำหรับสามัญศึกษา ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ร.ศ.๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๘).

หลักสูตร พ.ศ. ๒๔๓๘. ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์ และปีที่พิมพ์.

หลักสูตรมูลศึกษาสำหรับเรียนช่วงเวลา ๒ หรือ ๓ ปี อายุตั้งแต่ ๗ ถึงปีที่ ๕. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, ร.ศ.๑๒๘ (พ.ศ.๒๔๕๓).

อมรรตุนารักษ์, จมื่น. พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม ๒ เรื่อง การศึกษาของชาติตอน ๑, พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๓.

อนุমানราชชน, พระยา. ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน. พระนคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๑๐.

เว็บไซต์

<http://www.thaiedresearch.org/result/result.php?id=66>

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย